

Univerzita Pardubice
Filozofická fakulta

Hrdelní kriminalita v Ronově nad Doubravou v 16. – 18. století
Lenka Kantorová

Bakalářská práce
2013

Prohlášení autora:

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména ze skutečnosti, že Univerzita Pardubice má práva na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 28. 3. 2013

Lenka Kantorová

Poděkování:

Největší dík patří vedoucímu mé bakalářské práce Mgr. Vítězslavovi Prchalovi, Ph. D. za jeho ochotu, rady, připomínky a čas, který mi věnoval během psaní této práce. Dále pak děkuji rodině a příteli za velkou podporu a pomoc při studiu.

Anotace:

Bakalářská práce se zabývá hrdelní kriminalitou, která byla řešena před hrdelním soudem v Ronově nad Doubravou v 16. – 18. století. Všechny případy, které musel za uvedené období ronovský hrdelní soud řešit, popíšu a ty nejzajímavější z nich detailně rozeberu. Práce vychází z ronovských městských knih a obsahuje historii města Ronova od středověku až po sledované období, vývoj hrdelního soudnictví v Čechách, analýzu dochovaných pramenů a popis jednotlivých kauz. Uvedenými rekonstrukcemi případů chci rozšířit bádání hrdelního soudnictví.

Klíčová slova: Ronov nad Doubravou, hrdelní kriminalita, raný novověk

Annotation:

This thesis deals with capital punishment crime, which was addressed in front of capital court of Ronov nad Doubravou in 16th – 18th century. I will describe all the cases, which has been resolved by the court in thist very period and I will choose the most interestnig of them and describe them in detail. The thesis is based on municipal books of Ronov nad Doubravou, which contains the citys history from Middle Ages to 18th century, the development of capital justice systém in Bohemia, the analysis of extant sources and description of individual cases. By mentioning reconstructions case I want to extend research of capital punishment in the judiciary.

Key words: Ronov nad Doubravou, capital punishment crime, early modern era

Obsah

I. Úvod	1
II. Historie Ronova nad Doubravou od roku 1307 do konce 18. století	4
III. Kodifikace městského práva	9
IV. Vývoj hrdelního soudnictví v Čechách	12
V. Ronovský hrdelní soud	14
VI. Hodnocení pramenů	18
VII. Hrdelní jurisdikce v Ronově nad Doubravou	23
VII. 1. Mravnostní delikty	24
VII. 1. 1. Cizoložství	27
VII. 1. 2. Smilstvo	31
VII. 2. Čarodějnictví	33
VII. 3. Trestné činy proti pozemkové vrchnosti	39
VII. 3. 1. Zběhnutí z panství a potulka	39
VII. 3. 2. Neposlušnost vůči vrchnosti	43
VII. 4. Trestné činy proti majetku	45
VII. 4. 1. Krádeže	46
VII. 4. 2. Noční výtržnosti	47
VII. 5. Trestné činy proti cti	47
VII. 6. Trestné činy proti životu a zdraví	52
VII. 6. 1. Ublížení na zdraví	53
VII. 6. 2. Zabití	54
VII. 6. 3. Vražda	56
VII. 6. 4. Infanticidium	57
VIII. Závěr	60
IX. Resume	62
X. Seznam pramenů a literatury	63
XI. Obrazové přílohy	68

I. Úvod

Ať chceme nebo ne, kriminalita je nedílnou součástí lidského života a nedá se od něho oddělit. Vždy se totiž najde někdo, kdo poruší zákon. Člověk přichází na svět nahý a bezbranný. Nikdo se nenarodí jako vrah, nebo zloděj. Ale každý z nás si přináší ve své genetice zakódované vlastnosti. Mnohdy se ty špatné stanou dominantními a potlačí v člověku ty dobré. Lidská závist, pýcha, lenost, hloupost, nevraživost či zlost a prchlivost napomáhaly zločinům. Byly impulzem pro vznik větších i menších deliktů. Slušní a poctiví lidé si zasloužili žít v klidu a bezpečí, a proto vznikla hrdelní jurisdikce, aby je chránila před delikventy.

Kriminalitě se čeští historici začali věnovat od druhé poloviny 19. století, kdy vznikaly edice smolných knih a jiných podobných pramenů často s nepřesnými prepisy těchto dokumentů.¹ V první třetině 20. století byly vydávány další práce k problematice hrdelního soudnictví.² K hrdelnímu soudnictví výrazně přispěl v 80. letech 20. století Jaroslav Pánek svojí studií, ve které shrnul dosavadní výsledky bádání hrdelního soudnictví.³ V roce 1995 se uskutečnila výstava ve Východočeském muzeu v Pardubicích, kde zároveň proběhla i konference. Při této příležitosti vydali Jindřich Francek a Tomáš Šimek soupis písemných i hmotných pramenů.⁴

Tématu hrdelního soudnictví Ronova nad Doubravou se již věnovala Renáta Růžičková.⁵ Zabývala se vývojem hrdelního soudu, dále rozebrala typologii hrdelních případů a uvedla seznam všech delikventů potrestaných u ronovského soudu. Kdežto detailnímu popisu kauz se nikdo nezabýval. Proto se v této práci budu snažit o rozbor nejzajímavějších případů a pokusím se nezaujatě vysvětlit pohnutky, které delikventy vedly ke spáchání trestného činu. Tuto analýzu doplním jejich autentickými výpověďmi v dobovém textu, jak byly přesně zaznamenány do zápisu městského ronovského soudu.

Od malička mě baví historie a zvláště když se týká mého rodného kraje. Město. Ronov nad Doubravou, Železné hory, hrad Lichnice a všechny přilehlé vesničky ztracené v lesích mě

¹ Odkazy na tyto soupisy pramenů nalezneme v knize: FRANCEK, Jindřich – ŠIMEK, Tomáš. (edd.) *Hrdelní soudnictví českých zemí. Soupis pramenů a literatury*. Pardubice, 1995.

² Shrnutí těchto prací ve studii: PÁNEK, Jaroslav, *Městské hrdelní soudnictví v pozdně feudálních Čechách. Výsledky, problémy a perspektivy studia*. In *Československý časopis historický* 32, 1984, s. 698 – 701.

³ TAMTÉŽ. s. 693 – 728.

⁴ FRANCEK, Jindřich – ŠIMEK, Tomáš. (edd.) *Hrdelní soudnictví českých zemí. Soupis pramenů a literatury*. Pardubice, 1995.

⁵ RŮŽIČKOVÁ, Renáta. *Jak v Ronově nad Doubravou soudili*. In *Almanach Ronova*. (ed. Zdeněk Sejček). Ronov nad Doubravou, 1998. s. 185 – 222. ISBN 80-901876-2-5.

inspirovaly k této práci. Pokusím se v ní zmapovat 200 let raného novověku. Údobí těchto let je ohraničen dvěma důležitými mezníky. Počáteční značí první úředně zaznamenanou popravu v roce 1555. Druhý mezník uvádí rok 1765, kdy byl v Ronově nad Doubravou zrušen hrdelní soud. A já se právě zaměřím na ten časový úsek mezi nimi.

V této práci budou vystupovat zloději, vrazi, smilníci, cizoložníci, zběhové, nactiutrhači, čarodějnice, pytláci, výtržníci, travičky, tuláci, cikánky a ženy, které zabily své dítě. Já se jich nebudu zastávat, ani obhajovat. Jen se budu snažit přiblížit složitou dobu na ronovském panství před 459 lety, kdy se stala první zaznamenaná vražda a vykonaná poprava.⁶ Chci pravdivě a objektivně vylíčit, jak se v Ronově nad Doubravou soudilo, trestalo a popravovalo. Někteří občané si myslí, že život v 16. - 18. století se podobal děsivému snu s válkami, bídou, hladem, strachem ze všeho a ze všech. Co když to ale tak není?

Materiály k hrdelnímu soudnictví jsou uloženy ve Státním okresním archívu v Chrudimi, a to ve fondu Archiv města Ronova nad Doubravou. Smolné knihy se nedochovaly. Zápisy hrdelní problematiky byly vpisovány do sirotčí knihy⁷ založené roku 1551. V této knize najdeme, jak úřední úkony týkající se gruntů a sirotků, tak i trestněprávní záznamy. Dalším pramenem mi byla Městská kniha⁸ z roku 1559, která obsahuje kromě hrdelních zločinů i gruntovní zápisy, půjčky a svatební smlouvy. Dále jsem čerpala z písemností z let 1609 – 1756.⁹ Jednalo se převážně o originály rozsudků z apelačního tribunálu.

Práce je rozvržena do několika kapitol. V první se zmíním o založení města Ronova nad Doubravou ve 14. století, jeho vrchnosti a hradu Lichnici. Ten byl úzce spjat s Ronovem nad Doubravou, neboť až do 16. století město patřilo lichnickým pánům. V úvodní části ještě vylíčím historii města od 14. – 18. století. V další části popíši vývoj hrdelního soudnictví v Čechách ve vývoji pravomocí, které se postupem pěti století přesunuly z krále až na města, která určoval tereziánský zákon. Ve třetí kapitole se budu zabývat ronovským hrdelním soudem a doložím jeho existenci trestněprávními zápisy, jež jsou zapsány v ronovských městských knihách a pomístními názvy. Dále rozeberu činnost městské rady a úkoly rychtáře. Zmíním se i o kodifikaci městského práva. V další kapitole už budu vycházet z pramenů získaných v chrudimském archivu, které mi pomohly z velké části zrealizovat tuto práci.

⁶ SOkA Chrudim, AM Ronova nad Doubravou, inv. č. 50, kn. č. 2. Sirotčí kniha města Ronova 1551 – 1703. Fol. 155r – v.

⁷ SOkA Chrudim, AM Ronova nad Doubravou, inv. č. 50, kn. č. 2. Sirotčí kniha města Ronova 1551 – 1703.

⁸ SOkA Chrudim, AM Ronova nad Doubravou, inv. č. 52, kn. č. 4. Městská kniha Ronova 1555 – 1809.

⁹ SOkA Chrudim, AM Ronova nad Doubravou, inv. č. 332 - 343 a 348, kn. č. 5.

Cílem práce je popsat všechny případy, které řešil ronovský hrdelní soud v 16. – 18. století a rozebrat ty nejzajímavější z nich až do detailu. Dochované prameny totiž poskytují ještě další možnosti zkoumání, neboť nejsou dostatečně vytěženy. Chci uvedenými rekonstrukcemi ronovských případů rozšířit bádání hrdelního soudnictví a zároveň vyvrátit případné pověry o nespravedlivé a kruté justici v raném novověku.

II. Historie Ronova nad Doubravou od roku 1307 do konce 18. století

Nejstarší písemné doložené zmínky o Ronově nad Doubravou pocházejí z roku 1307. V tomto roce založil město Oldřich z Lichtenburka.¹⁰ A listina o vzniku je zároveň nejstarším dochovaným dokumentem městečka Ronova nad Doubravou.¹¹

Prvními majiteli Ronova se stali tedy Lichtenburkové. Ti už během 13. století vybudovali od Železných hor až k česko-moravskému pomezí rozsáhlou a prosperující državu díky těžbě stříbra v okolí dnešního Havlíčkova Brodu. Tím se stali nejbohatším rodem v království, což se projevilo ve výstavbě honosných rezidenčních hradů.¹² Prvním jejich vybudovaným sídlem se stal Lichtenburk. Postavil ho Smil z Lichtenburka v polovině 13. století, který patřil k předním představitelům české šlechty v této době.¹³ V roce 1260 se dokonce účastnil bitvy u Kressenbrunu a též vykonával i různá diplomatická posláná.¹⁴ A právě pod tímto hradem, nazývaným od 16. století počestně Lichnice, nechal potomek Smila z Lichtenburka, Oldřich, roku 1307 vysadit město Ronov na 39 lánech. Město se tím stalo součástí lichtenburského panství až do roku 1592.¹⁵ Založením pověřil rychtáře z dnešního Bílého Podolí a propůjčil mu dědičné držení rychty Ronova.¹⁶ Prvními obyvateli města byli Němci.¹⁷ Městečko krátce po založení mělo krčmu, masný a chlebný krám a později také lázně. Krátce po založení neměli v Ronově ještě vlastní farní kostel, ani kapli a proto jim jako fara sloužil kostel sv. Kříže v Protivanech vzdálených od Ronova 2 km. Ty byly pravděpodobně založeny také pány z Lichtenburka, stejně jako zmiňovaný kostel.¹⁸ Postaven byl v románském slohu a později goticky a také renesančně přestavěn.¹⁹ V roce 1331 získal

¹⁰ SEDLÁČEK, August. *Hrady, zámky a tvrze království českého, 12. díl – Čáslavsko, Lichnice Hrad*. Praha, 1997. s. 34. ISBN 80-7203-155-4.

¹¹ SOKA Chrudim, AM Ronova, i. č. 1.

¹² URBAN, Jan. *Lichtenburkové. Vzestupy a pády jednoho panského rodu*. Lidové noviny, 2003. s. 54 – 56. ISBN 80-7106-579-10.

¹³ TAMTÉŽ. s. 100 – 102.

¹⁴ ŠIMEK, Tomáš. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, 6. Díl – Východní Čechy*. Praha, 1989. s. 267. ISBN 25-057-89.

¹⁵ URBAN, Jan. *Lichtenburkové*, s. 100 – 102.

¹⁶ KAŠPAROVÁ, Kristina. Počátky Ronova nad Doubravou. In *Almanach Ronova*. (ed. Zdeněk Sejček). Ronov nad Doubravou, 1998. s. 132. ISBN 80-901876-2-5.

¹⁷ KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, 6. díl*. Praha, 2004, s. 375. ISBN 80-7277-040-3.

¹⁸ SMETÁNKA, Zdeněk – ŠKABRADA, Jiří. K počátkům městečka Ronova nad Doubravou. In *Středověká archeologie a studium počátků měst. Sborník příspěvků přednesených na celostátní konferenci středověkých archeologů v Hradci Králové, 22. – 27. září 1975*. (ed. Miroslav Richter). Praha, 1977. s. 109.

¹⁹ CULEK, Antonín. Drobné příspěvky k dějinám města Ronova nad Doubravou. In *Vlastivědný sborník Pardubický kraj 2, 1957*. (ed. Jaromír Kaplan). Praha 1958. s. 47 – 48.

Ronov privilegium, v němž mu Jan Lucemburský dal 1 lán půdy a rychtáři Jindřichovi král potvrzuje poplatky z lázní.²⁰

O strategicky položený hrad Lichnice měl zájem moravský markrabě, budoucí český král Karel IV. Proto ho v roce 1333 spolu s Ronovem vykoupil od Jindřicha z Lichtenburka pro tehdejšího českého krále Jana Lucemburského. Stalo se to pravděpodobně výměnou za litické panství. Tak přešel Ronov do majetku Koruny.²¹ Jan Urban ve své knize *Lichtenburkové* uvádí, že k odevzdání rodového hradu Lichnice spolu s Ronovem byl Jindřich přinucen finančními důvody.²² V této době byl hrad spravován královským purkrabím Štěpánem z Tetova, který byl zároveň i nejvyšší písař. Ten hrad získal do zástavy, z které ji vykoupil roku 1333 právě Karel IV., který v této době spravoval Čechy místo svého nepřítomného otce Jana Lucemburského.²³ Roku 1343 však Jan Lucemburský Lichnici spolu s Ronovem zastavil ve prospěch pánů z Lipé. Celé panství, tedy i Ronov, připadlo Jindřichovi z Lipé, který se mimo jiné stal také zemským hejtmanem.²⁴ Karel IV. poté v roce 1350 opět hrad vykoupil a stanovil, že už nesmí být zastavován a tak i Ronov zůstal v držení panovníka. Do smrti krále to bylo dodržováno.²⁵

Ale již za Václava IV. byl hrad opět dán do zástavy a od roku 1396 je již uváděn jako majitel tohoto panství Štěpán z Opočna, který se na počátku 90. let tohoto století dostal ke dvoru římského a českého krále Václava IV. A začal tak jeho společenský, ale i majetkový vzestup. Král mu dal do zástavy nejdůležitější pevnosti v oblasti Železných hor a to hrad Žleby a již zmiňovaný Lichtenburk spolu s Ronovem.²⁶ V roce 1397 byl stoupenec Václava IV., Štěpán z Opočna, zavražděn na Karlštejně opolským knížetem Hanušem.²⁷ V roce 1397 potvrdil Václav IV. obyvatelům městečka Ronova listinu Oldřicha z Lichtenburka z roku 1307 a přidal jim právo odúmrtí.²⁸

Po roce 1410 bylo lichnické panství vykoupeno Václavem IV. a na hrad byl opět dosazen královský purkrabí, Oneš z Mělkovic, který tuto funkci zastával až do roku 1418.

²⁰ RŮŽIČKOVÁ, Renáta. Ronovská privilegia. In *Almanach Ronova*. (ed. Zdeněk Sejček). Ronov nad Doubravou, 1998. s. 170.

²¹ HRUŠKOVÁ, Marie – TUREK, Jaroslav. ...*tam, kde teče Doubravka*. Havlíčkův Brod, 1997, s. 71 – 72. ISBN 80-238-1201-7.

²² URBAN, Jan. *Lichtenburkové*, s. 176 – 177.

²³ ŠIMEK, Tomáš. *Hrady, zámky*, s. 267.

²⁴ HALADA, Jan. *Lexikon české šlechty (erby, fakta, osobnosti, sídla a zajímavosti)*. Praha, 1992, s. 90. ISBN 80-901020-3-4.

²⁵ HRUŠKOVÁ, Marie – TUREK, Jaroslav. ...*tam, kde teče Doubravka*, s. 94.

²⁶ ŠANDERA, Martin. *Páni z Dobrušky a z Opočna. Kolonizátoři, dvořané, válečníci*. České Budějovice, 2007, s. 45 – 51. ISBN 978-80-86829-28-9.

²⁷ HALADA, Jan. *Lexikon české šlechty III (erby, fakta, osobnosti, sídla a zajímavosti)*. Praha, 1994, s. 44 – 45. ISBN 80-85770-12-1.

²⁸ KUČA, Karel. *Města a městečka*, s. 372.

Později patřilo panství královně Žofii Bavorské, vdově po králi Václavu IV.²⁹ Jejím purkrabím se stal Petr z Chlumu, který zde pobýval až do jara roku 1421.³⁰ Ovdovělá královna byla nyní závislá na svém švagrovi uherském králi Zikmundovi, neboť byl v roce 1420 zvolen také králem českým.³¹

Jelikož purkrabí Lichnice stál na Zikmundově straně, byl hrad v dubnu roku 1420 obležen husitským vojskem. Petr z Chlumu hrad vydal bez boje a Lichnici získal Hynek Krušina z Lichtenburka, který se sice nejdříve přidal na stranu revoluce, ale velmi brzy ji zradil. V roce 1422 postoupil lichnické panství Janovi Městeckému z Opočna, z kterého se také stal Zikmundův stoupenec.³²

Jenže Jan Městecký z Opočna plenil celé okolí, a proto se rozhodli v roce 1428 východočeští sirotci, v čele s knězem Prokúpkem a Janem z Kralovic, vytáhnout proti Lichnici.³³ Sirotčí bratrstvo se rozhodlo udeřit proti základně opočenského pána, i proto že bylo bezesporu nejsilnější katolickou hradní pevností ve východních Čechách.³⁴ Až po roce se jim podařilo hrad dobýt, neboť Lichnice měla velmi dobré fortifikační zajištění. Byl zde vybudován pevnostní systém, který téměř izoloval hrad od okolí, a pět bašt. Dobývání skončilo a Jan Městecký musel slíbit, že přejde na stranu sirotků. Hrad i spolu s Ronovem přešel do správy husitského hejtmana Jana Hertvíka z Rušinova. V roce 1437 sice král Zikmund postoupil lichnické panství jako věno své tehdejší manželce Barboře, ale ta se celého oblasti neujala, neboť ji nemohla Janu Hertvíkovi vyplatit ze zástavy.³⁵

Roku 1458 panství vyplatil ze zástavy král Jiří z Poděbrad. Ale už po dvanácti letech se Lichnice a Ronova zmocní odpůrce Jiřího z Poděbrad Vít ze Rzávého, kterého ale odtud v roce 1473 vyhnala zemská hotovost pod velením Jana Jence z Janovic. A panství se tak dostává opět do královských rukou a stává se věnem vdovy po zemřelém králi Jiříkovi z Poděbrad. Tou byla Johanka z Rožmitálu. Jenže roku 1475 skonala a tato oblast tak přešla jejímu synovi Jindřichovi mladšímu Minsterberskému. Tento potomek Jiříka z Poděbrad ji záhy opět zastavuje a to Vilému Tetourovi z Tetova.³⁶

V roce 1490 vykoupil panství Vladislav II. Jagellonský a věnoval ho svému **stoupenci** Mikulášovi mladšímu Trčkovi z Lípy. Díky své věrnosti králi získal rozsáhlá panství a tím se

²⁹ HRUŠKOVÁ, Marie – TUREK, Jaroslav. ...*tam*, kde teče Doubravka, s. 72.

³⁰ ŠIMEK, Tomáš. *Hrady, zámky*, s. 268.

³¹ ČECHURA, Jaroslav – HLAVAČKA, Milan – MAUR, Eduard. *Ženy a milenky českých králů*. Praha, 2000, s. 88. ISBN 80-85770-93-8.

³² ŠIMEK, Tomáš. *Hrady, zámky*, s. 268.

³³ HRUŠKOVÁ, Marie – TUREK, Jaroslav. ...*tam*, kde teče Doubravka, s. 72.

³⁴ ŠANDERA, Martin. *Páni z Dobrušky*, s. 115.

³⁵ ŠIMEK, Tomáš. *Hrady, zámky*, s. 268.

³⁶ TAMTÉŽ. s. 268 - 269.

zařadil mezi nejbohatší šlechtice v zemi.³⁷ Mikuláš Trčka žádal krále Vladislava II. Jagellonského pro své ronovské měšťany dva výroční trhy.³⁸ Neměl žádné potomky, a proto svá veškerá panství, tedy i Ronov, odkázal své tetě Johance z Březovice, vdově po Mikuláši starším Trčkovi. Ta celý majetek převedla v roce 1516 na svých pět synů, z nichž lichnické panství připadlo Zdeňkovi Trčkovi.³⁹ Ten byl bezdětný a tak v roce 1534 postoupil celou oblast i s Ronovem svému staršímu bratrovi Janovi. Po pěti letech panství připadlo majiteli Opočna Janu mladšímu Trčkovi. Po jeho smrti v roce 1549 byl králem Ferdinandem I. Habsburským zřízen správcem tohoto majetku Janův strýc Vilém Trčka z Lípy na Veliši, který byl nucen v roce 1555 pro velké dluhy rozprodat část rodového panství a to poručníkům bratrů Albrechta a Václava Robmháповých ze Suché.⁴⁰ Když oba sirotci dosáhli plnoletosti, vládli lichnickému panství nejprve společně.⁴¹ Až v roce 1564 si tuto oblast rozdělili a Albrecht získal zároveň i město Ronov se 131 osídlenými domy.⁴² Ale za Albrechtovy vlády hrad upadal, jelikož si majitel za své sídlo zvolil zámek v blízké Třemošnici. Když v roce 1592 zemřel, majetek připadl choti a synům. Jedním z nich byl Arnošt, který dostal ronovské panství a tím se Ronov definitivně oddělil od panství lichnického.⁴³ Vzniklo tak centrum samostatného statku, skládajícího se z městečka a čtyř vesnic. Arnošt založil na jižním okraji města tvrz, kde sídlil až do své smrti v roce 1627. Ale protože byly jeho statky pro jeho účast na stavovském povstání v letech 1618 – 1620 změněny z trestu v manství, připadl tak Ronov po jeho smrti králi Ferdinandovi II.⁴⁴ Roku 1628 postoupil král městečko Ronov Benigně Kateřině z Lobkovic.⁴⁵ Během třicetileté války bylo městečko přibližně z poloviny zničeno a z těchto škod se vzpamatovalo teprve až v průběhu 18. století.⁴⁶ Benigna město v roce 1638 prodala Španělovi Františkovi de Chiesovi. On za svého panování přestavěl a rozšířil Arnoštovu tvrz. V roce 1656 se v závěti Ferdinanda Antonína Chiese můžeme dočíst, že tvrz je zde nazvaná jako zámek. Dobová podoba tohoto sídla je zachycena pouze jako náčrtek rakouského polního maršálka Karla Lotrinského. Kresba vznikla jako součást pozorování a zaznamenávání pohybu pruských vojsk před bitvou u Chotusic v roce 1742. Zámek byl jednopatrový a měl obdélníkový půdorys s drobnou barokní věžičkou.⁴⁷

³⁷ SEDLÁČEK, August. *Hrady, zámky*, s. 38.

³⁸ KUČA, Karel. *Města a městečka*, s. 373.

³⁹ ŠIMEK, Tomáš. *Hrady, zámky*, s. 269.

⁴⁰ SEDLÁČEK, August. *Hrady, zámky*, s. 38 - 39.

⁴¹ ŠIMEK, Tomáš. *Hrady, zámky*, s. 269.

⁴² KUČA, Karel. *Města a městečka*, s. 375.

⁴³ ŠIMEK, Tomáš. *Hrady, zámky*, s. 269.

⁴⁴ TAMTÉŽ. s. 419.

⁴⁵ SEDLÁČEK, August. *Hrady, zámky*, s. 44.

⁴⁶ KUČA, Karel. *Města a městečka*, s. 375.

⁴⁷ ŠIMEK, Tomáš. *Hrady, zámky*, s. 419.

Roku 1660 Ferdinand Antonín de Chies zemřel a po něm se majitelé Ronova rychle střídali.⁴⁸ Kvůli tomuto častému obměňování uvádím pro přehlednost tabulku se všemi vlastníky Ronova a přilehlých statků (viz tabulka č. 1.).

Tabulka č. 1: Majitelé Ronova nad Doubravou od roku 1660 do poloviny 18. století⁴⁹

Majitel	Časové období
pražský špitál sv. Jana v Oboře	1660 - 1664
Antonín Augustin Binagago	1664 - 1669
Jan František z Kaisersteina	1669 - 1671
Jan Ignác Vltavský z Manšvertu a Helfenburku	1671 - 1678
Arnošt Hýzrle z Chodů	1678 - 1687
Antonín Pankrác z Gallasu	1687 - 1691
Zikmund Leopold Schmidl von Schmiden	1691 - 1710
žďárský cisterciácký klášter	1710 - 1727 ⁵⁰
Antonín Věžník z Věžník	1727 - 1740

V roce 1740 prodal panství Antonín Věžník z Věžník Janu Václavu Caretto z Millesima.⁵¹ Nový majitel o sedm let později koupil i nedaleké město Třemošnici, kde si zvolil za své sídlo tamní zámek. Ronovskému zámku od té doby nevěnoval pozornost a tak zůstalo panské sídlo v Ronově neobydlené a pustlo.⁵² Jan Václav Caretto měl syna Jana Josefa a ten zámek odkázal roku 1785 k zřízení zvláštní nadace pro zchudlé šlechtice. Jan Josef Caretto zemřel bez potomků a dědicem se stal jeho strýc Jan Jindřich Caretto.⁵³

⁴⁸ KUČA, Karel. *Města a městečka*, s. 373.

⁴⁹ KUČA, Karel. *Města a městečka*, s. 373 – 375. Pro připomenutí uvádím, že se jedná o období, kdy Ronov nad Doubravou byl již oddělen od lichnického panství.

⁵⁰ K roku 1713 je v městečku Ronově doloženo 119 domů.

⁵¹ ŠIMEK, Tomáš. *Hrady, zámky*, s. 419.

⁵² HRUŠKOVÁ, Marie – TUREK, Jaroslav. *...tam, kde teče Doubravka*, s. 94.

⁵³ ŠIMEK, Tomáš. *Hrady, zámky*, s. 419. Jan Jindřich Caretto vedl s nadací spory o majetek. Soud rozhodl až v roce 1823 a to ve prospěch nadace.

III. Kodifikace městského práva

Městské právo je charakterizováno jako „*soubor obyčejových nebo zákonných ustanovení, která se týkala města jako celku i jeho obyvatel, byla zaručována městskou vrchností, uplatňována městskými orgány a užívána obyvateli ve věcech veřejných i soukromých.*“⁵⁴

Ronov patřil do skupiny měst, kterým zakladatel propůjčuje právo královského města,⁵⁵ a proto usuzuji, že se v 16. století zřejmě začalo řídit Koldínovým zákoníkem. V 16. století totiž došlo ke kodifikaci městského práva, kterému ale předcházela dlouhá vývoj.⁵⁶ Městské právo vycházelo v první řadě z privilegií obsažených v zakládacích listinách, které obsahovaly ekonomické výsady a umožňovaly výkon soudnictví. Městské právo tak zajišťovalo městu a jeho obyvatelům svobodu a právní jistotu.⁵⁷ Toto právo bylo zároveň tvořeno i statutárním právem, kterým se řídil vnitřní život města.⁵⁸

Dalším pramenem městského práva bylo to, které přinesli němečtí kolonisté do českých a moravských měst ve 13. století.⁵⁹ Na severu Čech se toto právo uplatňovalo jako magdeburské, vycházející ze Saského zrcadla. Vrchní pozice měly stolice v Litoměřicích a Olomouci.⁶⁰ Na střední a jižní Čechy a jižní Moravu se vztahovalo norimberské právo, tzv. Švábské zrcadlo. V jeho rámci se vykrystalizovalo vrchní domácí právo, které se používalo na soudech Starého Města pražského a v Brně.⁶¹ V Čechách a na Moravě tak vznikly dvě oblasti městského práva – magdeburské, které se prosadilo v severní části Čech a Moravy, též ve Slezsku a Lužici. Právo švábské zahrnovalo střední a jižní Čechy a Moravu.⁶²

Důležitou osobností v rozvoji městského práva byl městský notář Jan, který v Brně sestavil v polovině 14. století soubor privilegií tamějšího soudu – tzv. *Právní knihu*.⁶³ Na ni navázal notář Jan z Genhausenu a pořídil *Příručku brněnského práva městského*. V Jihlavě

⁵⁴ FRANCEK, Jindřich. *Zločin a trest v Pardubicích 16. – 18. století*. Ústí nad Orlicí, 2011, s. 33. ISBN 978-80-7405-120-3.

⁵⁵ ROUČKA, Bohumil. Poznámky k mapě hrdelních soudů v Čechách v první a ve druhé polovině 18. Století. In *Právně historická studie 3*. Praha, 1957. s. 133.

⁵⁶ MALÝ, Karel. *Dějiny českého a česko-slovenského práva do roku 1945*. Praha, 1997, s. 89. ISBN 80-7201-045-X.

⁵⁷ FRANCEK, Jindřich. *Velké dějiny země koruny české. Zločinnost a bezpráví*. Praha, 2011, s. 36. ISBN 978-80-7432-105-4.

⁵⁸ FRANCEK, Jindřich. *Zločin a trest v českých dějinách*. Praha, 1999, s. 24 – 25. ISBN 80-86182-68-1.

⁵⁹ MALÝ, Karel. *Dějiny českého a česko-slovenského práva*. s. 89.

⁶⁰ FRANCEK, Jindřich. *Zločin a trest*. s. 24.

⁶¹ FRANCEK, Jindřich. *Velké dějiny země*. s. 37.

⁶² MALÝ, Karel. *Dějiny českého a česko-slovenského práva*. s. 90.

⁶³ FRANCEK, Jindřich. *Velké dějiny země*. s. 37.

napsal právní kodexy o vývoji městského práva. V Praze nevznikly právní knihy na podobné úrovni.⁶⁴

Nakonec převážilo staroměstské právo ovlivněné právem římským. V Kutné Hoře vznikly cenné právní rukopisy, známé jako Sborník městského písaře Víta Tasovského z Lipoltic. Je v něm překlad sbírky brněnsko – jihlavských nálezů.⁶⁵

Po přijetí Svatováclavské smlouvy v roce 1517 se uvolnil prostor pro snahy o kodifikaci městského práva.⁶⁶ Důvodem kodifikace městského práva byl hospodářský rozvoj měst i jejich politický a vojenský význam v zemi.⁶⁷ Zemský sněm v roce 1523 zřídil k pořízení městského zákoníku komisi. Jejím členem byl mistr Brikcí z Licska⁶⁸ a ten roku 1536 vydal městský zákoník *Knihy práv městských Starého Města pražského a jiných měst království českého k témuž právu náležitých*. Toto dílo mělo nedostatky a oficiálně nebylo přijato, ale v řadě měst se užívalo.⁶⁹

Roku 1554 byla opět zvolena komise na vypracování nového zákoníku, aby skutečně sjednotil městské právo, protože spory Pražanů a Litoměřických blokovaly práci. Na tvorbě textu se podílel Pavel Kristián, ale je možné, že jen na jeho korekturách.⁷⁰ Narodil se roku 1530 v Klatovech, na pražské artistické fakultě získal titul bakaláře a poté se stal mistrem svobodných umění.⁷¹ Majestátem císaře Ferdinanda I. roku 1557 obdržel erb i predikát z Koldína. Učil na univerzitě, stal se děkanem, pak písařem Nového města pražského, poté kancléřem a členem staroměstské rady.⁷² Oženil se celkem třikrát a těmito sňatky získal velký majetek a zastával postupně řadu významných městských úřadů.⁷³ Koldín byl vynikající právník, znal dokonale nejen domácí právo a právní praxi, ale i právo římské.⁷⁴

V roce 1564 předložil Koldín nový městský zákoník, využil k tomu pražské sborníky, brněnsko – jihlavské nálezy a znalost římského práva. Ale Litoměřice proti zákoníku protestovaly a císaři předložily *Extrakt hlavnějších a přednějších artikulův z práv Saských anebo Magdeburských vybraných*. Teprve v roce 1580 přijal Rudolf II. originál zákoníku a

⁶⁴ MALÝ, Karel. K některým obecným otázkám trestního práva městského v 16. století v Čechách. In *Městské právo v 16. – 18. století v Evropě. Sborník příspěvků z mezinárodní konference uspořádané právníkou fakultou UK ve dnech 25. – 27. září 1979 v Praze*. Praha, 1982. s. 270 - 271.

⁶⁵ FRANCEK, Jindřich. *Velké dějiny zemí*. s. 37.

⁶⁶ MALÝ, Karel. K některým obecným otázkám trestního práva městského v 16. století v Čechách. s. 303.

⁶⁷ MALÝ, Karel. *Dějiny českého a česko-slovenského práva*. s. 90.

⁶⁸ Blíže k osobnosti Mistra Brikcího z Licska: Čelakovský Jaromír. In *Ottův slovník naučný IV*. Praha, 1981. s. 680 – 681.

⁶⁹ FRANCEK, Jindřich. *Velké dějiny zemí*. s. 37 – 38.

⁷⁰ TAMTÉŽ. s. 38.

⁷¹ ČELAKOVSKÝ, Jaromír. *Ottův slovník naučný XIV*. Praha, 1899, s. 542.

⁷² FRANCEK, Jindřich. *Velké dějiny zemí*. s. 39.

⁷³ ČELAKOVSKÝ, Jaromír. *Ottův slovník naučný XIV*. s. 542.

⁷⁴ MALÝ, Karel. *Dějiny českého a česko-slovenského práva*. s. 91.

ujistil konšely svou podporou. Apelační tribunál slíbil, že bude potvrzovat rozsudky podle Koldínova zákoníku.⁷⁵ Koldín pak pořídil stručnější verzi svého zákoníku: *Práva městská království Českého a v krátkou sumu uvedená*. Byl kvalitní a rychle se šířil v opisech a překladech.⁷⁶ Tento zákoník obsahoval právní předpisy, které upravovaly v podstatě veškerý život obyvatel města a jeho správu i soudnictví. Nalezneme tu tedy především předpisy o městské správě, povinnostech městské rady a konšelů, o městském soudnictví, majetkovém právu, závazcích, věcných právech, dědickém právu, právu rodinném a manželském, právu trestním a trestním procesu včetně tortury.⁷⁷

Koldínův zákoník byl určen pro všechna města v Království českém, ale ve městech magdeburského práva bylo uznáno až v roce 1610,⁷⁸ na Moravě 1697⁷⁹ a ve Slezsku 1717.⁸⁰ Kodifikace Koldínova zákoníku platila až do vydání Všeobecného občanského zákoníku v roce 1811.⁸¹

⁷⁵ FRANCEK, Jindřich. *Velké dějiny zemí*. s. 39.

⁷⁶ MALÝ, Karel. K některým obecným otázkám trestního práva městského v 16. století v Čechách. s. 260 - 265.

⁷⁷ JIREČEK, Josef. (ed.) *Práva městská království českého a markrabství moravského spolu s krátkou jich sumou od M. Pavla Krystyana z Koldína*. Praha, 1876. Viz MALÝ, Karel. *Dějiny českého a česko-slovenského práva*. s. 92.

⁷⁸ MALÝ, Karel. K některým obecným otázkám trestního práva městského v 16. století v Čechách. s. 280.

⁷⁹ SOKOL, Petr. Hrdelní kriminalita v 16. a první polovině 17. století. Sonda do života a mentality obyvatel raně novověkého venkova. In *Folia historica bohemica* 20, Praha, 2003. s. 16.

⁸⁰ FRANCEK, Jindřich. *Velké dějiny zemí*. s. 39.

⁸¹ MALÝ, Karel. K některým obecným otázkám trestního práva městského v 16. století v Čechách. s. 275.

IV. Vývoj hrdelního soudnictví v Čechách

Panovníkův regál byla pravomoc vykonávat hrdelní soudnictví, která byla postupně přenesena na pozemkové vrchnosti. V 13. století užívala „práva meče“ královská města i některé feudální vrchnosti.⁸² Poddanské město Ronov nad Doubravou získalo od své vrchnosti Oldřicha z Lichtenburka pravomoc o vykonávání hrdelního soudnictví v roce 1307.⁸³ Roku 1337 král Jan Lucemburský nově vymezil úlohu podkomořího a udělil městům hrdelní pravomoci s výhradou těžkých zločinů. Feudální vrchnost postihovala kriminalitu proti svým zájmům a další trestné činy předala měšťanům. Královská města měla samostatné soudy, v poddanských městech rozhodovala vrchnost. Šlechtice trestal zemský a komorní soud, delikty duchovních řešil konzistorní soud. Ve městech představovala hrdelní jurisdikci městská rada. Největší úlohu měl městský rychtář. Využíval svého rychtářského práva a sám soudil drobné žaloby.⁸⁴

Z činnosti hrdelních soudů vznikly smolné knihy, do nichž se zapisovaly útrpné výslechy. Dalším pramenem jsou radní protokoly, které vedla městská rada, ve kterých nalezneme informace o městské správě a hospodaření. Radní protokoly zaznamenávaly ale i hrdelní reversy, zápisy o šatlavě a záležitostech katů. Městské knihy obsahovaly korespondenci s vrchnostmi, smolné spisy a tvořily agendu městského hrdelního soudu.⁸⁵ Vývoj kriminality v Čechách dokreslují ortelní manuály pražského apelačního tribunálu, které částečně odhalují, jak právní zvyklosti hrdelní jurisdikce, tak i sociální postavení obžalovaných a žalobců. Trestní řízení mělo v období raného novověku inkviziční charakter. Pokud šlo o závažný delikt, očekávala provinilce tortura. Ortel vynášela městská rada.⁸⁶

V prvních desetiletích pobělohorské doby došlo k úbytku hrdelních soudů. V druhé polovině 17. století nabýval většího významu apelační tribunál. Koncem 17. století zesílil vliv krajských hejtmanů. Dohlíželi na bezpečnost, stíhali zloděje, vrahy, žebráky a romské kočovníky. V roce 1707 byl vyhlášen hrdelní řád Josefa I. Vykonávat svoji činnost mohli jen

⁸² FRANCEK, J. – ŠIMEK, T. *Hrdelní soudnictví českých zemí*. s. 15. Král Václav I. toto privilegium povolil měšťanům v Roudnici nad Labem roku 1237. Další města, která ve 13. století získala hrdelní právo, byla Přelouč roku 1261, v roce 1295 Police nad Metují, dále Třebenice (1299).

⁸³ ROUČKA, Bohumil. *Poznámky k mapě hrdelních soudů*. s. 133.

⁸⁴ FRANCEK, J. – ŠIMEK, T. *Hrdelní soudnictví českých zemí*. s. 15 – 16.

⁸⁵ TAMTÉŽ. s. 16.

⁸⁶ TAMTÉŽ. s. 16 – 17.

ty hrdelní soudy, které měly zvláštní privilegium. Tento soud měl mít předsedu, 9 přísedících, písaře a kata. Hrdelní řád Josefa I. však starší právní normy nenahradil.⁸⁷

Na základě reorganizace městských soudů v roce 1765 došlo k snížení hrdelních soudů z 383 na 29.⁸⁸ Touto úpravou byl zrušen i hrdelní soud v Ronově nad Doubravou.⁸⁹

⁸⁷ FRANCEK, J. – ŠIMEK, T. *Hrdelní soudnictví českých zemí*. s. 17 – 18.

⁸⁸ TAMTÉŽ. s.18. V následujících letech byly vydávány další normy. Zákoník Marie Terezie z roku 1768 byl zastaralý, neboť zachoval kruté tresty a útrpné výslechy. Osvícený panovník Josef II. vydal roku 1787 Všeobecný zákoník o zločinech a trestech. Trest již nebyl pomstou, ale sloužil k převýchově pachatele. Dle josefínských reforem existovalo v Čechách koncem 18. století jen 19 hrdelních soudů.

⁸⁹ ROUČKA, Bohumil. Poznámky k mapě hrdelních soudů. s. 127.

V. Ronovský hrdelní soud

O existenci hrdelního soudnictví v Ronově nad Doubravou není pochyb. Již v zakládací listině z roku 1307 obdrželo město privilegium, kterým získalo právo královského města a pravomoc o vykonávání hrdelního soudnictví.⁹⁰ Bylo totiž velmi časté, že pozemkové vrchnosti udělovaly svým poddanským městům tuto výsadu a města pak hrdelní jurisdikci skutečně vykonávala.⁹¹ Dalším důkazem o fungování hrdelního soudu v Ronově nad Doubravou jsou dochované písemnosti. Trestněprávní zápisy byly zaznamenávány do sirotčí knihy,⁹² která byla založena v roce 1551 a do další městské knihy⁹³ vzniklé v roce 1599. Dalšími záznamy vztahující se k hrdelnímu soudnictví v Ronově nad Doubravou jsou dokumenty z let 1609 – 1756.⁹⁴ Tyto prameny jsem již popsala v úvodu. Nejstarší dochovaný zápis, dokládající existenci hrdelního soudu v městečku Ronově nad Doubravou, pochází z roku 1554.⁹⁵ Jedná se o reformaci ortelu od pražského apelačního soudu, která byla vepsána do Sirotčí knihy.⁹⁶

Město Ronov nad Doubravou patřilo do soudů IV. kategorie.⁹⁷ Sem patřila malá města ležící na panství, která měla kolem 60 hospodářů, někdy i méně.⁹⁸

Další skutečnost, která potvrzuje činnost hrdelního soudu v Ronově nad Doubravou, jsou pomístní názvy. Pro nás nejzajímavější je název Na spravedlnosti, který se používá i v současné době. Místo se nalézá na nejvyšším bodě při silnici do Žlebů. Dostaneme se k němu krátkým úvozem na skalnatém výběžku, dál budeme stoupat hlinitou cestou vzhůru k zalesněné vyvýšenině, z které je rozhled po celém okolí.⁹⁹ A právě zde se nachází bývalé popravčí místo vzdálené asi dva kilometry od Ronova nad Doubravou.¹⁰⁰ Tuto cestu musel ujit spoutaný odsouzený na popravu, nebo tam byl vezen na povoze. Doprovázel ho duchovní, kat, soudce a mnohdy i diváci.¹⁰¹ I v gruntovních zápisech se setkáváme s označením

⁹⁰ RŮŽIČKOVÁ, Renáta. Jak v Ronově nad Doubravou soudili. s. 185.

⁹¹ ROUČKA, Bohumil. Poznámky k mapě hrdelních soudů. s. 133.

⁹² SOKA Chrudim, AM Ronova nad Doubravou, inv. č. 50, kn. č. 2. Sirotčí kniha města Ronova 1551 – 1703.

⁹³ SOKA Chrudim, AM Ronova nad Doubravou, inv. č. 52, kn. č. 4. Městská kniha Ronova 1555 – 1809.

⁹⁴ SOKA Chrudim, AM Ronova nad Doubravou, inv. č. 332 - 343 a 348, kn. č. 5.

⁹⁵ RŮŽIČKOVÁ, Renáta. Jak v Ronově nad Doubravou soudili. s. 185.

⁹⁶ SOKA Chrudim, AM Ronova nad Doubravou, inv. č. 50, kn. č. 2. Sirotčí kniha města Ronova 1551 – 1703. Fol. 155r –v.

⁹⁷ RŮŽIČKOVÁ, Renáta. Jak v Ronově nad Doubravou soudili. s. 185.

⁹⁸ PÁNEK, Jaroslav. Městské hrdelní soudnictví. s. 709.

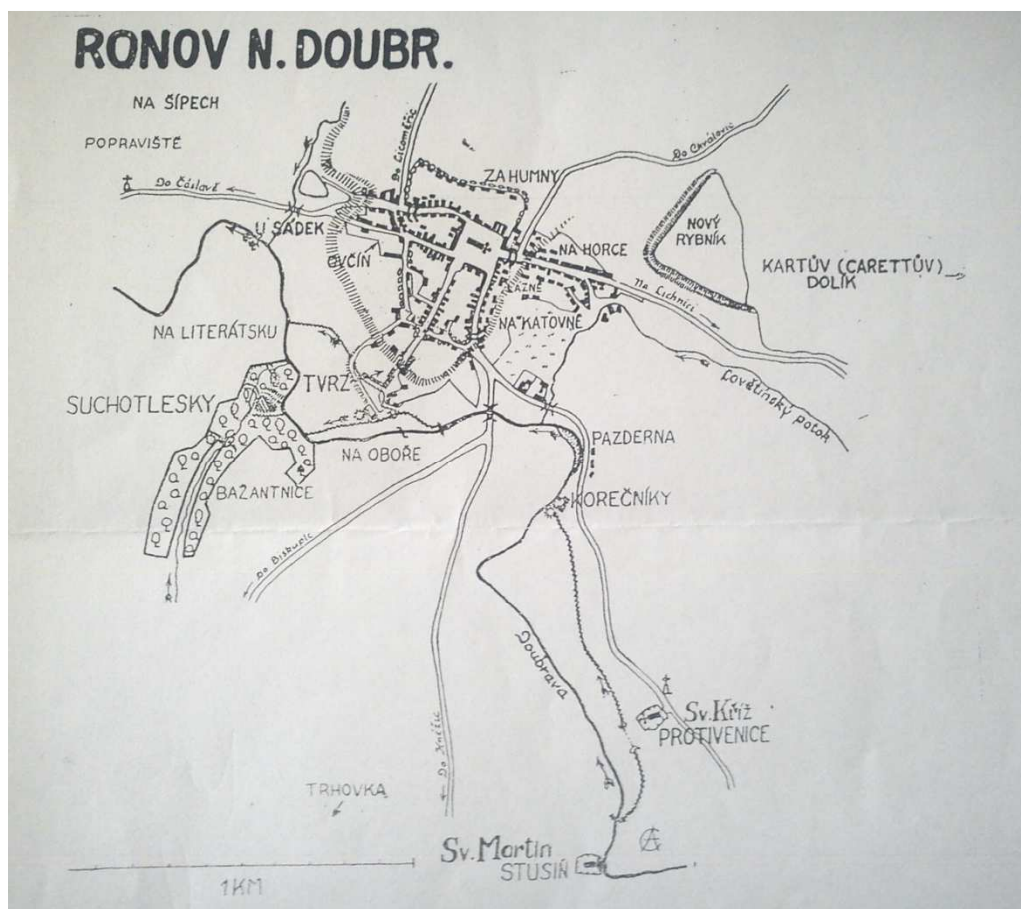
⁹⁹ SEJČEK, Zdeněk – ŽANDA, Milan. *Pomístní jména v Ronově nad Doubravou*. Ronov nad Doubravou, 2010. s. 7.

¹⁰⁰ V blízkosti dnes již neexistujícího popravčího místa byl umístěn na přelomu 18. a 19. století kovový krucifix, k němuž se jako k místu zasvěcenému katolické církvi konala náboženská procesí.

¹⁰¹ Dülmen Richard van. *Divadlo hrůzy. Soudní praxe a trestní rituály v raném novověku*. Praha, 2001. s. 102 – 103.

pozemků Za spravedlností nebo U spravedlnosti. Zahrada v blízkosti řeky Doubravy se nazývá Pod stínadly. Na tehdejší okraji města v místech, kde se dodnes říká Na katovně, se rozkládala dříve louka. Zde stávalo stavení místního či dojíždějícího kata.¹⁰² (viz mapka Antonína Culka). Bylo poměrně běžné, že menší města s hrdelním právem svého vlastního kata neměla a na každou jednotlivou popravu si ho proto půjčovala odjinud.¹⁰³

Mapa č. 1.: Pomístní názvy v Ronově nad Doubravou související s existencí hrdelního soudu zakreslené na mapce¹⁰⁴

Kat byl člověk snižený, a proto mu ronovští radní přidělili pozemek až za městem.¹⁰⁵ Místři ostrého meče přicházeli do styku s krví a konali i jiné nečisté práce, a právě proto byli

¹⁰² RŮŽIČKOVÁ, Renáta. Jak v Ronově nad Doubravou soudili. s. 185.

¹⁰³ ŠINDELÁŘ, Vladimír. *Příběhy zpod šibenice. Hříchy, zločiny a tresty lidu jihočeského v průběhu staletí*. Písek, 2001. s. 156. ISBN 80-903002-2-4.

¹⁰⁴ CULEK, Antonín. Drobné příspěvky k dějinám města Ronova nad Doubravou. In *Vlastivědný sborník Pardubický kraj 2, 1957*. (ed. Jaromír Kaplan). Praha 1958. s. 50.

¹⁰⁵ RŮŽIČKOVÁ, Renáta. Jak v Ronově nad Doubravou soudili. s. 185.

v raném novověku považováni za snižené lidi.¹⁰⁶ V Ronově nad Doubravou se nacházela i šatlava, v gruntovní knize je zapsáno, že roku 1667 byl Jiříkovi Vomáčkovi prodán grunt, kde dřív stála šatlava.¹⁰⁷ Z mučicích nástrojů je z roku 1607 doložen pouze žebřík.¹⁰⁸ Například Tobiáš Kavka by nám v roce 1607 vydal svědectví o pranýři v Ronově nad Doubravou. Vždyť u něho stál rozsudkem městského soudu připoutaný každou neděli.¹⁰⁹ Pranýř mohl mít v Ronově nad Doubravou stále místo, obvykle poblíž radnice či kostela. Zpravidla na zemi či na kamenném stupni stál dřevěný nebo kamenný sloup se železným kruhem, k němuž se odsouzená osoba přivázala provazem nebo řetězem. Smyslem pranýřování bylo ukázat viníka před očima celé obci a zesměšnit ho.¹¹⁰

Posláním hrdelního soudu, tedy i ronovského, bylo stíhat trestnou činnost, vykonávat popravu a vyřizovat civilně právní agendu. Je však pravdou, že města, která získala právo ukládat trest smrti, ho pokaždé nepoužila. Někdy postačil pro výstrahu a napravení delikventa jen podmíněný trest. Například v činech proti pozemkové vrchnosti rozhodl ronovský hrdelní soud ze šesti případů čtyřikrát podmíněným trestem a dvakrát dokonce delikventy omilostnil (viz kapitola IV. Hodnocení pramenů, tabulka č. 6). Proto do hrdelního soudnictví patří i takové činy, za které nebyl uložen kapitální trest.¹¹¹

Hrdelní jurisdikce ukončila svou činnost v Ronově nad Doubravou roku 1765 vydáním dekretu Marie Terezie o reformě hrdelních soudů.¹¹² Od 1. ledna 1766 zůstala hrdelní pravomoc jen 24 městům. Ronov v té době patřil do čáslavského kraje, ve kterém bylo právo popravovat ponecháno jen Kutné Hoře.¹¹³

V královských a poddanských městech, a tedy i v Ronově nad Doubravou, byl představitelem trestního soudnictví rychtář a městská rada. V té zasedalo 12 bezúhonných konšelů v čele s purkmistrem. Každý měsíc byl z 12 konšelů zvolen nový purkmistr a tak se měsíc po měsíci postupně všichni vystřídali.¹¹⁴

¹⁰⁶ Dülmen, Richard van. *Kultura a každodenní život v raném novověku (16. – 18. století) II. Vesnice a město*. Praha, 2006, s. 200 – 202. ISBN 80-7203-812-5; FRANCEK, Jindřich. *Mistři ostrého meče*. Pardubice, 1995. s. 5. ISBN 80-7203-812-5.

¹⁰⁷ SOKA Chrudim, AM Ronova nad Doubravou, inv. č. 52, kn. č. 4. Městská kniha Ronova 1555 – 1809. Fol. 173r.

¹⁰⁸ SOKA Chrudim, AM Ronova nad Doubravou, inv. č. 50, kn. č. 2. Sirotčí kniha města Ronova 1551 – 1703. Fol. 202r – 203v.

¹⁰⁹ TAMTÉŽ. Viz RŮŽIČKOVÁ, Renáta. Jak v Ronově nad Doubravou soudili. s. 186.

¹¹⁰ VONDRUŠKA, Vlastimil. *Katovny a mučírny*. Praha, 1992. s. 42 – 46; FRANCEK, Jindřich. *Katovské řemeslo v českých zemích*. Hradec Králové, 2007. s. 21 – 25. ISBN 80-205-0321-8.

¹¹¹ PÁNEK, Jaroslav. *Městské hrdelní soudnictví*. s. 694 – 695.

¹¹² FRANCEK, Jindřich. *Velké dějiny zemí*. s. 22.

¹¹³ ROUČKA, Bohumil. *Poznámky k mapě hrdelních soudů*. s. 127.

¹¹⁴ FRANCEK, Jindřich. *Velké dějiny zemí*. s. 52.

V městské radě zasedal i rychtář. Ten sledoval její jednání, dohlížel na řádné trestání delikventů a odstraňování povalečů. Na počátku svého úřadování skládal přísahu. Ohledával místa trestních činů, sledoval a zjišťoval provinilce, byl zodpovědný za jejich věznění a účastnil se výslechů a exekucí.¹¹⁵ Například 17. června roku 1654 byl u ronovského městského soudu přítomen rychtář Jakub Lokaj, kde se řešily urážky na cti, které pronesli Jiřík Suchánek a spolucechovní Matěj Rankouský. Purkmistr Mikuláš Mandlíř rozsudkem určil pro oba provinilce podmíněný trest pokuty, že musí zaplatit k zádušní mši 5 kop českých grošů.¹¹⁶ Pokud rychtáři delikvent utekl, byl povinen jej stíhat. Také uplatňoval své rychtářské právo a sám soudil drobné žaloby, krádeže a urážky na cti.¹¹⁷

Provinilec byl okamžitě zajištěn a uvězněn, pokud byl dopaden při činu. Po předběžném výslechu byla sestavena žaloba a přednesena městské radě. Ta zvažila všechny okolnosti a fakta, a pokud šlo o závažný delikt, předala obviněného k útrpnému právu. Nezachránilo jej ani dobrovolné přiznání, neboť se považovalo za neúplné. Trestní řízení totiž vyžadovalo úplné přiznání na mučidlech a uvedení dalších trestních činů a spoluviníků. Před výslechem žádali delikventi i jejich příbuzní městskou radu o milost. Z tortury byly vyloučeny osoby vyšších stavů, děti, staří lidé, duševně nemocní, němí, hluchí, těhotné ženy a šestinedělky.¹¹⁸ K výslechům byli vysíláni jenom někteří konšelé s rychtářem. Během výslechu získali informace, kterými ovlivňovali vynesení rozsudku v plné radě. Na základě okolnosti trestného činu vynesla městská rada ve svém zasedání ortel, a to buď trest smrti nepodmíněně, podmíněně, nebo jiný trest.¹¹⁹

Průběh trestního řízení zaznamenával městský písař. Vedl radní protokoly, zapisoval žaloby, vyřizoval korespondenci, ve vězení a mučírně zapisoval výslechy delikventů.¹²⁰ V Ronově máme doloženo, že 22. dubna 1595 byl přítomen u rozsudku městského soudu písař Samuel, kde se řešila potulka.¹²¹ Radní písař Ronova Jáchym Antonín Štěpánovský byl přítomen u městského soudního řízení při trestném činu čarodějnictví. Podepsal a zaznamenal přísahu, kterou učinil Matěj Špinka, že už nebude provádět čarodějnictví.¹²²

¹¹⁵ FRANCEK, Jindřich. *Velké dějiny zemí*. s. 54.

¹¹⁶ SOkA Chrudim, AM Ronova nad Doubravou, inv. č. 50, kn. č. 2. Sirotčí kniha města Ronova 1551 – 1703. Fol. 148v.

¹¹⁷ FRANCEK, Jindřich. *Velké dějiny zemí*. s. 54.

¹¹⁸ TAMTÉŽ. s. 58 – 60.

¹¹⁹ TAMTÉŽ. s. 54.

¹²⁰ TAMTÉŽ. s. 54.

¹²¹ SOkA Chrudim, AM Ronova nad Doubravou, inv. č. 50, kn. č. 2. Sirotčí kniha města Ronova 1551 – 1703. Fol. 176v.

¹²² SOkA Chrudim, AM Ronova nad Doubravou, inv. č. 52, kn. č. 4. Městská kniha Ronova 1555 – 1809. Fol. 284v.

VI. Hodnocení pramenů

Písemnosti hrdelních soudů nejen že poskytují materiál k sociálním a kulturním dějinám především pro dobu raného novověku, ale i nabízejí to, jak pochopit dobové sociální a kulturní normy.¹²³

Prvním pramenem mi byla sirotčí kniha založená roku 1551.¹²⁴ V ní jsou do fol. 133 uvedeny zápisy, které obsahují gruntovní a sirotčí agendu. Následují trestněprávní záznamy z období 17. a 18. století na fol. 133v – 139. Ty ale netvoří jednotnou chronologickou řadu. Od fol. 155r následují zápisy chronologicky v letech 1555 – 1613. Druhým zdrojem pro vypracování této práce se stala další ronovská městská kniha založená roku 1599.¹²⁵ V ní najdeme do fol. 203 gruntovní zápisy a do fol. 232 obligace a svatební smlouvy. Od fol. 283 začíná kniha rokem 1681 vykazovat soudní část, kdy je zde zaznamenána 18. března vykonaná přísaha. Cenné písemnosti o existenci hrdelního soudu v Ronově nad Doubravou tvoří spisy z let 1609 – 1756.¹²⁶ Obsahují většinou originály rozsudků apelačního soudu.

V Ronově nad Doubravou je dochováno pět případů cizoložství, které se odehrály v rozmezí 200 let. Pro přehlednost je uvádím v tabulce, ze které je patrné, že delikt cizoložství nebyl nikdy potrestán smrtí a skoro vždy byl spojen s dalším trestným činem (viz tabulka č. 2).

Tabulka č. 2: Cizoložství řešené u ronovského hrdelního soudu v 16. – 18. století

Rok	Pohlaví	Delikt	Trest
1579	2 muži, žena	Cizoložství, krádež, vyhrožování vraždou	Podmíněný trest smrti, pokuta 10 kop grošů
1585	Muž	Cizoložství s dvěma ženami, zběhnutí z panství, neposlušnost vůči hejtmanovi	Milost
1594	Muž, žena	Cizoložství, smilstvo, sodomie	Vymrskání, vypovězení z města
1610	Muž	Cizoložství, krádeže opakovaně	Potřetí omilostněn, dodržování 7 artikulů

¹²³ TINKOVÁ, Daniela. Úvahy nad problematikou „trestního práva“ a „hrdelního soudnictví“ v historii a historiografii. In *Kuděj* 3, 2001, č. 2, s. 60 – 61.

¹²⁴ SOkA Chrudim, AM Ronova nad Doubravou, inv. č. 50, kn. č. 2. Sirotčí kniha města Ronova 1551 – 1703.

¹²⁵ SOkA Chrudim, AM Ronova nad Doubravou, inv. č. 52, kn. č. 4. Městská kniha Ronova 1555 – 1809.

¹²⁶ SOkA Chrudim, AM Ronova nad Doubravou, inv. č. 332 - 343 a 348, kn. č. 5.

1715	Muž	Cizoložství	Rozsudek nedochován
------	-----	-------------	---------------------

Městský ronovský soud vykazuje v uvedeném období sedm smilstev, které opět uvádím v tabulce. Smilstvo bylo posuzováno podmíněným trestem nebo milostí, jen v jednom případě smrtí, kvůli porušení zákazu vstupu na panství. V případě, kdy bylo smilstvo spojeno s dalším deliktem, následoval podmíněný trest smrti mečem (viz tabulka č. 3).

Tabulka č. 3: Smilstvo řešené u ronovského hrdelního soudu v 16. – 18. století

Rok	Pohlaví	Delikt	Trest
1593	Žena	Smilstvo	Vymrskání, ocejchování, vypovězení z města
1593	Žena	Smilstvo	Vymrskání, ocejchování, vypovězení z města
1593	Žena	smilstvo	Vymrskání, ocejchování, vypovězení z panství ¹²⁷
1600	Muž	Smilstvo	Vypovězení z panství na 4 míle, podmíněný trest smrt
1613	Žena	Smilstvo opakovaně	Podmíněný trest smrti (zahrabání katem a probití srdce kulem)
1613	Muž	Smilstvo, vyhrožování vraždou vrchnosti, krádež	Podmíněný trest smrti mečem
1681	Muž	Smilstvo	Milost

Čarodějnictví se v Ronově nad Doubravou vyskytlo jen v pěti případech a nikdy nebylo potrestáno smrtí. Tabulka vykazuje větší podíl žen na tomto deliktu než mužů (viz tabulka č. 4).

¹²⁷ Pro porušení zákazu vypovězení byla popravena i se svou matkou, která ji u sebe přechovávala.

Tabulka č. 4: Čarodějnictví řešené u ronovského hrdelního soudu v 16. – 18. Století

Rok	Pohlaví	Delikt	Trest
1594	3 ženy	Čarodějnictví	Dva týdny vězení
1608	Žena	Čarodějnictví	Vypovězení z panství, podmíněný trest smrti
1608	Žena	Čarodějnictví	Podmíněný trest smrti
1661	Muž	Čarodějnictví	Milost
1681	Muž	Čarodějnictví	Pokuta, podmíněný trest

V Ronově nad Doubravou se dochovalo 13 případů zběhnutí z panství. Z toho dva lidé dostali milost a ostatní obdrželi podmíněný trest smrti. Mezi nimi se vyskytla jen jednou žena a zbývající byli muži. Tento delikt nebyl nikdy potrestán stětím mečem, neboť vrchnost potřebovala poddané, aby pro ni pracovali. Potulka byla za sledované období trestána třikrát a delikt nebyl nikdy sťat mečem a vypovězení ze země se provádělo pouze u cikánů jako u dvou žen uvedených v tabulce (viz tabulka č. 5).

Tabulka č. 5: Potulka řešena u ronovského hrdelního soudu v 16. – 18. Století

Rok	Pohlaví	Delikt	Trest
1595	Muž	Potulka	Podmíněný trest smrti
1599	Muž	Potulka	Podmíněný tělesný trest utětí nohy
1724	2 ženy	Potulka	Uříznutí ucha, třikrát mrskání kolem šibenice a vypovězení ze země

V Ronově nad Doubravou se dochovalo šest činů proti pozemkové vrchnosti. Opět tu hrdelní soud rozhodl podmíněným trestem nebo milostí (viz tabulka č. 6).

Tabulka č. 6: Činy proti pozemkové vrchnosti řešené u ronovského hrdelního soudu v 16. – 18. století

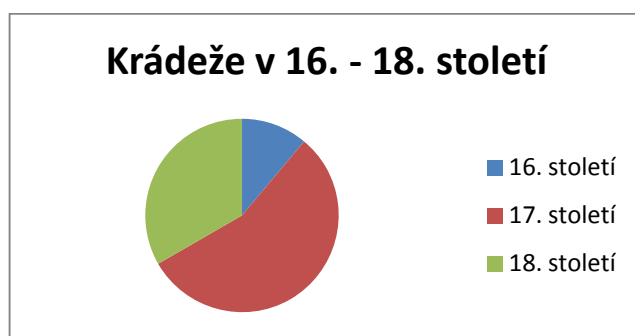
Rok	Pohlaví	Delikt	Trest
1595	Muž	Čin proti vrchnosti	Podmíněný trest smrti
1596	Muž	Neposlušnosti vůči vrchnosti	Podmíněný trest smrti

1610	Žena	Čin proti vrchnosti	Milost
1618	Muž	Čin proti vrchnosti	Milost
1620	Muž	Neposlušnost vůči vrchnosti	Podmíněný trest vězení a pokuty
1664	Muž	Dluhy vrchnosti	Podmíněný trest smrti

V Ronově nad Doubravou se objevily i delikty, které se vyskytly jen zřídka. Patří do nich vodní pych a noční výtržnost. Za vodní pych a jiné formy poškozování hmotných zájmů vrchnosti byl odsouzen podmíněným trestem smrti v tomto období jen jeden delikvent a to muž. Na ronovském panství je známa jen jedna noční výtržnost a tři muži za ní byli potrestáni stětím mečem.

Krádeže jsou nejčtenější deliktem řešeným u ronovského hrdelního soudu. Za sledovaných 200 let se jich tu objevilo celkem osmnáct. Z nichž byly čtyři případy potrestány stětím mečem či oběšením a ostatní dostali nucené práce, výprask, vězení, pokutu, nebo podmíněný trest smrti. Uvedený graf odhalil, že nejvíce krádeží se trestalo v 17. století (viz graf č. 1).

Graf č. 1: Krádeže řešené u ronovského hrdelního soudu v 16. – 18. století

V 16. – 18. století je písemně doloženo 13 urážek na cti. Nejvíce za ně byly uděleny pokuty a omluvy, dále vězení, nucené práce, v jednom případě milost a podmíněný trest smrti. Kuriózním trestem za pomluvu se stal uříznutí špičky jazyka a vyhnání z města.

Dalším deliktem, který se v Ronově nad Doubravou řešil ve sledovaném období, bylo ublížení na zdraví. Městský soud toto provinění trestal většinou pokutou, pouze ve dvou případech podmíněným trestem smrti a udělením milosti (viz tabulka č. 7).

Tabulka č. 7: Ublížení na zdraví řešené u ronovského hrdelního soudu v 16. – 18. století

Rok	Pohlaví	Delikt	Trest
1559	Muž	Ublížení na zdraví	Peněžitá pokuta
1560	Muž	Ublížení na zdraví	Peněžitá pokuta
1561	Muž	Ublížení na zdraví	Peněžitá pokuta, vězení
1600	Muž	Ublížení na zdraví	Podmíněný trest smrti
1625	Muž	Ublížení na zdraví	Milost

Dalším trestným činem proti životu a zdraví bylo zabití. Jak vidíme z tabulky, tak městský soud v Ronově nad Doubravou nepotrestal zabití smrtí ani v jednom případě (viz tabulka č. 8).

Tabulka č. 8: Zabití řešené u ronovského hrdelního soudu v 16. – 18. století

Rok	Pohlaví	Delikt	Trest
1558	Muž	Zabití	Peněžitá pokuta
1579	Muž	Zabití	Peněžitá pokuta
1609	Muž	Zabití	Podmíněný trest smrti
1716	Muž	Zabití	Tři roky nucených prací

Zápisy na ronovském panství zaznamenaly za toto období pouze čtyři vraždy a jen jednou byl vykonán rozsudek smrti (viz tabulka č. 9).

Tabulka č. 9: Vražda řešené u ronovského hrdelního soudu v 16. – 18. století

Rok	Pohlaví	Delikt	Trest
1555	2 muži	Vražda	Není dochován
1558	Muž	Vražda	Peněžitá pokuta, vězení
1579	Muž	Vražda	Podmíněný trest smrti, peněžitá pokuta, roční zákaz vstupu

			do krčmy
1608	Muž	Vražda	Sťat mečem

VII. Hrdelní jurisdikce v Ronově nad Doubravou

Hrad Lichnice stojí již 800 let a v raném novověku, tak jako dnes, vévodil krajině, v které se nachází Ronov nad Doubravou. V něm se po dobu 200 let, o kterých budu psát, postupně narodili, žili, loupili i vraždili někteří delikventi a posléze byli i popraveni. Je až s podivem, kolik je v archivu uloženo a zaznamenáno podrobně a s přesností tolik přečinů, přestupků a deliktů odehrávajících se v tak malém městě. Naši předci pro nás zachovali s neuvěřitelnou pečlivostí pestrou dokumentaci o ronovském hrdelním soudu. Vážně a zodpovědně se zabývali urážkou na cti, stejně jako krádeží či vraždou. Je to 458 let, co byla historicky zaznamenána a souzena první vražda v Ronově nad Doubravou. A my se díky těmto záznamům můžeme vrátit jako kouzlem o pět století zpět a prožívat s našimi odsouzcenci jejich špatný život a smutný konec. Městečko Ronov nad Doubravou se totiž nachází v drsném podhorském prostředí, které nikdy neskýtalo mnoho nadějí na snadný život a tak místní lidé často poznali hlad. Teprve až s příchodem brambor přestali lidé hladovět a brambory mezi lidmi dostoupily takové vážnosti, že se dostaly na roveň chlebu. Je zaznamenán vánoční zvyk, kdy po úvodní modlitbě štedrovečerní hostiny si rodina vzala jako první sousto buď chleba, nebo právě bramboru. Byla to jejich pocta nejdůležitější potraviny, kterou měli. Chci upozornit, že mnoho zločinů krádeží vznikalo právě kvůli hladu a nedostatku. Ale nejen proto. Též z neznalosti, negramotnosti primitivních jedinců často vyloučených na okraj společnosti, vyobcovaných z církve, což bylo v dané době neodpuštělné. Náboženství hrálo velkou roli při všech výsleších, exekucích a rozhodování o výši trestu a provedení trestu, neboť se lidé před 400 lety museli řídit božími příkázáními a jejich porušení bylo tedy trestáno podle míry provinění.

Karel Malý, který se zabýval trestním stavovským právem, rozdělil trestněprávní případy do pěti kategorií: 1. delikty proti ideologickým základům feudálního státu, 2. proti právnímu řádu, 3. proti feudálnímu vlastnictví, 4. proti zdraví a životu, 5. proti osobním právům příslušníků feudální společnosti.¹²⁸ Jaroslav Pánek se zabýval městským hrdelním soudnictvím v pozdně feudálních Čechách. Svoji typologii rozdělil do osmi skupin: 1. činy proti oficiální ideologii, 2. proti panovníkovi a státnímu zřízení, 3. proti pozemkové vrchnosti,

¹²⁸ MALÝ, Karel. *Trestní právo v Čechách v 15. a 16. století*. Praha, 1989.

4. proti místní administrativě, 5. proti životu a zdraví, 6. proti majetku, 7. proti cti, 8. proti mravnosti.¹²⁹ Při třídění trestných činů jsem vycházela právě z této typologie a činy jsem rozdělila takto:

1. mravnostní delikty:
 - A) cizoložství,
 - B) smilstvo,
2. čarodějnictví,
3. trestné činy proti pozemkové vrchnosti:
 - A) zběhnutí z panství a potulka,
 - B) neposlušnost vůči vrchnosti,
4. trestné činy proti cti,
5. majetkové trestné činy,
 - A) krádeže
 - B) noční výtržnosti
6. trestné činy proti životu a zdraví
 - A) ublížení na zdraví,
 - B) zabití,
 - C) vražda,
 - D) infanticidium.

Činy proti panovníku a státnímu zřízení a proti městské administrativě zde uvádět nebudu, jelikož se tu nevyskytovaly. Kategorii činy proti cti jsem do této práce zahrнула z toho důvodu, že některé případy byly v Ronově nad Doubravou řešeny v rámci hrdelního soudnictví a projednávány v inkvizičním řízení. Hlavním důkazem bylo přiznání obžalovaného a k tomu se využívala tortura.¹³⁰

VII. 1. Mravnostní delikty

Bigamie, cizoložství, konkubinát a únos byly trestné činy, které ohrožovaly samu podstatu manželství.¹³¹ Koldínův zákoník nazýval bigamii jako zločin dvojženství a stanovil pro něj u muže trest stětí mečem a u ženy zahrabání zaživa.¹³² Trestný čin bigamie

¹²⁹ PÁNEK, Jaroslav, Městské hrdelní soudnictví. s. 693 – 728.

¹³⁰ KREUZ, Petr. Aktéři bez hříště a bez pravidel. In *Kuděj 3*, 2001, č. 2, s. 75 – 76.

¹³¹ FRANCEK, Jindřich. *Velké dějiny zemí*. s. 218.

¹³² FRANCEK, Jindřich. *Zločin a sex v českých dějinách. Manželské spory a sexuální kriminalita v raném novověku*. Praha, 2000, s. 92. ISBN 80-86182-29-0.

postupovaly světské soudy církevním soudům, aby rozlišily, zda jde o bigamii nebo cizoložství. V době před Tridentským koncilem ještě neexistovaly povinné zápisy o uzavírání sňatků, proto se tyto akty dokazovaly svědeckými výpověďmi. Jestliže došlo k novému sňatku na základě partnerova podvodu či mylné informace, netrvali církevní soudci na potrestání.¹³³ Světské soudy řešily bigamii poddaných většinou podmínečným trestem smrti, vystavením na pranýři, výpraskem, vypálením cejchu, vypovězením a nařízením nucených prací.¹³⁴ K trestu smrti sahaly soudy v případě opakované bigamie spojené s podvodem a s jinými trestnými činy. V 17. století výskyt bigamie výrazně klesl a v 18. století se v trestním soudnictví bigamie objevuje jen ojediněle.¹³⁵ V Ronově nad Doubravou není zaznamenán ani jeden případ bigamie.

Delikt cizoložství se trestal celkem mírně, obvykle peněžitou pokutou, vězením, vypovězením, vymrskáním, ocejchováním, nebo vystavením na pranýři. Na popraviště se dostali jen ti provinilci, kteří spojili cizoložství s čarodějnictvím, krádeží, nebo vraždou.¹³⁶ Pachatel cizoložstvím porušoval nejen dobový morální kodex, ale i manželský slib.¹³⁷

Když ženatý muž měl svoji ženu a přitom odloudil manželku druhému muži a pak žil ve společné domácnosti s těmito dvěma ženami, nazýval soud tento stav jako konkubinát. A za tento delikt byl opravdu trest smrti mečem.¹³⁸

Zemské právo považovalo únos za závažný delikt násilí. Pachatel musel počítat s vězením a náhradou škody. Brický z Licska stanovil, že za únos dívky do 12 let nebo vdovy, následuje trest stětí mečem. Prominutí trestu bylo možné u svobodných žen, pokud se dívka vyjádřila, že se chce za svého únosce provdat. Za únos neplnoletého muže by přišla žena o dědictví a oba by museli být vypovězeni z města na 50 let. V Koldínově zákoníku se nevyskytuje pojem únos, ale znásilnění, které bylo trestáno smrtí stětím mečem. Jestliže únosce pocházel z lehkých lidí, byl vpleten do kola. Skupina lehkých lidí se skládala ze stupků, čtveráků, bubeníků, pištců, Židů, rasů, biřiců, kejklířů a žebráků. Tito jmenovaní se nesměli ženit s dcerami měšťanů a venkovanů.¹³⁹ Koldín uznával právo každého člověka na manželství, ale zároveň uvádí, aby to byli lidé šlechtní a dobře zachovalí. Hrdelní řád Josefa

¹³³ FRANCEK, Jindřich. *Velké dějiny zemí*. s. 218.

¹³⁴ TAMTÉŽ. s. 220.

¹³⁵ TAMTÉŽ. s. 221.

¹³⁶ FRANCEK, Jindřich. *Zločin a sex*. s. 99 – 100.

¹³⁷ MATLAS, Pavel. *Shovívavá vrchnost a neukáznění poddaní? Hranice trestní disciplinace poddaného obyvatelstva na panství Hluboká nad Vltavou v 17. – 18. století*. Praha, 2011, s. 75. ISBN 978-80-257-0382-3.

¹³⁸ FRANCEK, Jindřich. *Velké dějiny zemí*. s. 225.

¹³⁹ TAMTÉŽ. s. 228.

I. požadoval pro únosce trest smrti stětím a vpletením do kola. Únos jeptišky, odvedení a znásilnění křesťanky Židem bylo trestáno stětím a upálením.¹⁴⁰

Koldín popisoval prosté smilstvo jako dobrovolný akt svobodných ještě nesezdaných lidí, kteří nejsou v duchovním stavu, nedopouštějí se smilstva na posvátném místě, nejsou pokrevní příbuzní. Dotyčná nesmí být panna a on panic.¹⁴¹ Příčiny smilstva spatřoval Koldín v zahálce, opilství, kuplířkách a špatných příkladech.¹⁴² Smilstvo se trestalo vymrskáním, vyhnanstvím, nucenými pracemi a vězením.¹⁴³ V raném novověku nebylo kriminalitou označováno toto přirozené sexuální chování, ale jeho možné společenské důsledky, jelikož nemanželské děti ohrožovaly rodinu, tedy spíše její stabilitu.¹⁴⁴ Bohaté osoby se mohly vykoupit peněžitou pokutou. Panny a vdovy obviněné ze smilstva, které otěhotněly, se bránily, že k sexuálnímu styku svolily pod slibem manželství, nebo že byly znásilněny. Konšelé zpravidla delikventy přiměli k sňatku, ale takto vynucená manželství mohla být rozváděna. Někdy se snažily ženy vydírat muže z údajného smilstva. Za to mohla dostat žena výprask u pranýře. Za smilstvo byly přísněji posuzovány ženy. Podmínečné odsouzení k trestu smrti doprovázelo stání u pranýře nebo v kostele.¹⁴⁵

Delikt znásilnění byl mnohdy trestán stětím, nebo oběšením.¹⁴⁶ Kdo znásilnil nedospělou dívku, byl vpleten do kola nebo rozčtvrcen.¹⁴⁷ V 18. století se užíval za delikt znásilnění nedospělých dívek trest nucených prací.¹⁴⁸

Incest je krvesmilstvo, které hrdelní řád trestal stětím u delikventů v prvním a druhém stupni pokrevenství a v prvním stupni příbuzenství. Tak byli za sexuální styk trestáni rodiče s dětmi, bratr se sestrou, otčím s nevlastní dcerou, tchán se snachou apod. V 16. století byli někteří delikventi za incest upáleni. Po vydání Koldínova zákoníku se uplatňoval trest smrti stětím. Koncem 17. století se pachatel incestu trestal nucenými pracemi.¹⁴⁹

Sodomie značí pohlavní styk se zvířetem, ale v městských právech se tento mravnostní delikt nevyskytuje. V josefínském řádu je uvedeno, že sodomský hřích je hanebná chlípnost, kterou páchají spolu dva muži nebo dvě ženy. Jestliže spáchá sodomii člověk se zvířetem, musí být buď zaživa spálen, nebo sťat a pak uvržen na hranici. S ním má být spáleno i to zvíře

¹⁴⁰ FRANCEK, Jindřich. *Velké dějiny zemí*. s. 228 – 229.

¹⁴¹ TAMTÉŽ. s. 229.

¹⁴² TAMTÉŽ. s. 229 – 230.

¹⁴³ FRANCEK, Jindřich. *Zločin a trest v českých dějinách*. Praha, 1999, s. 184.

¹⁴⁴ MATLAS, Pavel. *Shovívavá vrchnost*. s. 65.

¹⁴⁵ FRANCEK, Jindřich. *Velké dějiny zemí*. s. 230.

¹⁴⁶ TAMTÉŽ. s. 235..

¹⁴⁷ FRANCEK, Jindřich. *Zločin a sex*. s. 112.

¹⁴⁸ FRANCEK, Jindřich. *Velké dějiny zemí*. s. 237.

¹⁴⁹ TAMTÉŽ. s. 237 – 238.

a popel má být vhozen do řeky. K sodomii se řadila onanie, anální i orální sex a nepřírozené polohy při souloži a také veřejné obnažování. Sodomii páchali většinou muži, ukájeli své sexuální pudy na klisnách, kravách, ovcích i fenách. Zápisy smolných knih uvádějí, že se trest smrti za sodomii uplatňoval po celé období raného novověku.¹⁵⁰ Delikt sodomie se vyskytuje v Ronově pouze jednou a to u případu Petra krčmáře. Incest, který Petr krčmář spáchal s nevlastní dcerou je pojmenován jako sodomie.¹⁵¹

Delikt prostituce měl i pozitivní význam, neboť umožňoval ukojení sexuálního pudu mimo manželství. Prostituce mírnila agresivitu dospívajících mládenců a sexuální zločinnost. Ale bez potřebné ochrany žen a mužů se začala šířit kapavka a syfilis.¹⁵² Prostituci stíhaly soudy vězením, peněžitou pokutou, výpraskem, vypovězením z města, ostříháním vlasů a nošením bílých a černých čepců.¹⁵³ Z prostituce těžily především kuplířky, kterým musely nevěstky odevzdávat třetinu výdělku.¹⁵⁴

S prostitucí se rozvíjelo kuplířství. Zatímco josefínský hrdelní řád za kuplířství nařizoval trest smrti stětím, pozdější tereziánský zákoník připouštěl spíše vymrskání. Kuplířství se stíhalo především podmíněčnými tresty.¹⁵⁵

Dokazování mravnostních deliktů bylo velmi obtížné, protože při intimních chvílích zpravidla nebyvali svědci. Leckdy se na ně přišlo až při otěhotnění.¹⁵⁶ Když muž cizoložil s pannou či vdovou, mohl se očistit přísahou. Pokud by ji odmítl, znamenalo by to, že je vinen. Svobodný muž se měl se svoji partnerkou oženit. Přestože muž pod přísahou lhal, byl osvobozen a vina padla jen na ženu. Stíhání cizoložníků přinášelo zisk městským pokladnám. Peněžité pokuty dosahovaly i výše 50 kop českých grošů. Při stanovení se ovšem přihlíželo k sociálnímu postavení delikventů.¹⁵⁷ Až s nástupem osvícenství se tyto mravnostní delikty začaly trestat mírněji a trest smrti byl nahrazen vězením.¹⁵⁸

VII. 1. 1. Cizoložství

Jak jsem již nastínila v předešlé kapitole, cizoložství se posuzovalo vcelku mírně a trestem tak mohla být peněžité pokuta, vězení či zneuctvující odplata. Ale trest smrti hrozil

¹⁵⁰ FRANCEK, Jindřich. *Velké dějiny země*. s. 239.

¹⁵¹ SOKA Chrudim, AM Ronova nad Doubravou, inv. č. 50, kn. č. 2. Sirotčí kniha města Ronova 1551 – 1703. Fol. 179r – v.

¹⁵² FRANCEK, Jindřich. *Zločin a sex*. s. 125.

¹⁵³ FRANCEK, Jindřich. *Velké dějiny země*. s. 243.

¹⁵⁴ TAMTÉŽ. s. 245.

¹⁵⁵ TAMTÉŽ. s. 243.

¹⁵⁶ FRANCEK, Jindřich. *Zločin a sex*. s. 98.s

¹⁵⁷ FRANCEK, Jindřich. *Velké dějiny země*. s. 222 – 223.

¹⁵⁸ Dülmen, Richard van. *Kultura a každodenní život v raném novověku (16. – 18. století) II. Vesnice a město*. Praha, 2006, s. 257.

delikventům, kteří se s cizoložnictvím provinili i jiným trestným činem. A právě takový případ byl před 419 lety souzen i v Ronově nad Doubravou.¹⁵⁹ Ronovské panství tehdy vlastnil Arnošt Robmháp ze Suché.¹⁶⁰ Petr krčmář žil ve Zbyslavci, vesnici vzdálené od Ronova nad Doubravou asi 9 km. Jistá Marta Vítková, která pocházela z obce Čermné, ovdověla, a tak se s ní Petr krčmář oženil a vychovával s ní ve Zbyslavci její dceru Alžbětu. Manželé žili spokojeni ve svazku, který založili. Ale jak už to tak často bývá, Petr krčmář začal záhy pokukovat po své nevlastní dceři Alžbětě. Ta se totiž začala z dítěte měnit v ženu a jistě pohlednou. A tak došlo mezi otčímem a nevlastní dcerou k tělesnému sblížení a my se bohužel nikdy nedozvíme, zdali šlo o chtěné nebo vynucené. Ale nic na tom nemění, že se z tohoto poměru narodily děti ještě za života Marty Vítkové. Snad ani krčmář nechtěl, aby došlo mezi ním a Alžbětou k incestu, ale jeho touha byla silnější, než špatné svědomí z božského přikázání. Dívka byla vlastně stále po ruce a neovládající se muž možná, i s použitím násilí, pohrozil děvčeti a to mu bylo po vůli. Alžběta se s novou situací nakonec musela smířit a s tímto trpkým osudem odevzdaně žila v incestu s nevlastním otcem pod jednou střechou a zároveň se svou matkou.¹⁶¹

Musím se zmínit, jak tuto skutečnost nesla Marta Vítková, provdaná za Petra krčmáře. Ta musela přece o incestu svého manžela a své dcery vědět. V ortelu městské zprávy z roku 1594 není uvedeno žádné svědectví Marty. Jistě proto svého manžela za cizoložství se svou dcerou neudala ona. Domnívám se, že Marta po čase zemřela a Petr krčmář žil s nevlastní dcerou Alžbětou jako neoddaní manželé.

Je zvláštní, že za třináct až patnáct let si nikdo z lidí ve Zbyslavci nevšiml, že tato rodina žije nějak podivně. Vysvětluji si to tím, že Zbyslavec je vzdálen od Ronova nad Doubravou 9 km a tato vesnice je skryta v lesích v Železných horách a proto se asi na incest přišlo až za tolik let. Z anatomie přece víme, že dívka pohlavně zralá může být až ve třinácti nebo čtrnácti letech, někdy i dříve, kdy může teprve otěhotnět. Můžeme se tedy domnívat, že

¹⁵⁹ SOkA Chrudim, AM Ronova nad Doubravou, inv. č. 50, kn. č. 2. Sirotčí kniha města Ronova 1551 – 1703. Fol. 179r – v.

¹⁶⁰ ŠIMEK, Tomáš. *Hrady, zámky*, s. 269.

¹⁶¹ SOkA Chrudim, AM Ronova nad Doubravou, inv. č. 50, kn. č. 2. Sirotčí kniha města Ronova 1551 – 1703. Fol. 179r. V ortelu ronovského městského soudu ze 7. ledna roku 1594 můžeme k tomuto případu číst tato slova: „Ortel z práva městského na Petra krčmáře ze Zbyslavce a na Alžbětu pro hřích sodomskéj, cizoložnej a smilnej. Jakož jest urozenej a statečnej rytíř Pan Albrecht Robmháp z Suché na Lichtburce a Ronově nad Doubravou etc. Jeho milosti pán náš etc. ku právu našemu Petra krčmáře Zbyslavského, kterýž rodem ze vsi Sloupnice jest, a Alžbetu dceru Marty Vítkový ze vsi Čermný pro neřádné sjetí jich a obcování pro hřích sodomskéj, smilnej, cizoložnej, podati ráčil. Kterýžto Petr Martu jináč Víkovu majíce za manželku s dotčenou Alžbětou dcerou vlastní, týž Chrty manželky své vlastní, kteréž otčím jsa, hrozného sodomského hřichu pánu Bohem zapověděného smilného, a cizoložného, ano i proti právu, všemu dobrému svědomí přestoupení sau se dočínili, a okolo třinácti neb patnácti let v tom neřádném obývání sau se šestero dítek mezi sebau zplodili: tři jich umřelo a tři ještě živejch zůstává, a s sedmej těžký život majíc. K čemuž sau se jakž týž Petr tak i ona Alžběta stojíce v Radě ke všemu zauplna přiznali.“

první dítě narozené z incestu porodila Alžběta ve čtrnácti či patnácti letech. A jelikož ortel městského ronovského soudu uvádí, že cizoložství, smilstvo i sodomie byly provozovány třináct až patnáct let, mohlo být v době rozsudku Alžbětě 28 let. Byla to tedy již dospělá žena, která musela být za své rozhodování zodpovědná. Vůbec nechápu, jak mohl Petr krčmář i se svojí manželkou Martou tajit všechna Alžbětina těhotenství. Alžběta musela jistě podstoupit domácí porody, při kterých ji asi pomáhala její matka Marta, neboť k Alžbětě nemohli zavolat porodní bábu, aby se vše neprozradilo.

V ortelu se také uvádí, že z cizoložství, smilstva a sodomie krčmáře s Alžbětou vzešlo sedm dětí. Z toho tři zemřeli a jedno bylo postižené. Domnívám se, že je to následek neodborných domácích porodů, mnohdy určitě se špatnou hygienou. Naživu zůstaly pouze tři děti. Za třináct až patnáct let tyto děti vyrostly a byly určitě někde spatřeny, muselo se o jejich existenci vědět, nevyskytovaly se přeci jen doma. Například musely být pokřtěny a zemřelé děti pohřbeny. Jak vysvětlil krčmář tyto děti? Asi že je porodila manželka Marta. Jenže ta, jak jsem již zmiňovala výše, asi po čase zemřela a děti se rodily dál, a proto se toto cizoložství provalilo. Další možnost prozrazení cizoložství může být to, že Alžběta opět otěhotněla a při komplikovaném porodu zavolal krčmář porodní bábu a incest vyšel najevo.

Podle hrdelního zápisu byli Petr krčmář s Alžbětou odsouzeni za cizoložství, smilstvo a sodomii. Nelze se tedy divit, že vynesl ronovský městský soud tento rozsudek: „...přistizevše příčiny s oznámeným o hříchu sodomským, smilným a cizoložným, vztahující se na Petra krčmáře ze vsi Zbyslavce tak také i na Alžbětu krčmářku a jich ku právu podaný, od týchž obou zmluvený ke všemu přiznání, že prve mající Martu Vítkovau ze vsi Červný manželku svou vlastní, s dotčenou Alžbětou, kterej otčím jsauce sodomský, smilně a cizoložně přebýváje hned ještě za živobytí též Marty a též Alžběty matky vlastní okolo patnácti let šestero dítek jsau v takovém neřádném žití zplodili a měli. Jakž acti to v sobě šíře obsahuje a zavírá. V řízení zemská v práva městská pilně nahledše nahledše [sic!] a toho všeho bedlivě pováživše takto o tom vypovídají..., ...z těch příčin jakž Petr také i Alžběta pro velikost hříchu spáchaného pokutu, jenž jest upálením podstoupiti a podle práva vzíti mají.“¹⁶² Rada města Ronova nad Doubravou, purkmistr a rychtář vyslychali Petra krčmáře a Alžbětu a ti se ke svému hříchu přiznali. Z dalšího zápisu je ale patrné, že se mnoho urozených i jiných poctivých lidí za ně přimluvalo a žádalo zrušení trestu smrti. Poprava tedy vykonána nebyla, oba delikventi byli vymrskáni a vyvedeni z města a Arnošt Robmháp je již nepovažoval za své poddané, neboť se jich za tento skutek zřekl a oni již nemohli počítat s jeho ochranou a

¹⁶² SOkA Chrudim, AM Ronova nad Doubravou, inv. č. 50, kn. č. 2. Sirotčí kniha města Ronova 1551 – 1703. Fol. 179r – v.

přízní.¹⁶³ Jen minimum mužů a žen bylo po potrestání opět považováno za počestné. Nejen samotný čin, ale také tresty zbavovaly člověka cti, především proto, že provinilce přivedly do kontaktu s katem.¹⁶⁴

Za cizoložství spolu s dalšími činy proti mravnosti hrozila smrt, stejně jako v případě Petra krčmáře a jeho nevlastní dcery Alžběty, kteří spolu zplodili sedm dětí. Může se zdát, že trest smrti upálením pro Petra krčmáře a Alžbětu byl nepřiměřený, ale podle tehdejších platných zákonů odpovídal spáchanému skutku. Tato kauza je jistě nejzajímavějším případem cizoložství, který musel ronovský hrdelní soud řešit, neboť nikdo neví, jak vůbec vztah obou obviněných probíhal.

Kromě případu Petra krčmáře se v Ronově nad Doubravou udály v období dvou století ještě čtyři další případy cizoložství, které spadají do období let 1579 – 1715. Cizoložství, krádež, vyhrožování vraždou a násilím nemuselo dobře dopadnout v pondělí 30. března roku 1579 pro Václava Trnku, Jana Dudkovského a Annu Papáčkovou. Tito tři vězni byli obviněni z násilí proti Václavovi Vratišťíkovi z Voskořína, z nemalé krádeže a Václav Trnka navíc z cizoložství. Nakonec byla uzavřena smlouva mezi Václavem Vratišťíkem s vězni o splácení peněz, neboť tři vězni dostali za svůj čin podmíněný trest smrti a pokutu deset kop českých grošů.¹⁶⁵ Milost dostal v úterý 30. března roku 1585 i Václav Opavský, přesto, že se dopustil cizoložství s dvěma ženami, zběhnul z panství a svévolně porušil rozkaz krajského hejtmána a olomouckého biskupa.¹⁶⁶ Velké štěstí měl i Tobiáš Kavka 11. ledna roku 1610, když byl za cizoložství a krádeže potrestán omilostněn. Za stejný delikt byl omilostněn již dvakrát, ale potřetí mu hrozila poprava mečem. Tobiášovi Kavkovi bylo uloženo zachovávat sedm artikulů. Pokud by toto nařízení nedodržel, nebo porušoval, byl by ztrestán na hrdle. Sedm artikulů obsahovalo povinnost veřejného pokání při nedělní mši v Ronově nad Doubravou. Měl se až do své smrti v kleče nebo ve stoje modlit u dveří kostela za odpuštění hříchů. Každou neděli ho měl rychtář připoutat v železném kruhu na pranýři až do večera. Kavka měl také zákaz účastnit se svateb a nesměl navštěvovat hospody. Dále musel zachovávat poslušnost ronovskému městskému rychtáři. Další povinnost byla přítomnost u útrpných

¹⁶³ „*Tu executi, kterouž oni, totiž Petr s Alžbětou měli podniknout, na žádost a přímluvu urozených i jiných mnohých poctivejch lidí milost se jim stala, takže sau z města vymrskáni a vyvedeni a pražádnej [...] panskéj aby byli směti.*“ SOkA Chrudim, AM Ronova nad Doubravou, inv. č. 50, kn. č. 2. Siroťčí kniha města Ronova 1551 – 1703. Fol. 179v.

¹⁶⁴ DÜLMEN, R. van. *Bezectní lidé. O katech, děvkách a mlynářích. Nepočestnost a sociální izolace v raném novověku.* Praha, 2003. s. 85 – 88. ISBN 80-86569-43-8.

¹⁶⁵ SOkA Chrudim, AM Ronova nad Doubravou, inv. č. 50, kn. č. 2. Siroťčí kniha města Ronova 1551 – 1703. Fol. 166r – v. Viz RŮŽIČKOVÁ, Renáta. Jak v Ronově nad Doubravou soudili. In *Almanach Ronova.* (ed. Zdeněk Sejšek). Ronov nad Doubravou, 1998. s. 197.

¹⁶⁶ SOkA Chrudim, AM Ronova nad Doubravou, inv. č. 50, kn. č. 2. Siroťčí kniha města Ronova 1551 – 1703. Fol. 169v – 170r. Viz RŮŽIČKOVÁ, Renáta. Jak v Ronově nad Doubravou soudili. s. 197.

výslechů a zapisování do smolných knih. Patřila k tomu i úcta k městskému rychtáři, vrchnosti, k dobrým a poctivým lidem a povinnost před každým sousedem uctivě smeknout klobouk. Sedmá povinnost spočívala ve využívání ochrany městského rychtáře. Bezprostředně po rozsudku byl ještě Kavka dán na týden do klády.¹⁶⁷ Rozsudek není ovšem dochován za cizoložství z roku 1715. Víme jen, že Jana Merunková obvinila svého manžela Jakuba Merunku z cizoložství s Kateřinou Štěpánkovou. Ve výpovědi je dochováno, že k cizoložství došlo jednou za komínem na půdě a podruhé v komoře Václava Štěpánka, jenž byl manželem Kateřiny Štěpánkové. Anna Merunková vypovídala, že svého muže Jakuba s Kateřinou Štěpánkovou v komoře dokonce přistihla.¹⁶⁸

VII. 1. 2. Smilstvo

V 16. – 18. století se v Ronově nad Doubravou událo dle dochovaných zápisů šest případů smilstev a zaznamenány jsou v letech 1593 – 1681.

6. května ve čtvrtek „*po památzce nalezení sv. kříže*“ roku 1593 purkmistr Matěj Vodička rozsudkem městského soudu odsoudil Dorotu Vysokou za smilstvo: „*Dorota dcera Matěje Vysokého, kteráž se jest skutku smilného a hanebného panem Bohem zapověděného dopustila, pro kterejžto skutek spáchanej na právu města Ronova jest odsouzena, a mistrem popravním vymrskána i ocejchována, a potom i z města ven vyvedena.*“¹⁶⁹

Ve stejný den byl sepsán i rozsudek nad Kateřinou Bohdaneckou: „*Kateřina poddaná urozeného pana Jana Bohdaneckého, jakož jest podána ku právu města Ronova, pro skutek smilnej a hanebněj pane Bohem zapověděnej se dopustivše, pro kterejžto skutek spáchanej, na právu města Ronova jest odsouzena, a mistrem popravním vymrskána i ocejchována, a potom i z města ven vyvedena.*“¹⁷⁰

Tento den stíhali koňšelé v Ronově nad Doubravou pro smilstvo i Maruši Tuskovou a odsoudili ji k vymrskání, vypálení cejchů a vypovězení z panství.¹⁷¹ Poněvadž v září porušila zákaz vstupu na panství bez povolení a zase se vrátila ke své matce, Dorotě Tuskové, byly

¹⁶⁷ SOkA Chrudim, AM Ronova nad Doubravou, inv. č. 50, kn. č. 2. Sirotčí kniha města Ronova 1551 – 1703. Fol. 202r – 103v. Viz RŮŽIČKOVÁ, Renáta. Jak v Ronově nad Doubravou soudili. In *Almanach Ronova*. (ed. Zdeněk Sejček). Triality 1998. s. 203 – 204.

¹⁶⁸ SOkA Chrudim, AM Ronova nad Doubravou, inv. č. 50, kn. č. 2. Sirotčí kniha města Ronova 1551 – 1703. Fol. 141r. Viz RŮŽIČKOVÁ, Renáta. Jak v Ronově nad Doubravou soudili. In *Almanach Ronova*. (ed. Zdeněk Sejček). Triality 1998. s. 213.

¹⁶⁹ SOkA Chrudim, AM Ronova nad Doubravou, inv. č. 50, kn. č. 2. Sirotčí kniha města Ronova 1551 – 1703. Fol. 205r.

¹⁷⁰ TAMTÉŽ. Fol. 205r.

¹⁷¹ TAMTÉŽ.

obě 20. září v pondělí téhož roku popraveny.¹⁷² Smilstvo myslivce Jiříka ze vsi Jamné bylo potrestáno roku 1600 vypovězením z panství na čtyři míle. Tento muž obdržel zároveň podmíněný trest smrti stětím mečem, když by tento zákaz porušil.¹⁷³ Za smilstvo byla děvečka Mandalena Kraskovská již jednou odsouzena k podmíněnému trestu smrti, ale jelikož páchala tyto skutky dál, byla v pondělí roku 1613 opět souzena za tento delikt. Tentokrát obdržela podmíněný trest smrti s dodatkem, jestli se smilného skutku zase dopustí, bude s'ata mečem a probodnuta kůlem.¹⁷⁴ Trest smrti, který byl změněn na podmíněný trest smrti mečem, obdržel v pondělí 28. října 1613 i kuchař Jan Brůna za smilstvo s výše uvedenou děvečkou a za vyhrožování vraždou vrchnosti a krádeže v příbytku domu Páně. Kuchař Brůna byl poddaným pana Jana Sobka z Chornic a na Trhové Kamenici.¹⁷⁵

Konšelé v Ronově nad Doubravou byli dne 15. července 1681 shovívaví k Janu Macháčkovi, který v šatlavě čekal na rozsudek. Za své smilstvo nakonec dostal milost. Jeho přísaha se dochovala: „*Já Jan Macháčkův, přísahám panu Bohu všemohoucímu, Blahoslavené Panně Marii, Matce boží, všem Božím svatým, Jeho Milosti vysoce urozenému panu panu Ferdinandovi Arnoštovi Hýsrlovi, svobodnému pánu z Chodů. Tak, jakož jsem skrze přestoupení šestého Božského přikázání, do arestu šatlavního se dostal a z poddanosti mé předešlé vrchnosti skrze pořádný zhost do poddanosti, nadepsané Milostivé vrchnosti přišel a se uvedl, že chci věrnost, poslušnost, poddanost a právě člověčenství zachovati, žádné jiné vrchnosti sobě nepohledávati, nýbrž na [...] jeho milosti poctivě až do smrti mé se [...]. K čemuž mi dopomáhej Bůh otec, Bůh syn, Bůh duch svatý, Matka Boží, všichni svatý, amen.*“¹⁷⁶ Tato kající a s pokorou pronesená přísaha se smilníkovi Janu Macháčkovi tedy vyplatila. Ovšem nevím, jestli ji opravdu až do své smrti dodržoval, v záznamech se o něm více nedočteme.

¹⁷² SOkA Chrudim, AM Ronova nad Doubravou, inv. č. 50, kn. č. 2. Sirotčí kniha města Ronova 1551 – 1703. Fol. 207r. Viz RŮŽIČKOVÁ, Renáta. Jak v Ronově nad Doubravou soudili. s. 199., FRANCEK, Jindřich. *Velké dějiny země*. s. 231 – 232.

¹⁷³ SOkA Chrudim, AM Ronova nad Doubravou, inv. č. 50, kn. č. 2. Sirotčí kniha města Ronova 1551 – 1703. Fol. 183r. Viz RŮŽIČKOVÁ, Renáta. Jak v Ronově nad Doubravou soudili. s. 199., FRANCEK, Jindřich. *Velké dějiny země*. s. 201.

¹⁷⁴ SOkA Chrudim, AM Ronova nad Doubravou, inv. č. 50, kn. č. 2. Sirotčí kniha města Ronova 1551 – 1703. Fol. 192v. Viz RŮŽIČKOVÁ, Renáta. Jak v Ronově nad Doubravou soudili. s. 199., FRANCEK, Jindřich. *Velké dějiny země*. s. 206.

¹⁷⁵ SOkA Chrudim, AM Ronova nad Doubravou, inv. č. 50, kn. č. 2. Sirotčí kniha města Ronova 1551 – 1703. Fol. 19v – 194r. Viz RŮŽIČKOVÁ, Renáta. Jak v Ronově nad Doubravou soudili. s. 199., FRANCEK, Jindřich. *Velké dějiny země*. s. 206.

¹⁷⁶ SOkA Chrudim, AM Ronova nad Doubravou, inv. č. 52, kn. č. 4. Městská kniha Ronova 1555 – 1809. Fol. 283v.

VII. 2. Čarodějnictví

Čarodějnictví patří mezi delikty proti oficiální ideologii státu, a proto se nachází i v ustanovení městského práva, kde je vysvětleno jako škodlivá magie.¹⁷⁷ Existují i názory, kdy Čarodějnictví a kouzla se trestaly u mužů stětím nebo upálením, u žen zahrabání zaživa, nebo též upálením.¹⁷⁸ Ale pokud nebyly žádné důkazy o čarodějnictví, řešilo se to pokutou, veřejným odpřisáhnutím s následným vymrskáním a vypovězením z obce či panství.¹⁷⁹ Návrh městského zákoníku mistra Brikcího z Licska z roku 1536 neobsahuje žádný článek, v němž by byl definován delikt čarodějnictví a stanoven jeho postih. Čarodějnictví zde zmínil jen okrajově jako zlé domnění, že byl spáchán trestný čin na základě objektivních a subjektivních znaků.¹⁸⁰ Chápu to tedy tak, že čarodějnictví nikdo nedokázal definovat, bylo to jen na základě smyšlenek a pocitů.

Během 16. století byla mezi lidmi záměrně šířena víra v čarodějnice a jejich záporné působení na dobytek, lidi, úrodu a majetek. Nikdy více v dějinách nezvítězil nesmysl nad rozumem tak jako v době inkvizičních čarodějnických procesů.¹⁸¹ Všechny obecné jevy, náhody, záhadná úmrtí, které si lidé neuměli vysvětlit, byly přičítány právě čarodějnictví. Koldín ve svém zákoníku z roku 1579 stanovil definici deliktu čarodějnictví jako všelijaká jiná škodná kouzla. V roce 1627 bylo vydáno Obnovené zřízení zemské pro Čechy a Moravu, kde byl uplatněn inkviziční proces i mimo oblast městského práva.¹⁸² Chci uvést, že inkvizice je právní instituce, která se měla vypořádat především s kacířstvím a příslušela pouze církvi. Ale čarodějnické procesy spadaly do kompetence světských soudů.¹⁸³

V předbělohorské době a za třicetileté války se tedy čarodějnické procesy konaly před městskými soudy, které proti pachatelům uplatňovaly inkviziční řízení.¹⁸⁴ V 80. letech 17. století převzal pražský apelační soud pravomoc nad městskými soudy o jejich vykonání kapitálního trestu nebo odvolání inkvizičního řízení v případě čarodějnictví. Veškeré čarodějnické procesy tedy přebírá pražský apelační soud a z dobře dochovaných ortelních manuálů tak můžeme přesně evidovat čarodějnické procesy.¹⁸⁵ Roku 1708 vstoupil v platnost trestní zákoník krátce zvaný *Josefina*, jenž zavedl inkviziční proces v řízení proti pachatelům

¹⁷⁷ FRANCEK, Jindřich. *Velké dějiny zemí*. s. 108.

¹⁷⁸ FRANCEK, Jindřich. *Zločin a trest*. s. 215.

¹⁷⁹ KLABOUCH, Jiří. *Staré české soudnictví (Jak se dříve soudovalo?)*. Orbis, 1967. s. 265.

¹⁸⁰ FRANCEK, Jindřich. *Čarodějnické příběhy*. Praha, 2005, s. 23. ISBN 80-7185-697-5.

¹⁸¹ FRANCEK, Jindřich. Hrdelní soudnictví českých zemí. s. 133; GINZBURG, Carlo. *Noční příběh*. Sabat čarodějnic. Praha, 2003. ISBN 80-7203-514-2.

¹⁸² FRANCEK, J. – ŠIMEK. *Hrdelní soudnictví českých zemí*. s. 19.

¹⁸³ FRANCEK, Jindřich. *Velké dějiny zemí*. s. 108 – 109.

¹⁸⁴ FRANCEK, Jindřich. *Čarodějnické příběhy*. s. 11.

¹⁸⁵ TAMTÉŽ. s. 29 – 30.

závažných deliktů. Vycházel z hrdelního řádu císaře Ferdinanda III. pro Dolní Rakousy. *Josefina* přebrala definici čarodějnictví, která je shodná s formulací čarodějnictví z 15. století. Obsahuje vedle škodlivého čarodějnictví také upsání se d'áblovi, smilstvo s d'áblem a účast na sabatu. *Josefina* stanovila trest za čarodějnictví upálení zaživa, nebo mírnější trest stětí mečem s následným upálením. Tyto sankce byly v českých zemích v první polovině 18. století uplatňovány v právní praxi velmi omezeně. Poslední čarodějnický proces proběhl v Čechách v druhé polovině 50. let 18. století.¹⁸⁶

Až hrdelní řád vydaný roku 1768 císařovnou Marií Terezií nazývaný jednoduše *Teresiana* obsahoval detailně popsané magické praktiky a jejich postihy. *Teresiana* ještě torturu připouštěla a detailně upravovala, ale v 60. letech 17. století už čarodějnické procesy v habsburské monarchii neprobíhaly.¹⁸⁷ Víme jen o jednom největším čarodějnickém procesu v Čechách v předbělohorské době. Uskutečnil se roku 1598 v Žamberku, kde dal Mikuláš z Bubna popravit jedenadvacet čarodějnic. Nejznámější moravské čarodějnické procesy před Bílou horou proběhly ve Velké Bíteši v letech 1571 – 1576. Za travičství a trávení dobytka bylo odsouzeno k smrti dvacet žen. Ve čtyřúhelníku měst Nymburka, Poděbrad, Kopidlno a Dobrovic v rozmezí let 1602 – 1617 zemřely tři ženy a sedm mužů odsouzených za rozličné magické praktiky.¹⁸⁸ V Čechách se čarodějnictví vyskytovalo nejčastěji v souvislosti s trestnými činy krádeží a vražd.¹⁸⁹ Jsou dochovány případy, kdy tzv. čarodějnice vyráběly k usmrcování svých obětí masti a lektvary ze smrtelně jedovatých rostlin, jako například bolehlav plamatý, durman obecný, oměj šalamounek a rulík zlomocný.¹⁹⁰ Na venkově často toto travičství vyvolávalo potraty u žen, nebo mělo sloužit k poškození či k úplné likvidaci cizího dobytka. Čar a kouzelo bylo využíváno též v milostných vztazích k získání a udržení lásky anebo zvýšit počet i kvalitu dobytka i koní.¹⁹¹ V pobělohorské době vypukla největší vlna procesů ve Slezsku a na severní Moravě roku 1651. Iniciátorem byl velkolosinský a šumperský inkvizitor František Jindřich Boblig. Tento nedostudovaný právník, pokoutný advokát a inkviziční ředitel je popisován jako ziskuchtivý sadista, neboť obviňoval z čarodějnictví většinou nejzamožnější lidi z panství nebo ty, kteří se proti němu postavili. Opíral se o sekretáře pražského apelačního soudu, Jakuba Weingartena, který prosazoval čarodějnické inkvizice. Během let 1651 – 1652 skončilo v ohni 250 osob, z nichž v Jeseníku

¹⁸⁶ FRANCEK, Jindřich. *Čarodějnické příběhy*. s. 23 – 24.

¹⁸⁷ TAMTÉŽ. s. 24.

¹⁸⁸ TAMTÉŽ. s. 28 – 29.

¹⁸⁹ FRANCEK, Jindřich. *Velké dějiny zemí*. s. 109.

¹⁹⁰ TAMTÉŽ. s. 110 – 111.

¹⁹¹ TAMTÉŽ. s. 109.

byly takto popraveny všechny manželky radních a čtyři z nejbohatších mužů z města.¹⁹² V roce 1685 byl v Mohelnici soudcem Bobligem za čarodějnictví upálen šumperský děkan Kryštof Alois Lautner. Byl již zatčen o pět let dříve a po dlouhých výsleších spojených s mučením se nakonec přiznal k tomu, že se zřekl Boha, uzavřel smlouvu s ďáblem a že se oddával čarodějnictví.¹⁹³ Čarodějnické procesy na Moravě mohly vznikat v takové míře zřejmě proto, že se tato oblast ještě neřídila Koldínovým zákoníkem. Ten totiž stanovil čarodějnictví za zločin, pouze, byla-li způsobena škoda travičstvím.¹⁹⁴

V Ronově nad Doubravou je zaznamenán první případ čarodějnictví v roce 1594, kdy ve středu 7. září byly obviněny z věcí čarodějných a kouzelných Mandalena Šimová, Dorota Filípková a Marta Králka, všechny poddané pana Albrechta Robmhápa ze Suché. Nakonec jim provinění nebylo prokázáno, ale pro výstrahu byly potrestány dvoutýdenním vězením.¹⁹⁵ Někdy byly neprávem babky kořenářky obviněny díky lidským pověrám a pak musely velmi složitě dokazovat svoji nevinu. Tato doba nevěřící v lidský rozum nepřála lidem, kteří se vyznačovali nadpřirozenými léčitelstvími schopnostmi. Přičítala to kouzlům a čarám a tím je odsoudila díky závisti a pomluvám k čarodějnictví.

Anna Tichá, vdova po Petru Tichém, byla obviněna, že kouzly připravuje lidi o rozum, a Kateřina Třešnicková jí k tomuto účelu dodávala prach¹⁹⁶ a koření zvané d'áblíček k sušení.¹⁹⁷ A ten potom Anna Tichá zadělávala do těsta, pekla z něho koláče a dávala jíst lidem. Tyto ženy byly označeny za čarodějnice, vyslýchány útrpným právem, čili torturou a 13. června v pátek roku 1608 byl nad nimi vynesena rozsudek. Anna Tichá měla být s'ata mečem, ale nakonec jí byl trest díky přímluvám poctivých lidí změněn na podmíněný. Nesměla však již nikdy provádět tato kouzla a vzdálit se z místa pobytu.¹⁹⁸ Kateřině

¹⁹² FRANCEK, Jindřich. Hrdelní soudnictví českých zemí v 16. – 18. století. In *Sborník příspěvků z konference konané v Pardubicích 21. – 22. 9. 1995*. Pardubice, 1996. s. 137.

¹⁹³ MEDEK, Václav. Čarodějnické procesy a upálení K. Al. Lautnera v Mohelnici. In *Duchovní pastýř*, 1962.; ELBEL, Martin. Strach z ďábelských sil v kultuře raného novověku. In *Olomoucké baroko*. Olomouc, 2010. s. 159 – 160.

¹⁹⁴ FRANCEK, Jindřich. Hrdelní soudnictví českých zemí v 16. – 18. století. s. 137.

¹⁹⁵ RŮŽIČKOVÁ, Renáta. Jak v Ronově nad Doubravou soudili. s. 200.

¹⁹⁶ Tento *prach* byl vyráběn nejčastěji ze sušených žab, mladých či slepých koček a psů či z vlasů vybraných obětí. Podobněji k tomuto tématu: SOKOL, Petr. Hrdelní kriminalita v 16. a první polovině 17. století. Sonda do života a mentality obyvatel raně novověkého venkova. In *Folia historica bohemica* 20, Praha 2003, s. 71 – 73.

¹⁹⁷ „Sušení“, které je v tomto zápise zmíněno, je myšleno ve smyslu *travičství*, tedy způsobování zdravotních problémů, nemocí či dokonce smrti osob. V pramenech nazývané *sušení* bylo prováděno pomocí prášku z různých látek, který se přidával do jídla či nápojů. Blíže o této problematice též: SOKOL, Petr. Hrdelní kriminalita v 16. a první polovině 17. století. Sonda do života a mentality obyvatel raně novověkého venkova. In *Folia historica bohemica* 20, Praha 2003, s. 71 – 73.

¹⁹⁸ „Jakož jsem se dopustila proti panu Bohu, původem ďábla kauzly čáry lidi o rozum připravujíc. Jakž pak to jsa právem útrpným tázána vyznání mé v knihách smolných v sobě šířejí obsahujíc zavírám. Pro kterážto tak má bezbožná a lehkomyšlná přečinění majíc již jako čarodějnice na hrdle spravedlivě strestána býti. Však Jeho Milost Pán na snažné přímluvy za mne jak předně jeho milosti páni, tak jiných dobrých poctivých lidí, mně tu

Třešnickové byl trest smrti změněn, též díky přímluvám poctivých lidí, na vypovězení z panství a podmíněný trest smrti.¹⁹⁹ Ženy obviněné z čarodějnictví často nepůsobily jednotlivě, existovaly mezi nimi kontakty, navzájem si poskytovaly prach, nebo často čarovaly společně.²⁰⁰

Neuvěřitelný případ čarodějnictví se udál v Ronově nad Doubravou roku 1661.²⁰¹ V reversu ronovského soudu, který byl zároveň i přísahou samotného Jakuba Morávka, se dočteme: „*Já Jakub Morávek, pastucha města Ronova nad Doubravou, přísahám a zavazuji se [...] že tento revers na sebe manželku dítky méj chci poslední, kterýž jest sepsaný obci v paměti své míti, a podle něho Pana Boha a dobrých lidí se báti, jakž v sobě obsahuje, totiž známe činým všem lidem vůbec, jakož sem od vzácných a poctivých pánů, též jinších lidí všelijakých pastuchův ovčákům veliký umění zlý [...] vešel, že jak sám tak žena i děti moci vlky se obrátiti můžem, a lidem od nás že se veliký škody dějí, též všelijaký jinší čáry, kterež od pana boha skrze přikázání boží [...] zapověděný jsau činým.*“²⁰²

Ale jak vzniklo to, že byl označen za čarodějníka? Určitě ho musel někdo udat, asi ze strachu. Když důvěryhodný člověk a veřejné mínění předložily důkazy o podezřelé osobě provádějící zakázané umění a proroctví, která ublížila lidem i dobytku, došlo k zatčení dotyčné osoby,²⁰³ i v případě Jakuba Morávka: „*pro takový můj zlý skutky aumněný do trestání šatlavního těžkého města Ronova sem se dostal*“.²⁰⁴ Zatčení Morávka se pravděpodobně řídilo zemským hrdelním řádem Ferdinanda III. pro Dolní Rakousy z roku 1656, protože ten byl v praxi používán i v našich zemích.²⁰⁵ Po případném zatčení a uvěznění byla současně provedena domovní prohlídka, zda dotyčný nemá doma čarodějné věci, jako masti, zbraně, lidské kosti, hostie a čarodějné knížky. Kat musel obviněnou osobu prohlédnout, jestli nemá na tajných místech ďábelská znamení. Pokud byla nalezena takováto znamení, přistoupilo se k útrpnému právu. Neboť to byl důkaz, že osoba se věnovala kouzlům, či že koná skutky,

milost učiniti ráčil.“ SOKA Chrudim, AM Ronova nad Doubravou, inv. č. 50, kn. č. 2. Sirotčí kniha města Ronova 1551 – 1703. Fol. 191v.

¹⁹⁹ „*Jakož jest Anna manželka Petra Tichého původem d'ábla kauzly a čáry lidí o rozum připravovala. Jakž pak to jsa právem útrpným tážána vyznání na mne učinila, že jsem jí prachy a zelený kořen k sušení jenž slově dáblíček donášela. A ona je do koláče zadělavše lidem jísti dávala. Pro kteréžto takové zlé a nešlechtné proti pánu Bohu přečinění měla jsem na hrdle strestána býti. Ale Jeho Milost Pán, na snažné přímluvy za mne, jak předně její milost páni tak jiných dobrých poctivých lidí mně tu Milost učiniti ráčil.*“ SOKA Chrudim, AM Ronova nad Doubravou, inv. č. 50, kn. č. 2. Sirotčí kniha města Ronova 1551 – 1703. Fol. 191v – 192r.

²⁰⁰ SOKOL, Petr. Hrdelní kriminalita v 16. a první polovině 17. století. s. 78 – 79.

²⁰¹ SOKA Chrudim, AM Ronova nad Doubravou, inv. č. 50, kn. č. 2. Sirotčí kniha města Ronova 1551 – 1703. Fol. 193r – v.

²⁰² TAMTÉŽ. Fol. 193r.

²⁰³ FRANCEK, Jindřich. Hrdelní soudnictví českých zemí v 16. – 18. století. s. 134.

²⁰⁴ SOKA Chrudim, AM Ronova nad Doubravou, inv. č. 50, kn. č. 2. Sirotčí kniha města Ronova 1551 – 1703. Fol. 193r.

²⁰⁵ FRANCEK, Jindřich. Hrdelní soudnictví českých zemí v 16. – 18. století. s. 134.

kteří jsou čarodějnicí.²⁰⁶ Dalším důkazem mohlo být to, že se osoba nenachází v noci v uzavřeném domě a nedokáže, kde jinde v té době byla. Za čarodějnicí, kterým byla způsobena škoda lidem, náležel trest smrti upálením. U kajících lidí mohl být tento trest zmírněn předcházejícím stětím. Na závěr se vypočítávaly přitěžující okolnosti jako dlouhá doba provozování čarodějnicí či velká škoda. Polehčující okolností bylo pravé doznání před obžalobou.²⁰⁷

Z ronovského reversu vyplývá, že asi nebyl důkaz, že byl Jakub Morávek se ženou a dětmi spatřen převtělené ve vlky. Ale jak si vysvětlit výše zmíněné Morávkovo tvrzení? V zápisu není uvedeno, že by byla při výslechu provedena tortura a z toho usuzuji, že pastucha Morávek mohl být duševně nemocný člověk, například schizofrenik, kterého pronásledovaly halucinace či nějaké bludné představy. Anebo možná požil nějakou halucinogenní drogu či omamnou látku, a proto věřil v převtělení celé své rodiny ve vlky.

Na základě vyšetřování byl ale nakonec Jakub Morávek omilostněn přímluvou ronovského inspektora Adrease Belonteho a prosbami Morávkovy ženy a pláčem jejich dětí.²⁰⁸ A nakonec i kajícností samotného Morávka.²⁰⁹

Nakonec tedy Jakub Morávek slíbil, že se takových věcí až do své smrti nedopustí a nikdy se žádnému člověku nebude jako vlk mstít a ubližovat.²¹⁰ Jeho doznání, že se v životě polepší, bylo zapsáno do ronovské městské knihy jako závazné písemné prohlášení. Tento člověk dostal milost z nedostatku důkazů, že byl někde spatřen jako vlk.

Další případ čarodějnicí, který řešil ronovský městský soud, proběhl v roce 1681.²¹¹ Matěj Špínka sloužil v polním ovčíně a pomocí čar a kouzel prý způsobil škodu na dobytku a jeho úhyn. Dne 2. listopadu téhož roku byl ze služby propuštěn: „*Já Matěj Špínka přísahám panu Bohu všemohoucímu, rodiče boží panny Marii, a všem Božím svatým, že jsauce ze*

²⁰⁶ TAMTÉŽ. s. 135.

²⁰⁷ TAMTÉŽ. s. 134 – 135.

²⁰⁸ „*kdyby nebylo vzácných přímluv k jeho milosti pána Andreasovy Belonte inspektoru statku ronovského, že již bych právu právem vyměřeným městským trestán býti musel a že pan v mou velikou a manželky, dítek mých prosbu a pláč ohlídnouti se jest ráčil.*“ SOKA Chrudim, AM Ronova nad Doubravou, inv. č. 50, kn. č. 2. Sirotčí kniha města Ronova 1551 – 1703. Fol. 193r – v.

²⁰⁹ „*Jestliže bych nejmenšího co proti Pánu Bohu a též proti jeho milosti pánu, všem sousedním ronovským i jinším poctivým lidem ublížil, nyní nadto vejše zaživa na hranici tu kdež náleží, abych spálen byl.*“ SOKA Chrudim, AM Ronova nad Doubravou, inv. č. 50, kn. č. 2. Sirotčí kniha města Ronova 1551 – 1703. Fol. 193r – v.

²¹⁰ „*že takových věcí do smrti své s ženou i s dětmi mejma se dopustiti nechci a nad žádným člověkem vymyšleným způsobem vymstítí se nedopustím, kterýžto revers můj již poslední s volí mou do kniech městských pro budoucí paměť a polepšení života mého vepsán býti má.*“ SOKA Chrudim, AM Ronova nad Doubravou, inv. č. 50, kn. č. 2. Sirotčí kniha města Ronova 1551 – 1703. Fol. 193r – v.

²¹¹ SOKA Chrudim, AM Ronova nad Doubravou, inv. č. 52, kn. č. 4. Městská kniha Ronova 1555 – 1809. Fol. 284v – 285r.

*služby ovčácké na panství ronovském pro jistý výstupky mé propuštěn.*²¹² A také dostal za tento přečin pokutu: „*srdečně rád z té služby vystupuju a tu danou pokutu bez mnohého prolelívání odevzdávám. K čemuž mi dopomáhej Bůh, otec Bůh syn, Bůh Duch svatý, matka Boží všichni svatí amen.*“²¹³

Dne 9. listopadu proběhl druhý soud, který měl rozhodnout v případě čarodějnictví Špinky. Delikvent obdržel podmíněný trest a musel přísahat, že již nikdy nebude provozovat čarodějnické způsoby, kterými by hynul dobytek: „*Já Matěj Špinka [...] jsauce ze služby propuštěn [...] že žádným vymyšleným způsobem jak na dobytku ovčím i jakýmkoliv jiným nějakým zlým udělaným čarodějnickým způsobem aby hynul a dobře nedařil, což někdy místy to se potřebuje tak také nad mistru nynějším, neb činým kterýmkoliv vymstívati nechci, a nebudu.*“²¹⁴ Matěj Špinka byl jistě obyčejný negramotný člověk a neuměl psát, poněvadž se za něj pod touto přísahou musel podepsat radní písař města Ronova nad Doubravou Jáchym Antonín Štěpánovský.²¹⁵

Ze záznamů není jasné, jakých čar a kouzel se Špinka dopouštěl, že mu ovce hynuly. Mohl být například neurvalý a necitelný člověk se zlostnou povahou, lidé ho neměli rádi a on je. Svou frustraci a komplexy mohl přenášet na ovce tak, že s nimi špatně či neodborně zacházel nebo je tloukl. Úhyn ovcí mohl být způsoben i špatnou pastvou a krmením, které mohlo obsahovat jedovaté byliny. Nedovedu si přestavit, že by Matěj Špinka vařil lektvary z jedovatých bylin a dával je pít ovcím, ale spíš to bylo způsobeno nepozorností či špatnou péčí o svěřené ovce. Je ale potřeba zmínit i další skutečnost, a tou je jistá role ovčáků v čarodějnictví. V jejich rodinách se tradovaly znalosti bylin nebo praktiky léčení, a to nejen zvířat, ale i lidí. Tyto magické schopnosti se v rodinách pastýřů či ovčáků dědily.²¹⁶

Počet čarodějnických procesů dosáhl vrcholu v 17. století.²¹⁷ To ostatně vidíme i na soudních záznamech pořízených v Ronově nad Doubravou v 16. – 18. století, z nichž pouze jeden se uskutečnil na sklonku 16. století a zbytek v letech 1608, 1661 a 1681. Na těchto dochovaných ronovských zápisech o čarodějnictví ostatně pozorujeme i to, že se nejednalo

²¹² SOKA Chrudim, AM Ronova nad Doubravou, inv. č. 52, kn. č. 4. Městská kniha Ronova 1555 – 1809. Fol. 285r.

²¹³ TAMTÉŽ.

²¹⁴ TAMTÉŽ. Fol. 284v.

²¹⁵ „*kterýž to revers neumejice já sám podepsati, dožiadal jsem se v tom městského písaře však bez újmy jeho dobrého jména a dalšího odpovídá, stalo se na Rathauze města Ronova nad Dabravou dne 9. Novembris Anno 1684.*“ SOKA Chrudim, AM Ronova nad Doubravou, inv. č. 52, kn. č. 4. Městská kniha Ronova 1555 – 1809. Fol. 284v.

²¹⁶ SOKOL, Petr. Hrdelní kriminalita v 16. a první polovině 17. století. s. 83 – 84.

²¹⁷ Dülmen, Richard van. *Kultura a každodenní život v raném novověku.* s. 249.

pouze o ženy. V Ronově nad Doubravou nebyl v 16. – 18. století zaznamenán případ čarodějnictví, který by byl potrestán upálením.

VII. 3. Trestné činy proti pozemkové vrchnosti

Trestní stíhání za zběhnutí z panství ukončil až císař Josef II. vydáním patentu o zrušení nevolnictví.²¹⁸ V době, o které se zmiňuji, však zběhlého poddaného po svém návratu na grunt čekalo krátkodobé vězení, stání na pranýři, výprask karabáčem a podmíněný trest smrti, kdyby zákaz znovu porušil.²¹⁹ Hospodář na venkově, který se chtěl se svou rodinou vystěhovat z panství, potřeboval od své vrchnosti povolení tzv. *zhostný list*. Tím vrchnost vlastně souhlasila s propuštěním svého poddaného.²²⁰ Pacholci a děvečky, hledající lepší životní a pracovní podmínky, žádali vrchnost o dočasné opuštění panství na *fedrovní list*.²²¹ Vrchnost jim to často nepovolila, neboť potřebovala pracovní sílu na svém panství. A tak nespokojení poddaní mnohdy zbíhali jinam bez povolení. Vydávali se i na Moravu²²², kde byly příznivější hospodářské a náboženské poměry. Jiná vrchnost však nesměla přijímat cizí poddané bez souhlasu jejich pána. Proto následoval návrat uprchlíka domů, kde ho čekal trest jako výstraha pro ostatní případné zběhy.²²³

VII. 3. 1. Zběhnutí z panství a potulka

Během 200 let došlo v Ronově nad Doubravou ke 12 kauzám zběhnutí z panství. První doložený případ zběhnutí z panství, které řešili v pondělí 24. srpna 1592 rychtář Pavel Chlad, primas Mikuláš Javůrek a purkmistr Petr Tichý²²⁴ se týkal poddaného Matěje.²²⁵ Ten se bez vědomí ronovské vrchnosti stěhoval a považoval pana Jindřicha Chotouchovského za svého nového pána.²²⁶ Dobrovolné přiznání vyneslo Matějovi podmíněný trest smrti.²²⁷ Poddaný

²¹⁸ FRANCEK, Jindřich. *Velké dějiny země*. s. 133.

²¹⁹ TAMTÉŽ. s. 130.

²²⁰ MATLAS, Pavel. *Shovívavá vrchnost a neukázněný poddaný?* s. 87.

²²¹ FRANCEK, Jindřich. *Velké dějiny země*. s. 130.

²²² Tak se stalo i v Ronově nad Doubravou roku 1681, kdy jistý Václav Bíteský zběhnul z panství na Moravu spolu se svým otcem. Kauza je zaznamenána v: RŮŽIČKOVÁ, Renáta. Jak v Ronově nad Doubravou soudili. s. 210 – 211.

²²³ FRANCEK, Jindřich. *Velké dějiny země*. s. 132 – 133.

²²⁴ „...při přítomnosti Pavla Chladova, ty časy rychtáře Jeho Milosti Pána, primasa Mikuláše Javůrka, Petra Tichého, ty časy purkmistra.“

²²⁵ SOkA Chrušim, AM Ronova nad Doubravou, inv. č. 50, kn. č. 2. Sirotčí kniha města Ronova 1551 – 1703. Fol. 173r.

²²⁶ „čehož sem se proti Pánu Bohu všemohoucímu a vrchnosti své Jeho Milosti Pánu Albrechtovi Robmhátovi z Suché pánu svému dědičnému dopustil, totiž že sem se vrchnosti své stěhoval a pána Jindřicha

Matěj zřejmě sloužil na ronovském panství jako pacholek. Ve službě se mu nelíbilo, a tak chtěl zkusit štěstí u Jindřicha Chotouchovského ve Žlebech. Tam očekával Matěj lepší pracovní podmínky. Jenže Matěj porušil pracovní smlouvu, neboť mu končila až na Vánoce příštího roku.²²⁸ Matěj se provinil nedodržením slibu své vrchnosti a byl tedy náležitě potrestán.

Stejně jako Matěj se ve stejný den provinil i: „*Já Václav syn nebožtíka Ťoupala ze vsi Ždárce jsauce v vězení pro ten vestupek kteréhož se se dopustil, že sem od Jeho Milosti urozeného a statečného rytíře pana Albrechta Robmhápa z Suché na Lichtenburce a Ronově nad Doubravou pána mého dědičného zradil a pryč ušel beze vší přičinění ji sobě dané čehož sem nikoliv toho činiti nemusel.*“²²⁹ Purkmistr Petr Tichý mu také udělil podmíněný trest smrti.²³⁰ Domnívám se, že tito dva poddaní se domluvili a společně zběhli z panství. U městského soudu oba slíbili, že nyní už budou věrně sloužit jen svému pánu Arnoštu Robmhápovi.

O tři roky později se tkadlec Eliáš z Pařížova postavil na odpor svému pánu a zběhl z panství. Ve středu 15. února 1595 se na soudu za něho zaručilo 17 osob a tak purkmistr Tomáš Rumbus určil Eliášovi jen podmíněný trest smrti.²³¹ V roce 1596 jistého Vavřince dle zápisu též neminul podmíněný trest smrti.²³²

Poddaní zřejmě nechtěli být stále u jedné vrchnosti a toužili se porozhlédnout po světě a najít si práci v jiném panství. To byl jistě důvod i pro mlynářského tovaryše Jiříka Škabradu, který zběhl z panství roku 1607. Toto se ovšem nepromíjelo. Bez povolení vrchnosti nebylo možné se přestěhovat do jiného kraje, a tak i Jiřík Škabrada obdržel za zběhnutí z panství v neděli 15. září podmíněný trest smrti.²³³

Chotouchovského za pána svého se sobě bez vůle vrchnosti své bral.“ SOKA Chrudim, AM Ronova nad Doubravou, inv. č. 50, kn. č. 2. Sirotčí kniha města Ronova 1551 – 1703. Fol. 173r.

²²⁷ „*se nikoliv toho činiti neměl, protož připovídám těch a takovejch věcí i k těm podobných se již více nedopouštiti ani sobě pána jiné za pána bráti nýbrž Jeho Milosti Pána svého a jestli že bych co takového více před sebe bral tady podle tohoto zápisu na sebe dobrovolně udělaného beze vší milosti čeho hrdlo i spravedlnost Jeho Milosti Pána abych popadl a ztratil.*“ SOKA Chrudim, AM Ronova nad Doubravou, inv. č. 50, kn. č. 2. Sirotčí kniha města Ronova 1551 – 1703. Fol. 173r.

²²⁸ „*sloužiti a do Vánoc nejprve příštích.*“ SOKA Chrudim, AM Ronova nad Doubravou, inv. č. 50, kn. č. 2. Sirotčí kniha města Ronova 1551 – 1703. Fol. 173r.

²²⁹ SOKA Chrudim, AM Ronova nad Doubravou, inv. č. 50, kn. č. 2. Sirotčí kniha města Ronova 1551 – 1703. Fol. 173r.

²³⁰ „*jestliže bych co takového před sebe bral anebo zradil a pryč ušel, tedy podle tohoto zápisu na sebe dobrovolně učiněného beze vší milosti jest hrdlo i spravedlnost abych propadl a ztratil.*“ SOKA Chrudim, AM Ronova nad Doubravou, inv. č. 50, kn. č. 2. Sirotčí kniha města Ronova 1551 – 1703. Fol. 173r.

²³¹ SOKA Chrudim, AM Ronova nad Doubravou, inv. č. 50, kn. č. 2. Sirotčí kniha města Ronova 1551 – 1703. Fol. 174v – 175v. Viz RŮŽIČKOVÁ, Renáta. Jak v Ronově nad Doubravou soudili. s. 200.

²³² SOKA Chrudim, AM Ronova nad Doubravou, inv. č. 50, kn. č. 2. Sirotčí kniha města Ronova 1551 – 1703. Fol. 180r. Viz RŮŽIČKOVÁ, Renáta. Jak v Ronově nad Doubravou soudili. s. 200 – 201.

²³³ SOKA Chrudim, AM Ronova nad Doubravou, inv. č. 50, kn. č. 2. Sirotčí kniha města Ronova 1551 – 1703. Fol. 189v – 190r. Viz RŮŽIČKOVÁ, Renáta. Jak v Ronově nad Doubravou soudili. s. 203.

Roku 1619 Kateřina Novosadka utekla se svým manželem z gruntu na jiné panství. Asi se domnívali, že najdou lepší práci. Ale jak už dobře víme, bez povolení vrchnosti to bylo bráno jako trestný čin. A tak je též neminul podmíněný trest smrti.²³⁴ V témže roce se Václav Mach z Podhradí za zběhnutí z panství dostal podruhé do vězení a vysloužil si podmíněný trest smrti.²³⁵

Velké štěstí měl čeledín Matouš Kočí, poddaný pana Arnošta Robmhápa ze Suché, že mu byl v pondělí 6. ledna 1620 trest smrti změněn na podmíněný trest smrti. Matouš Kočí zběhl z panství a málem se dopustil vraždy sekerou, když vyhrožoval písaři Matyášovi násilím. Ještě, že se za něho snažně přimluvili poctiví lidé a též jeho manželka a děti prosili o milost za svého otce. A dokonce byl propuštěn i z vězení.²³⁶

Jistý Michal „z města Framffurtu“ za vzpouru proti vrchnosti a zběhnutí z panství skončil roku 1625 v šatlavě.²³⁷ V zápisu můžeme číst jeho pokornou zpověď a přiznání ke svému činu.²³⁸ Díky přimluvě vlivných pánů a přátel obdržel podmíněný trest, neboť slíbil, že se až do své smrti takové vzpoury nedopustí a ze svého gruntu neodejde, jinak ho postihne trest a tuto přísahu navíc stvrdil svým vlastním podpisem.²³⁹

V červenci roku 1681 ovčák Matěj Špínka stále odbyval svou službu v ovčíně, nestaral se řádně o svěřený dobytek, odcházel od ovcí a toulal se po kraji.²⁴⁰ Tím zavedl příčinu, že chce zběhnout z panství a byl zavřen do šatlavy: *Já Matěj Špínka z panství pardubského, přísahám Pánu Bohu všemohaucímu, blahoslavené Panně Marii Matce Boží a všem božím svatým. Tak jakož jsem skrze mé nedorozumění své volnosti a s trucem bez povážení a všelijakého ohledu jak Jeho Milost Pána. Tak svůj dobytek opustil přec odešel sem tam zbytečně se taulal tudy jako bych dokonale přeč ujítí chtěl do podezření se uvedl tak že skrze*

²³⁴ SOkA Chrudim, AM Ronova nad Doubravou, inv. č. 50, kn. č. 2. Sirotčí kniha města Ronova 1551 – 1703. Fol. 150v. Viz RŮŽIČKOVÁ, Renáta. Jak v Ronově nad Doubravou soudili. s. 207.

²³⁵ SOkA Chrudim, AM Ronova nad Doubravou, inv. č. 50, kn. č. 2. Sirotčí kniha města Ronova 1551 – 1703. Fol. 150r - v. Viz RŮŽIČKOVÁ, Renáta. Jak v Ronově nad Doubravou soudili. s. 207.

²³⁶ SOkA Chrudim, AM Ronova nad Doubravou, inv. č. 50, kn. č. 2. Sirotčí kniha města Ronova 1551 – 1703. Fol. 152r. Viz RŮŽIČKOVÁ, Renáta. Jak v Ronově nad Doubravou soudili. s. 207.

²³⁷ SOkA Chrudim, AM Ronova nad Doubravou, inv. č. 50, kn. č. 2. Sirotčí kniha města Ronova 1551 – 1703. Fol. 151v.

²³⁸ „Já Michal přiznávám se a dobrovolně tímto svým zápisem jakož sem se do vězení šatlavního do města Ronova dostal a tož z té příčiny že sem nad svau dědičnou vrchností se veliký spoury dopustil.“ SOkA Chrudim, AM Ronova nad Doubravou, inv. č. 50, kn. č. 2. Sirotčí kniha města Ronova 1551 – 1703. Fol. 151v.

²³⁹ „pročež své vrchnosti sem za to snažně prosil, aby mně takové pročinění bylo odpuštěno i na přimluvu některých panských pánův a přátel, že se dokud živ takovej spaury proti vrchnosti své dopustiti nechci a jestli že bych se dopustil sám se v tom dobrovolně a tímto zápisem svým uvoluji, aby mě vrchnost má tak dala strestati jiným ku příkladu a že se tomu všemu zadosti stane, já napřed psaný Michal svau vlastní rukou sem se podepsal a pod svau poctivosti zavázal.“ SOkA Chrudim, AM Ronova nad Doubravou, inv. č. 50, kn. č. 2. Sirotčí kniha města Ronova 1551 – 1703. Fol. 151v.

²⁴⁰ SOkA Chrudim, AM Ronova nad Doubravou, inv. č. 52, kn. č. 4. Městská kniha Ronova 1555 – 1809. Fol. 283r – v.

to upadnauce do arestu šatlavního jsem se dostal.“ Tam učinil dobrovolné doznání o své vině a slíbil vrchnosti věrnou službu a poctivé hospodaření v ovčíně: *věrně a spravedlivě hospodařiti a ani nikam nižádným vymyšleným způsobem odjíti nechci a neodejdu, k čemuž mi dopomáhej Bůh Otec, Bůh Syn, Bůh Duch svatý, Matka Boží, všichni svatí Amen.*“ Na základě své výpovědi dostal nakonec milost.²⁴¹

Milost obdržel za zběhnutí z panství roku 1681 i Václav Bíteský. Ten dokonce svévolně opustil město Ronov nad Doubravou a odešel s otcem na Moravu. K milosti jim dopomohlo dobrovolné přiznání.²⁴²

Dne 10. února roku 1682 ronovský soud řešil stejný delikt: *„Já Matouš Moravec, poddaný panství ronovského, tak jakož vyhledavajíce sobě jinam vrchnost nad tuto zdejší který jsem niakej vejstupek mý dopoddanosti se dobrovolně uved.*“ A za dobrovolné vyznání si vysloužil podmíněný trest.²⁴³

Poslední doložené zběhnutí z panství je nám známo z roku 1686. Dopustil se ho Prokop Pokorný a završil tím 10. září téhož roku sérii těchto trestných činů podmíněným trestem. A od této doby již žádné zběhnutí z panství v Ronově nad Doubravou zaznamenáno nebylo.²⁴⁴

Dalším trestným činem proti vrchnosti je potulka, která má podobný charakter přestupku jako zběhnutí. Liší se v tom, že delikvent z panství neodejde, jen se v něm potuluje. Nepřebývá na svém gruntu, řádně nepracuje na svém pozemku, ani na tom vrchnostenském. V raném novověku měli poddaní povinnost dva až tři dny v týdnu robotovat na panských polích. Kdo, se vzpouzel a odmítal poslušnost, byl vsazen do šatlavy. Poddaní svého pána se nemohli svévolně toulat po panství. Potulka jistě není žádný hrdelní zločin, přesto byl v 16. – 18. století hodnocen podmíněným trestem smrti. V zápisech ronovského městského soudu se nacházejí jen tři tyto případy.

První je z roku 1595 a provinění se dopustil Jan Hejtmánek, pozůstalý syn po Štěpánovi Plašenovi.²⁴⁵ Porušil zákaz potulky a tím zradil svého pána Albrechta Robmhápa, protože to nebylo poprvé: *„Já Jan, pozůstalý syn po nebožtíku Štěpánovi Plašenovi příjmením Hejtmánek, tímto zápisem vyznávám a jakož jsem ne jednou zradil nad urozeným a statečným*

²⁴¹ Tento delikt předcházela ještě větší provinění, které se uskutečnilo v listopadu, kdy byl Matěj Špínka obviněn z čarodějnictví, které uvádím v příslušné kapitole. (viz kapitola V. 2. Čarodějnictví).

²⁴² RŮŽIČKOVÁ, Renáta. Jak v Ronově nad Doubravou soudili. s. 210 – 211.

²⁴³ SOkA Chrudim, AM Ronova nad Doubravou, inv. č. 52, kn. č. 4. Městská kniha Ronova 1555 – 1809. Fol. 285r – v.

²⁴⁴ SOkA Chrudim, AM Ronova, i. č. 336. Viz RŮŽIČKOVÁ, Renáta. Jak v Ronově nad Doubravou soudili. s. 211 – 212.

²⁴⁵ SOkA Chrudim, AM Ronova nad Doubravou, inv. č. 50, kn. č. 2. Sirotčí kniha města Ronova 1551 – 1703. Fol. 176v.

rytířem pánem Albrechtem Robmhápem z Suché a na Lichtburce a Ronově nad Doubravou pánem svým dědičným, a tam po své vůli se toulající pana svého sem nemilo na sebe rozhněval.“ A purkmistr Václav Šimon odsoudil Jana Hejtmánka za tento delikt v sobotu 22. dubna podmíněným trestem smrti a propadnutím statku ve prospěch vrchnosti pokud by znovu podvedl tímto přečinem svého pána.²⁴⁶

Případ potulky z července 1599 má úplně jiný typ trestu než u předešlého odsouzení. Liší se tím, že v tomto případě byl u obviněného vyměřen podmíněný tělesný trest. Jan Adamec Pivovarník stále porušoval zákaz potulky po panství Arnošta Robmhápa, opakovaně odcházel ze svého gruntu a toulal se krajem. Za to byl 9. července téhož roku odsouzen podmíněnou trestem utěti nohy, aby se již nemohl hýbat a odcházet z gruntu.²⁴⁷

Tvrdsí trest za potulku čekal v roce 1724 cikánku Maxu a Káču. Potulka u cikánů byla totiž trestána mnohem přísněji než u ostatních poddaných. V roce 1721 totiž Karel VI. nařídil neúprosný postih romských kočovníků. Nařídil totiž popravy i romských žen a jejich děti musely být předány ke křesťanské převýchově. Přestože se obě dobrovolně přiznaly, stejně Maxe, rozsudkem apelačního soudu, uřízly ucho a přibili na šibenici. Maxu a Káču potom třikrát mrskali metlami kolem šibenice a vypověděli je ze země.²⁴⁸ Vůbec nevím, jak potom jejich osud dopadl, protože ať přišly kamkoli, všude byly nežádoucí a pronásledované. Až za Marie Terezie došlo ke zmírnění opatření proti cikánskému obyvatelstvu.²⁴⁹

VII. 3. 2. Neposlušnost vůči vrchnosti

Poddaní, kteří byli nespokojeni s chováním vrchnosti vůči své osobě, se občas vzbouřili. Přestali patřičně projevovat úctu, poslušnost a věrnost. Mnohdy mohla být jejich revolta oprávněná, ale v raném novověku byla posuzována jako čin proti pozemkové vrchnosti a patřičně trestána. Mohlo se například stát, že obviněný z nedostatku času zřejmě nepřišel na robotu, protože si chtěl sklidit obilí na svém políčku. Též mohl špatně vykonat svěřenou práci anebo se nedostavit včas na panské pole. Obžalovaný tak mohl být rád, že si zachránil svůj život, když obdržel jen podmíněný trest smrti jako Jan Lidčín v sobotu 22.

²⁴⁶ „...že jest mi pán můj všechno odpustiti ráčil, však na ten způsob, abych se již víceji toho nedopouštěl nižádným vymyšleným způsobem, pakli bych se toho dopustil přinejmenším slibuji tehdy hrdlo i statek jakýžkoli po otci svém mám, abych propadl. Ale Pán Bůh můj mně toho uchovej, abych víc nezrazoval a to tento zápis list a sebe činím pod pokutau vejš dotčenou.“ SOkA Chrudim, AM Ronova nad Doubravou, inv. č. 50, kn. č. 2. Sirotčí kniha města Ronova 1551 – 1703. Fol. 176v.

²⁴⁷ SOkA Chrudim, AM Ronova nad Doubravou, inv. č. 50, kn. č. 2. Sirotčí kniha města Ronova 1551 – 1703. Fol. 180v – 181r. Viz RŮŽIČKOVÁ, Renáta. Jak v Ronově nad Doubravou soudili. s. 201.

²⁴⁸ RŮŽIČKOVÁ, Renáta. Jak v Ronově nad Doubravou soudili. s. 216.

²⁴⁹ HRDLIČKA, Josef. Úředník, in: Václav Bůžek – Pavel Král (edd.), Člověk českého raného novověku. Praha, 2007. s. 199.

dubna 1595.²⁵⁰ Za svoji neposlušnost vůči vrchnosti, neplnění povinností a špatné chování byl uvězněn v šatlavě po určitou dobu na převýchovu. Po propuštění ze šatlavy slíbil purkmistrovi Václavu Šimonovi, že bude vrchnosti projevovat věrnost a poslušnost, jinak by byl s'at mečem: „*Na sobotu před nedělí Cantate puštěn jest z trestání šatlavního Jan Lidčín na způsob takový aby se lépeji poslušněji nežli jest se kdy prve choval, což jest všeckno zachovati rukau dáním pod ztracením cti a hrdla svého připověděl.*“²⁵¹

Neposlušností se proti své vrchnosti roku 1610 provinila: „*Zuzana Vejvodka, poddaná urozeného a statečného rytíře pana Jana Chuchelského z Nestajova a na Chuchli.*“²⁵² Byla podrobena útrpnému právu.²⁵³ Zuzana Vejvodka se přiznala se a purkmistr Matěj Jenka ji nakonec v úterý 28. září udělil milost.²⁵⁴

Milost dostal v sobotu 18. srpna 1618 i kuchař Diviš, poddaný Heřmana Černína z Chudenic, přestože se provinil proti pozemkové vrchnosti.²⁵⁵

Podmíněný trest vězení a pokuty neminul Jana Kováře ze vsi Chuchlu, neboť se v červnu 1620 provinil proti příkázání pána Boha a proti své vrchnosti.²⁵⁶

O rok později byl Jakub Žid z Ledče neposlušný vůči vrchnostenským úředníkům a před plnou radou práva města Ronova nad Doubravou byl v pondělí 16. září také odsouzen k podmíněnému trestu smrti.²⁵⁷

Dluh vůči vrchnosti může vzniknout pouze z neplnění svěřených povinností. V ronovských zápisech najdeme jen jeden tento přečin a tím se provinil roku 1664 bývalý mlynář v podzámeckém mlýně Jáchym Moravec. Za nekrmení vepřů, které měl na starosti, vznikl dluh 49 zlatých a 30 krejcarů a 150 korců žita, 11 korců pšenice a 15 korců ječmene. Toto obilí si zřejmě Jáchym Moravec ponechal, a proto mu byl v neděli 4. května vyměřen podmíněný trest smrti.²⁵⁸

²⁵⁰ SOkA Chrudim, AM Ronova nad Doubravou, inv. č. 50, kn. č. 2. Sirotčí kniha města Ronova 1551 – 1703. Fol. 177r.

²⁵¹ SOkA Chrudim, AM Ronova nad Doubravou, inv. č. 50, kn. č. 2. Sirotčí kniha města Ronova 1551 – 1703. Fol. 177r.

²⁵² SOkA Chrudim, AM Ronova nad Doubravou, inv. č. 50, kn. č. 2. Sirotčí kniha města Ronova 1551 – 1703. Fol. 147r.

²⁵³ „...a sauce právem útrpným podle práva tázána...“ SOkA Chrudim, AM Ronova nad Doubravou, inv. č. 50, kn. č. 2. Sirotčí kniha města Ronova 1551 – 1703. Fol. 147r.

²⁵⁴ „...proto z těch příčin dotčená Zuzana od práva se upouští a při hdle podle práva zůstaviuje.“ SOkA Chrudim, AM Ronova nad Doubravou, inv. č. 50, kn. č. 2. Sirotčí kniha města Ronova 1551 – 1703. Fol. 147r.

²⁵⁵ SOkA Chrudim, AM Ronova nad Doubravou, inv. č. 50, kn. č. 2. Sirotčí kniha města Ronova 1551 – 1703. Fol. 150r. Viz RŮŽIČKOVÁ, Renáta. Jak v Ronově nad Doubravou soudili. s. 207.

²⁵⁶ SOkA Chrudim, AM Ronova nad Doubravou, inv. č. 50, kn. č. 2. Sirotčí kniha města Ronova 1551 – 1703. Fol. 151r – v. Viz RŮŽIČKOVÁ, Renáta. Jak v Ronově nad Doubravou soudili. s. 207.

²⁵⁷ SOkA Chrudim, AM Ronova nad Doubravou, inv. č. 50, kn. č. 2. Sirotčí kniha města Ronova 1551 – 1703. Fol. 207v – 208v. Viz RŮŽIČKOVÁ, Renáta. Jak v Ronově nad Doubravou soudili. s. 207.

²⁵⁸ SOkA Chrudim, AM Ronova nad Doubravou, inv. č. 50, kn. č. 2. Sirotčí kniha města Ronova 1551 – 1703. Fol. 196v – 197r.. Viz RŮŽIČKOVÁ, Renáta. Jak v Ronově nad Doubravou soudili. s. 210..

VII. 3. 3. Vodní pych

Vodní pych je definován jako neoprávněné lovení ryb v cizích potocích, rybnících, tůňích a řekách. Pytláci lovili ryby, raky, ale i vydry. Pachtelé si na ryby vyráběli udice, kladli na ně různé pasti nebo i vypouštěli celé rybníky.²⁵⁹ V 16. století se ve východních a jižních Čechách budují rybníční soustavy, neboť jejich výnosy tvořily velký zdroj vrchnostenských příjmů. Hejtman panství zodpovídal za rybníční hospodářství, vlastní správu rybníku řídil porybný a ostrahu prováděli hlídači.²⁶⁰ Přistižený samozvaný rybář byl trestán podle vrchnostenských instrukcí, které se na různých panstvích lišily. Někde to spravila pokuta, jinde hrozilo stětí mečem.²⁶¹

Ve čtvrtek 10. ledna 1608 řešil purkmistr Jan Vokáček delikt vodní pych a dopustil se ho Jan Bikanecký.²⁶² V zápisech nenajdeme, co uvedený ukradl, ale dostal za tento přečin podmíněný trest smrti.²⁶³

VII. 4. Trestné činy proti majetku

V raném novověku, stejně jako v dnešní době, nebyli lidé žádní svatoušci. Takže krádež se vyskytovaly na denním pořádku. Na venkově či v poddanských městech kradla především chudina. Byly to hlavně potraviny, obilí, šatstvo, nářadí, peníze, ovce, koně, klisna s hříbaty.²⁶⁴ Na rozdíl od dnešní doby však hrozil v 16. – 18. století za krádež podle Koldína trest smrti oběšením, stětím mečem a za menší přestupek podmíněný trest smrti a vypovězení z panství na tři míle, pokuta nebo propuštění za účasti rukojmího. Současně zloděj ztrácí čest, i kdyby se s poškozeným mimosoudně vyrovnal.²⁶⁵ Městský zákoník stanovil, že spolupachtel bude stíhán jako zloděj a stejně tak i překupník, který vědomě kupuje nebo prodává kradenou věc.²⁶⁶

²⁵⁹ SOKOL, Petr. Hrdelní kriminalita v 16. a první polovině 17. století. s. 92.

²⁶⁰ FRANCEK, Jindřich. *Velké dějiny zemí*. s. 150 – 151.

²⁶¹ TAMTÉŽ. s. 150 – 152.

²⁶² SOkA Chrudim, AM Ronova nad Doubravou, inv. č. 50, kn. č. 2. Sirotčí kniha města Ronova 1551 – 1703. Fol. 192r.

²⁶³ „...však na ten způsob, jestliže by kdykoliv tomu podobně a neb jináče se dopustil, aby beze všeho práva hrdlo ztratil a žádné milosti ani přímlyvy více užiti nemohl.“ SOkA Chrudim, AM Ronova nad Doubravou, inv. č. 50, kn. č. 2. Sirotčí kniha města Ronova 1551 – 1703. Fol. 192r.

²⁶⁴ FRANCEK, Jindřich. *Velké dějiny zemí*. s. 173 – 174.

²⁶⁵ TAMTÉŽ. s. 172.

²⁶⁶ TAMTÉŽ. s. 173.

VII. 4. 1. Krádeže

Uvedená dvě století ronovského hrdelního soudnictví zaznamenala 18 různých krádeží. V prosinci roku 1579 se Jarešovi Panchártkovi nevyplatila jeho krádež, když vzal Matějovi Machovi blíže neurčenou sumu peněz: „vzal Matějovi předeepsanému něco peněz, proto sauc dán do vězení.“²⁶⁷ Vězení ho neminulo a ještě musel zaplatit pokutu 6 kop grošů: „že Jareš panchártek má již jmenovanému Machovi za ten vzatek dáti 6 kop g[rošů].“ Za to, že bude Jareš Panchártek splácet předeepsanou pokutu, se zaručili: „Jareš mlynář, Matěj mydlář, Adam Dědků, Mikuláš pekař, Mikuláš Němec.“ U tohoto případu je názorně ukázáno, že ke zmírnění trestu mohla dopomoci i přímluva lidí, kteří měli zájem na mírnějším potrestání.²⁶⁸

Dne 26. ledna v úterý 1610 bylo rozhodnuto o provedení útrpného výslechu ovčáka Víta Vosrmona, který byl poddaným pana Jana Chotouchovského z Nebovid.²⁶⁹ Vít Vosrmon se při trápení přiznal, že „jest se nevěrně a lotrovsky, kde jest prve sloužíval choval i také vlastní dobytek pana Jana Chotouchovského sobě totiž skopců zubců znamením svým přivlastňoval a z nich těch skopců zubců prodávati chtěl. Že na téhož Víta Vosrmona ovčáka outrpné právo pro takové jeho nevěrné a lotrovské chování a vyhledání větších zlých skutkův podle práva se pouští.“²⁷⁰ Vít Vosrmon si dobytek přivlastnil a poté prodával a tím se obohacoval na úkor pana Jana Chotouchovského. Je zajímavé, že i v tomto případě není rozsudek dochován. Ostatními krádežemi se již zabývala Renáta Růžičková, proto je už jen připomínám a pro přehlednost uvádím v tabulce.

Tabulka č. 2: Krádeže řešené u ronovského hrdelního soudu v letech 1599 - 1739²⁷¹

Rok	Delikvent	Trest
1599	Tobiáš Kavka	Podmíněný trest smrti
1601	Jan Němeček	Podmíněný trest smrti
1602	Dorota Němečková	Podmíněný trest smrti
1603	Dorota, žena nebožtíka Václava	Podmíněný trest smrti, vypovězení z panství

²⁶⁷ SOkA Chrudim, AM Ronova nad Doubravou, inv. č. 50, kn. č. 2. Sirotčí kniha města Ronova 1551 – 1703. Fol. 161v.

²⁶⁸ Dülmen Richard van. *Divadlo hrůzy. Soudní praxe a trestní rituály v raném novověku*. Praha, 2001. s. 49.

²⁶⁹ SOkA Chrudim, AM Ronova nad Doubravou, inv. č. 50, kn. č. 2. Sirotčí kniha města Ronova 1551 – 1703. Fol. 147v.

²⁷⁰ TAMTÉŽ.

²⁷¹ RŮŽIČKOVÁ, Renáta. Jak v Ronově nad Doubravou soudili. s. 201 – 217.

1604	Jan Zadukuj	Podmíněný trest smrti
1606	Václav Kalina	Podmíněný trest smrti
1606	Jiřík Slavík	Podmíněný trest smrti
1609	Havel Žižka	Trest smrti oběšením
1609	Jan Pelikán Trutnovský	Rozsudek nedochován
1610	Jan Psoťnička	Trest smrti mečem
1713	Jáchym Gidl, Žid	Rozsudek nedochován
1718	Jan Michl Goldtman	Trest smrti oběšením
1719	Dorota, žena Václava Mrázka	Nucené práce
1726	Jan Pejřil, Jan Šidák, Antonín Pejřil	Nucené práce
1735	Jakub Vlk	Podmíněný trest, nucené práce
1739	František Tuhý, Tomáš Tuhý	Trest smrti oběšením

Je zajímavé, že případů krádeží se dopouštěli většinou muži a také byli popravováni jen muži.

VII. 4. 2. Noční výtržnosti

Noční výtržnost v roce 1593 se nevyplatila třem mladým mužům, kteří z nerozvážnosti ukradli a naházeli do řeky trdlíce, vytrhli z panského domu dveře a též hodili do řeky pod led.²⁷² Svědkem byl tkalcovský tovaryš Václav Štěrba, kterému obvinění zřejmě toto nářadí odcizili, neboť trdlíce je ruční nástroj na zpracování lnu. Za tuto výtržnost dostali roku 1593 Václav Javůrek, Jan Hájek a Simeon Kropený trest smrti. Tato tak přísně potrestaná výtržnost musela být výstrahou pro ostatní, neboť se v zápisech již žádná neuvádí.

VII. 5. Trestné činy proti cti

Urážky na cti soukromých osob řešil městský soud v Ronově většinou podmíněným trestem, tj. omluvou, pokutou či vězením a ojediněle i milostí.

Za zmínku se patří uvést případ urážky soukromé osoby z roku 1592.²⁷³ Obyvatel Ronova lazebník Tomáš urazil paní Mandalenu Kalenicovou z Běhušic tím, že zpochybnil její poctivost: „*Tomáš lazebník obyvatel při místě Ronově v domu Jana Črčíkova urozenou paní*

²⁷² SOkA Chrudim, AM Ronova nad Doubravou, inv. č. 50, kn. č. 2. Sirotčí kniha města Ronova 1551 – 1703. Fol. 205v – 206r. Viz RŮŽIČKOVÁ, Renáta. Jak v Ronově nad Doubravou soudili. s. 199.

²⁷³ SOkA Chrudim, AM Ronova nad Doubravou, inv. č. 50, kn. č. 2. Sirotčí kniha města Ronova 1551 – 1703. Fol. 178r-v.

Mandalenu Kalenicovau z Běhušic na poctivosti její slovy nevážnými, které jest při přítomnosti dobrých lidí k Janovi Jelínkovi lokaji urozeného a statečného rytíře pana Hynka Kalenice z Kalenic a Vrdech promluvil a to tato: Ty proto domů pospícháš, že svou paní více než pán tvůj líbáš) vysoce a nevinně nařekl v čemž on pak Hynek Kalenice jakožto pan manžel její a na místě jejím práva města Ronova vedle zřízení zemského zaspátržený jak na právě té věci přivedený skrze psaní své jest žádal.“ A tímto nepoctivým výrokem v domě Jana Črčíka vznikla tato urážka soukromé osoby. 22. července ve středu téhož roku proběhlo řízení u ronovského městského soudu, který řídil pan Václav Hanuš: „a poněvadž on Tomáš lazebník toho se jest proti právu a zřízení zemskému dopustiti a výš dotčenou paní na poctivosti její tak vysoce a nevinně nařeknouti směl z těch příčin.“ Lazebník Tomáš byl odsouzen k uříznutí špičky jazyka, aby s ním již nikdy nemohl pomlouvat poctivé lidi a zároveň byl navždy vypovězen z města.²⁷⁴ Tato veřejná událost měla být i výstraha pro ostatní, aby se podobných věcí nedopouštěli. Je dochována i přísaha Tomáše lazebníka: „Já Tomáš lazebník jakož jsem vaši milost urozenou paní Mandalenu Kalenicovou z Běhušic nevinně a neprávě nařekl mluvíc k Janovi Jelínkovi lokaji urozeného a statečného rytíře pana Hynka Kalenice z Kalenic a Vrdech slova tato (Ty domů proto pospícháš, že více paní než tvůj pán líbáš) čím sem vaši milosti nespravedlivě ublížil, prosím vaši milosti pro pana Boha, abyste mi to ráčili vodpustiti, nebť sem vaši milosti křivdu učinil a na vaši milost sem v hrdle lhal.“²⁷⁵ Tomáš lazebník byl takto tvrdě potrestán možná i proto, že počestnost lazebníků byla v raném novověku zpochybňována. Obecně se o nich mýnilo, že nemají řádné vzdělání k provádění úkonů jako je pouštění žilou, léčení vředů či napravování vymknutých údů. A také byli lazebníci v raném novověku považováni za lidi upovídané, lehkomyšlné a holdující pití.²⁷⁶ Tento mrzačící trest uříznutí jazyka měl kromě zabránění opakování urážky znamenat i označení provinilce a jeho zločinu před ronovskými lidmi.

Zvláštní pokuta za urážku na cti v roce 1652 na „den sv. Jakuba apoštola páně“ byla vyměřena podmíněným trestem Dorotě Koptové a Anně Černé v podobě dodání 30 liber vosku do chrámu Páně.²⁷⁷ Tyto dvě ženy „majíce od roka minulého spolu hněv proti panu

²⁷⁴ „aby jemu předkem kus jazyku uřezán a od místa ven na věčnost vypověděn byl tak aby již více tím nevážným jazykem poctivým paním a pannám ani žádnýmu jinýmu na poctivosti jejich sahati nemohl a jiný mnozí tu přistojící vidouce jaká se tu velká ohavnost děje toho aby se ulekli a takových ani k tomu podobných věcí se nedopouštěli.“ SOkA Chrudim, AM Ronova nad Doubravou, inv. č. 50, kn. č. 2. Sirotčí kniha města Ronova 1551 – 1703. Fol. 178v.

²⁷⁵ SOkA Chrudim, AM Ronova nad Doubravou, inv. č. 50, kn. č. 2. Sirotčí kniha města Ronova 1551 – 1703. Fol. 178v.

²⁷⁶ HRDLIČKA, Josef. Úředník, in: Václav Bůžek – Pavel Král (edd.), Člověk českého raného novověku. Praha, 2007. s. 199.

²⁷⁷ SOkA Chrudim, AM Ronova nad Doubravou, inv. č. 50, kn. č. 2. Sirotčí kniha města Ronova 1551 – 1703. Fol. 194v.

bohu všemohoucímu i proti bližnímu svému,²⁷⁸ který se asi nějakým způsobem dotýkal i Pána Boha. Jejich urážky mezi sebou neustávaly, a proto je musel vyřešit městský ronovský soud a rychtář: „byvši povolán před pana rychtáře panskýho a že jsau ze strany obojí beze vší příčiny haněly. I tak v jinším co mezi nimi nasledovalo to všechno konec obracejí. Pokutu, kterou jim vyměřil, byla zároveň i jakási omluva Pánu Bohu.²⁷⁹

V témže roce pokutu obdržel i Jan Žák zvaný Kořenička, že urazil pana Jakuba Zerzavého.²⁸⁰ O rok později musela zaplatit peněžitý postih i Alžběta, manželka Matěje tesaře ze Žlebů, neboť pomluvila paní Dorotu Ludmilu Fabriciusovou: „*Tak jako jsem já Alžběta uřnuknutí d'ábla lidského pokolení tuto věc před sebe vzala ale ze vší sličné příčiny, v nepřítomnosti paní Doroty Lidmily, manželky pana Bernarta Zikmunda Fabriciusa, toho času správce panství ronovského. Oni nenáležitá slova hanlivá, a potupná před panem Bohem, a dobrými lidmi mluvila a naříkala.*“²⁸¹ Paní Dorota byla manželka Bernarta Zikmunda Fabriciusa, který byl správcem ronovského panství, ale žili ve Žlebech. Každé panství spravoval vlastní hejtman. Na tomto soudě byl přítomen i hejtman žlebského panství, který se právě za Alžbětu přimluvil: „*kdyby snažné žádosti urozeného pana hejtmana panství žlebského též včasné přimluvy nebylo.*“²⁸² Ta se potom paní Dorotě a jejímu manželovi omluvila: „*ale zase jsem paní Dorotu Lidmilu Fabriciusovou, též pana Bernarta manžela jejího pro Boha a milosrdenství Boží, aby mi to odpustily, odprosila. A ji paní Dorotu Lidmilu Fabriciusovou, zase vzdycky za dobrou a poctivou paní mam a míti budu a jaká pokuta od pana purkmistra pana na mně podle práva městského vyměřena jest, ji připovídám vykonati.*“²⁸³

Roku 1654 se pokutě 5 kop českých grošů nevyhnuli ani majitelé cechů Jiří Suchánek a Matěj Rankouský.²⁸⁴ 5 kop českých grošů vyměřil purkmistr Jan Řepka též Janu Šenkýřovi a Jakubu Zerzavému.²⁸⁵ Roku 1655 na rynku před svým domem a farou urazil Matěj Gráf neslušnými a hanlivými slovy Bernarta Fabricia, ale dostal milost.²⁸⁶

²⁷⁸ TAMTÉŽ.

²⁷⁹ „*mají pokuty do chrámu páně dáti bezevší a žádné při strana ta třiceti liber vosku.*“ SOKA Chrudim, AM Ronova nad Doubravou, inv. č. 50, kn. č. 2. Sirotčí kniha města Ronova 1551 – 1703. Fol. 194v.

²⁸⁰ RŮŽIČKOVÁ, Renáta. Jak v Ronově nad Doubravou soudili. s. 209.

²⁸¹ SOKA Chrudim, AM Ronova nad Doubravou, inv. č. 50, kn. č. 2. Sirotčí kniha města Ronova 1551 – 1703. Fol. 144r.

²⁸² TAMTÉŽ.

²⁸³ TAMTÉŽ.

²⁸⁴ RŮŽIČKOVÁ, Renáta. Jak v Ronově nad Doubravou soudili. s. 209.

²⁸⁵ TAMTÉŽ. s. 209.

²⁸⁶ SOKA Chrudim, AM Ronova nad Doubravou, inv. č. 50, kn. č. 2. Sirotčí kniha města Ronova 1551 – 1703. Fol. 185v. Viz RŮŽIČKOVÁ, Renáta. Jak v Ronově nad Doubravou soudili. s. 209.

Na ronovském statku se roku 1659 v září udála tato příhoda: „*Já Václav zedník jakož jsem z ponuknutí ďábla nepřítelé lidskýho pokolení nenáležitou věc před sebe vzal a pana správce statků zdejšího ronovského od Jeho Milosti Pána nám představujíc beze vší sobě k tomu dané příčiny netoliko se protivil a jemu v povinné poslušnosti státi nechtěl a nebrž jich také slovy hanlivými s potupnými velice urazil nad to vejše i pohrůžku činil a nad nim neslušně se vymstívati chtěl.*“²⁸⁷ Za tuto urážku na cti „*skrže což do vězení šatlavního a za kládu se dostal.*“ Po uvědomění si svého činu uznal vinu a učinil doznání „*pročež přísahám a zavazuji se Pánu Bohu všemohoucímu, Panně Marii Matce Boží, a všem svatým též urozenému a statečnému rytíři panu Ferdinandovi Antonínovi Chiesovi panu správci a panu purkmistru pánův města tohoto Ronova, že na potomní budoucí časy a věčné nikdy žádným vymyšleným způsobem, jak vrchnosti své milostivé, tak panu správci nynějšímu i budoucím, též pana purkmistra a pánuov i jinším sobě představeným, žádné proti myslnosti činiti nechci nýbrž jim všelijaký respekt uctivost a poslušnost prokazovati.*“²⁸⁸ Za nedodržení přísahy by mu byl vyměřen trest a pokuta.²⁸⁹

Roku 1670 se jistý Jiřík Čichna opil a pomluvil Jana Jiřího Sázavského. „*Jakož se veliká a hanlivá slova od Jiříka mladýho Čichny dne 19. Listopadu ve vsi Závratci v hospodě v přítomnosti poctivých lidí, v nepřítomnosti na pana Jana Jiřího Sázavského souseda a koželuha ronovského stala.*“²⁹⁰ Jiřík Čichna obdržel obsílku od ronovského městského soudu za urážku, které se dopustil. Potom musel odprosit Jiřího Sázavského: „*I sauce skrže to Jiřík Čichna do města radního před jich auřad naléžitě obeslán majíce od pana purkmistra pana napomenutí prý jest to mluvil. A náležitě jest odprosil a že mi nepamtuje nebť člověk opilej.*“²⁹¹ Purkmistr rozsudkem ronovského městského soudu uložil Jiříkovi Čichnovi za jeho neuvážené pomluvy podmíněný trest pokuty a vězení.

V říjnu roku 1692 musel Pavel Remeš za urážku soukromé osoby zaplatit 5 kop grošů.²⁹² V srpnu 1693 manželka Jakuba Macháčka a manželka Řehoře Moravce zle pohanily

²⁸⁷ SOkA Chrudim, AM Ronova nad Doubravou, inv. č. 50, kn. č. 2. Sirotčí kniha města Ronova 1551 – 1703. Fol. 196r.

²⁸⁸ TAMTÉŽ.

²⁸⁹ „*pakli bych kdy co proti této mé přísaze v zápisu učiniti se opovážil, dávám se vrchnosti mé milostivé, panu správci, též pana purkmistra a pánuov v moc, se mnou vedle provinění mého procudírovati a skutečně jinším ku příkladu strestati i spokutovati dáti.*“ SOkA Chrudim, AM Ronova nad Doubravou, inv. č. 50, kn. č. 2. Sirotčí kniha města Ronova 1551 – 1703. Fol. 196r.

²⁹⁰ SOkA Chrudim, AM Ronova nad Doubravou, inv. č. 50, kn. č. 2. Sirotčí kniha města Ronova 1551 – 1703. Fol. 194r.

²⁹¹ TAMTÉŽ.

²⁹² SOkA Chrudim, AM Ronova nad Doubravou, inv. č. 50, kn. č. 2. Sirotčí kniha města Ronova 1551 – 1703. Fol. 287r. Viz RŮŽIČKOVÁ, Renáta. Jak v Ronově nad Doubravou soudili. s. 212.

soukromou osobu a podle práva musely složit 3 kopy grošů, polovinu zaplatí obci a polovinu věnují na zádušní mši.²⁹³

Kuriózní případ urážky soukromé osoby musel v červnu 1703 řešit purkmistr Jiřík Koller, když Jiřík Moravec, poddaný pana Leopolda Viléma z Valdštejna obvinil Jiříka Rumbuse, „že cokoliv sem o Jiříkovi Rumbusovi mluvil, a jeho nařekl, že by on měl s klisnau mau co činiti, a obcovati, což bych byl takovau nepravdivau, a nedokazitelnau řeči duši svau zavedl.“²⁹⁴ Tím mu poškodil pověst „a Jiříka Rumbusa do světské a veliké hanby uvéstí též i o jeho bez hrdly sem činil.“ Za toto křivé obvinění byl Jiřík Moravec vyslýchán před městskou radou „...rozpomenouce já se na duši svou, a na zatracení věčné, nebo bez zatracení duše své, na něj Jiříka Rumbusa nic dokázati nemohu. Pročež vedle práva v tomto reversu Jiříku Rumbuse vás v místě radním, před celým Majestátem a obci, jednou podruhé, i potřetí, pro boha prosím, abyste mně mou lživou řeč, skrze kterouste mezi lidma roznešen, odpustili, na to se třikrát přes svou hubu biju, protože sem všecko v hrdlo lhal, a křivě mluvil, vás Jiříku Rumbuse za poctivého šlechetného suseda držím, a držeti chci, a jestliže se co takového proti vám v takové řeči do mé smrti mluvití z mejch úst bude, vedle práva největší a nejtěžší trest podstoupiti musím, za toto pak mé těžké provinění pokutu na sebe k vykonání беру.“²⁹⁵ Za tuto urážku soukromé osoby byl potrestán nucenými pracemi v poutech na 4 týdny. Po dobu těchto dnů musel každý den čistit strouhy u domů všech lidí na rynku. Na noc byl odváděn do šatlavy. Dále mu bylo soudem určeno, že pokud by ještě někdy ve svém životě takto obvinil Jiříka Rumbuse, stihl by ho nejtěžší trest.²⁹⁶ Zároveň bylo rozhodnuto, kdyby kdokoli nespravedlivě pomluvenému ze sodomie vyčítal onu kobyly, byl by potrestán pokutou 50 zlatých a jestliže by peníze neměl, dostal by výprask nebo vězení.²⁹⁷

V únoru 1714 za urážku na cti obdržel Mikuláš Semanský trest pokuty a vězení. Takto rozhodl rozsudkem městského soudu purkmistr Kašpar Kučera.²⁹⁸ Ronovský městský soud musel řešit v srpnu 1652 lehkovážnou a hanlivou pomluvu. Dopustil se jí zahradník Pavel Mokrý, řečený Pivoňka. Rozhlásil na veřejnosti, že pan páter má již dlouho intimní poměr

²⁹³ TAMTÉŽ.

²⁹⁴ SOkA Chrudim, AM Ronova nad Doubravou, inv. č. 50, kn. č. 2. Sirotčí kniha města Ronova 1551 – 1703. Fol. 140r – v.

²⁹⁵ SOkA Chrudim, AM Ronova nad Doubravou, inv. č. 50, kn. č. 2. Sirotčí kniha města Ronova 1551 – 1703. Fol. 140r – v.

²⁹⁶ Domnívám se, že nejtěžším trestem byl u tohoto případu myšlen trest smrti.

²⁹⁷ „Což v tomto reversu Jiříka Moravce řečlivá a nepravdivá jest uznána vůbec se zapovídá jednomu každému, kdo by takovou kobyly Jiříkovi Rumbusovy vyčítal, anebo jemu připomínal teu má 50 zlatejch peněz složití, pakli nemá na penězích, musí na kůži a vězením strestán býti.“ SOkA Chrudim, AM Ronova nad Doubravou, inv. č. 50, kn. č. 2. Sirotčí kniha města Ronova 1551 – 1703. Fol. 140r – v.

²⁹⁸ SOkA Chrudim, AM Ronova nad Doubravou, inv. č. 50, kn. č. 2. Sirotčí kniha města Ronova 1551 – 1703. Fol. 140v. Viz RŮŽIČKOVÁ, Renáta. Jak v Ronově nad Doubravou soudili. s. 213.

s manželkou písaře Bernarda Zikmunda Fabricia. Pavel Mokřý před strachem z útrpného práva se přiklonil k omluvě a peněžité pokutě 5 kop grošů do chrámu Páně. Pro svou potupu měl být celý den voděn v trdlici po městě. K tomuto případu byli přizváni jako svědci Pavel, čeledín pana Bernarda Zikmunda Fabricia, ronovský soused Václav Jelínek a Jan Kopřiva. Všichni svědčili ku prospěchu pana pátera a manželky Fabricia.²⁹⁹

Urážky na cti si vždy řešil ronovský městský soud sám. Tyto případy nebyly nikdy předávány apelačnímu soudu, neboť byly posuzovány jako přestupky. Dále uvedu nezvyklé provinění, který musel řešit městský ronovský rychtář. Martin Němec ze Žďárce podal roku 1593 žalobu na svoji dceru Kateřinu a jejího manžela Martina Nejedlého za porušení proti čtvrtému božímú prikázání. Dcera se zetěm se k otci nechovala dobře a ve středu 22. září byla Kateřina rozsudkem městské rady odsouzena k vězení na 1 měsíc a podmíněnému trestu smrti. A její manžel si poseděl ve vězení 14 dní v kládě za obě nohy.³⁰⁰

VII. 6. Trestné činy proti životu a zdraví

V trestných činech proti životu a zdraví bylo rozlišováno mezi neúmyslným zabitím a úmyslnou vraždou. Koldín rozuměl vraždou případ, kdy člověk člověka při nějaké příležitosti zabije. Popisuje příklady mordů, jako pokus o zastřelení, číhání v úkrytu s úmyslem zabít, najímání vrahů, travičství a kouzla směřující ke smrti oběti. Zabití je takové usmrcení, které nastane po zranění zbraní či fyzickým násilím bez použití zbraně, dále potrat a infanticidium. Při neúmyslném zabití musel člověk pozůstalým vyplatit peněžitou pokutu a pak byl vypovězen. Právní odpovědnost padala i na iniciátory, pomocníky a spolupachatele. Bylo to vlastně mimosoudní vyrovnání a výkup z krevní msty. Když měšťan zavraždil šlechtice, dostal trest smrti. Nemohl se vykoupit peněžitou pokutou. Jestliže zavraždil měšťan poddaného, zaplatil pokutu 300 kop českých grošů. Dvě třetiny dostala rodina zavražděného a třetinu vrchnost.³⁰¹ Vražda a zabití byly spíše mužskými zločiny, tedy pokud nezahrneme ženy odsouzené za infanticidium.³⁰² Rozlišovaly se dva druhy mordů. Buď mezi dvěma cizími lidmi anebo mezi dvěma příbuznými. Dokazování vražd bývalo problematické, jestliže

²⁹⁹ SOkA Chrudim, AM Ronova nad Doubravou, inv. č. 50, kn. č. 2. Sirotčí kniha města Ronova 1551 – 1703. Fol. 144v – 146v. Viz RŮŽIČKOVÁ, Renáta. Jak v Ronově nad Doubravou soudili. s. 208 – 209.

³⁰⁰ SOkA Chrudim, AM Ronova nad Doubravou, inv. č. 50, kn. č. 2. Sirotčí kniha města Ronova 1551 – 1703. Fol. 206r - v. Viz RŮŽIČKOVÁ, Renáta. Jak v Ronově nad Doubravou soudili. s. 199 – 200.

³⁰¹ FRANCEK, Jindřich. *Velké dějiny zemí*. s. 155.

³⁰² HRDLIČKA, Josef. Úředník, in: Václav Bůžek – Pavel Král (edd.), *Člověk českého raného novověku*. Praha, 2007. s. 248.

nebyl pachatel zadržen přímo při činu.³⁰³ Zemské i městské právo trestalo vraždu stětím. Vězení se užívalo jako zajišťovací vazba, majetní lidé z ní mohli být vyručeni. Od 16. století se užívalo nucených prací.³⁰⁴ Byly zavedeny knihy svědomí, do kterých se pod přísahou zapisovaly svědecké výpovědi.³⁰⁵ Vraždy či zabití byly v raném novověku častější než dnes.³⁰⁶

V rozmezí let 1555 – 1716 se projednávaly v Ronově nad Doubravou čtyři vraždy, tři zabití, pět ublížení na zdraví a jedna spoluúčast na zabití.

VII. 6. 1. Ublížení na zdraví

Ublížení na zdraví řešil městský ronovský soud téměř vždy pokutou, jen ve dvou případech podmíněným trestem smrti, kdy byla odsouzeným udělena milost.

Mlynář Jakub, který byl poddaným v Ronově nad Doubravou, zranil Nikodéma ze Seče, poddaného pana Josefa Gerštorfa: „*kdež již dotčeny Jakub zranil Nikodéma svrchu psaného, za to zranění a takový jemu dáti a vyplniti však na časy jisté 7 kop grošů českých.*“³⁰⁷ Za Jakuba se zaručili „*Jan bednář, otec téhož Jakuba, Jan Bluma Fuk, Petr mlynář.*“ V zápisech tedy čteme, že to byli rukojmí, v naší době ručitelé, a ti měli dohlížet na pravidelné splátky za jednotlivé roky. Vždy byla uzavřena smlouva mezi viníkem a poškozeným a ručitelé se pod ní museli podepsat. Jako tato kauza z roku 1559 se tímto způsobem řešily další delikty ublížení na zdraví.

Roku 1560 mlynář Jakub Zadukuj „*sekal a zranil Václava svrchu psaného, za to jemu má dáti a vyplniti 10 kop grošů českých.*“³⁰⁸ V zápisu je uvedeno, že ho posekal, zranění mohlo být tedy způsobeno sekerou či jiným nástrojem. Důležité je, že útok na svou osobu Václav Lukeš přežil a Lukáš Zadukuj tedy vyvázl jen s peněžitou pokutou. V této kauze je jako rukojmí uveden otec obviněného Jakuba. Otec chtěl jistě zabránit trestu, který by měl potrestat jeho syna Lukáše, i proto, že případný trest by mohl postihnout i ostatní rodinné příslušníky, kteří by se s Lukášem ocitli také v hanbě.³⁰⁹ Rok poté Jeroným Steklý z Ronova nad Doubravou a Václav z Vápna, řezník a podruh v Ronově nad Doubravou, těžce zranili na

³⁰³ FRANCEK, Jindřich. *Velké dějiny zemí*. s. 155.

³⁰⁴ TAMTÉŽ. s. 157.

³⁰⁵ TAMTÉŽ. s. 158.

³⁰⁶ HRDLIČKA, Josef. Úředník, in: Václav Bůžek – Pavel Král (edd.), *Člověk českého raného novověku*. Praha, 2007. s. 246.

³⁰⁷ SOkA Chrudim, AM Ronova nad Doubravou, inv. č. 50, kn. č. 2. Sirotčí kniha města Ronova 1551 – 1703. Fol. 157r.

³⁰⁸ TAMTÉŽ.

³⁰⁹ DÜLMEN, R. van. *Divadlo hrůzy*. s. 49.

hlavě Havla Mrštíka a smlouva uzavřená na Lichnici jim stanovila pokutu 5 kop českých grošů a vězení k tomu. Splátky měl zaznamenávat ručitel Jan Přešinka.³¹⁰

Podmíněný trest smrti nebo utětí ruky za ublížení na zdraví obdržel rozsudkem městského ronovského soudu 19. července ve středu roku 1600 Jeremiáš Remeš z Kraskova, protože těžce zranil kraskovského rychtáře Víta Labauška. V zápisech není uvedena pokuta ani vězení.³¹¹

Dne 11. června ve středu roku 1625 purkmistr Jiřík Hojšínský předsedal městskému soudu a musel rozuzlit zapeklitý případ podvodu, krádeže, ublížení na zdraví a loupeže. Jan Kalivoda Sojka ještě s jedním svým pomocníkem přepadli a oloupili na silnici řezníka Jakuba Koutského. Ten se jim však ubránil a též jim způsobil tržné rány. Jan Sojka byl vyslýchán útrpným právem. Přestože se nepřiznal, nemohl být uznán za nevinného. Byl totiž již znám jako podvodník, lhář a zloděj a jako původce zlých skutků měl být s'at mečem. Ale nakonec bylo rozhodnuto, že je lépe propustit vinného než sprovodit ze světa nevinného. A tak dostal Jan Sojka milost.³¹²

Matěj Vrbata z Kněžic velmi zranil Jiříka Hapalíka a on později zemřel. Soud neoznačil tento čin za vraždu, ale jako zabití. Matějovi Vrbatovi byla uložena pokuta 25 kop českých grošů, které musel vyplatit vdově Kateřině Hapalíkové. Takto rozhodl ronovský soud v pondělí 25. května 1579.³¹³

VII. 6. 2. Zabití

Trestní čin zabití nemusel dobře dopadnout pro devatenáctiletého Matěje Klinkáčka.³¹⁴ 18. října 1716 se pohádal a popral se svým bratrancem Jakubem Klinkáčkem. Jakub dal Matějovi dva pohlavky, ten se otočil a nechtěně píchl svého bratrance nožem. Matěj Klinkáček nebyl vyšetřován útrpným právem, neboť se ze všeho dobrovolně vyznal. V říjnu, listopadu a prosinci 1716 probíhaly výslechy všech svědků z krčmy, kde se incident odehrál. Byl vyslýchán panský zahradník Jakub Černý, kterému bylo 45 let, šedesátiletý Andrejs Bret a pětatřicetiletý Vavřinec Hejduk. Poté byl Matěj Klinkáček konfrontován s uvedenými svědky, dotazován kolik vypil vína, piva nebo pálenky, zdali byl opilý, jak široká a hluboká

³¹⁰ SOkA Chrudim, AM Ronova nad Doubravou, inv. č. 50, kn. č. 2. Sirotčí kniha města Ronova 1551 – 1703. Fol. 158r. Viz RŮŽIČKOVÁ, Renáta. Jak v Ronově nad Doubravou soudili. s. 196.

³¹¹ SOkA Chrudim, AM Ronova nad Doubravou, inv. č. 50, kn. č. 2. Sirotčí kniha města Ronova 1551 – 1703. Fol. 183v. Viz RŮŽIČKOVÁ, Renáta. Jak v Ronově nad Doubravou soudili. s. 201.

³¹² SOkA Chrudim, AM Ronova nad Doubravou, inv. č. 50, kn. č. 2. Sirotčí kniha města Ronova 1551 – 1703. Fol. 153r. Viz RŮŽIČKOVÁ, Renáta. Jak v Ronově nad Doubravou soudili. s. 208.

³¹³ SOkA Chrudim, AM Ronova nad Doubravou, inv. č. 50, kn. č. 2. Sirotčí kniha města Ronova 1551 – 1703. Fol. 161r. Viz RŮŽIČKOVÁ, Renáta. Jak v Ronově nad Doubravou soudili. s. 197.

³¹⁴ SOkA Chrudim, AM Ronova nad Doubravou, inv. č. 52, kn. č. 4. Městská kniha Ronova 1555 – 1809. Fol. 291r – 306r.

byla rána způsobená Jakobovi Klinkáčovi, jestli už v předchozí době měli mezi sebou nějaké spory. Dále vypovídali třiatřicetiletá šenkýřka Dorota Dvořáková, Václav Klinkáček, bratranec zabitého Jakuba Klinkáčka i delikventa Matěje Klinkáčka. Celkem vypovídalo pod přísahou 8 svědků. A výpověď byla zapsána do formuláře přísahy svědků. Případ byl poslán 13. dubna 1717 k apelačnímu soudu do Prahy a Matějovi Klinkáčkovi vyměřili trest smrti stětí mečem za takový těžký přečin. 25. května 1717 žádal odsouzený milost u městského ronovského soudu. 26. listopadu 1717 šla žádost o milost ke královské apelaci a ta mu ji udělila. Trest smrti stětím mečem byl změněn na tři roky nucených prací, ale po dobu těchto let musel mít ruce i nohy v železných poutech a na noc byl dáván do klády a do šatlavy.

Případ spoluúčasti na trestném činu zabití řešili v Ronově nad Doubravou v pondělí 12. října roku 1609.³¹⁵ Jiřík Vaněk, syn řezníka Václava Vaňka, souseda ve městě Ronově nad Doubravou, čekal v tábořském vězení delší dobu na rozsudek. Jeho spolotovaryš v Táboře někoho těžce zranil a ten posléze zemřel. A Jiřík Vaněk se na tomto trestném činu asi nějakým způsobem podílel. A proto byl vězněn za spoluúčast za zabití. Na městském ronovském soudě se za Jiříka Vaňka zaručili jeho otec Václav, bratr Mikoláš a hrnčíř Matěj.³¹⁶ A tím mu zajistili podmíněný trest smrti.

V červnu 1558 se u Jana Pacovského sešli tři poddaní. Došlo mezi nimi k rozepři a v nenávistné hádce zabil Jan Přepeřil Fabiána, syna bednáře Šimona a na tomto činu se podílel i Mach Dvořák.³¹⁷ Fabián bednář pocházel z Heřmanova Městce a byl poddaný Zikmunda Anděla z Ronovce. Jan Přepeřil a Mach Dvořák žili v Ronově nad Doubravou a náleželi Arnoštu Robmhápmu. Proto se dne 29. června ve středu toho roku na městské radě v Ronově nad Doubravou uzavřela „*smlouva v Ronově celá a dokonalá mezi urozeným a statečným rytířem panem Zikmundem Andělem z Ronovce a na Městsci Heřmanově z jedné a urozeným panem Albrechtem Robmhápmem z Suché a na Lichtmburce z strany druhé.*“³¹⁸ Ve smlouvě stálo, že Jan Přepeřil a Mach Dvořák musí zaplatit za zabití Fabiána bednáře panu

³¹⁵ SOkA Chrudim, AM Ronova nad Doubravou, inv. č. 50, kn. č. 2. Sirotčí kniha města Ronova 1551 – 1703. Fol. 190r.

³¹⁶ „*Léta 1609 v pondělí po svatém Diviši Václav řezník jinak Vaněk, Matěj hrnčíř, Mikoláš, syn Vaňka řezníka, vše sousedé města Ronova, postavili jsou se v rukojemství dobrovolně rukou společný a nerozdílnou za Jiříka, syna z Počátků psaného Vaňka řezníka, kterýž jest v vězení dlouhý čas na Táboře v příčině nějakého mordu od spolotovaryše jeho vykonaného zůstával.*“ SOkA Chrudim, AM Ronova nad Doubravou, inv. č. 50, kn. č. 2. Sirotčí kniha města Ronova 1551 – 1703. Fol. 190r.

³¹⁷ „*nevole a svády kteráž se u Jana Pacovského stala mezi poddanými Jeho Milosti Panuov když v té nevoli a svadě Fabian, syn Šimona bednáře, z světa zšel jest.*“ SOkA Chrudim, AM Ronova nad Doubravou, inv. č. 50, kn. č. 2. Sirotčí kniha města Ronova 1551 – 1703. Fol. 156v.

³¹⁸ SOkA Chrudim, AM Ronova nad Doubravou, inv. č. 50, kn. č. 2. Sirotčí kniha města Ronova 1551 – 1703. Fol. 156v.

Zikmundu Andělovi pokutu 35 kop grošů. Pod zápisem byli uvedeni čtyři ronovští sousedé jako ručitelé, a byl to David bednář, Tomáš mlynář, Jan Holý Dvořák a Šimon Halaček.

VII. 6. 3. Vražda

Vražda, která neskončila trestem smrti, ale podmínkou a pokutou 53 kop českých grošů a zákazu vstupu do krčmy na 1 rok, se odehrála v sobotu 20. ledna 1579. Martin Machanovský z Ronova nad Doubravou v opilosti zabil Štěpána Kupu též z Ronova nad Doubravou v jeho domě a mohl být rád, že mu to Eva Kupová odpustila a nedala souhlas k potrestání stětím mečem, nýbrž aby Martin Machanovský konal náležitou pokoru. Kdyby ovšem porušil smlouvu o zákazu ročního vstupu do hospody a nesplácel pokutu, byl by bez milosti popraven.³¹⁹

Pro Matěje Kubinů z Vršova už ale vražda tak dobře neskončila.³²⁰ Zavraždil Jakuba krčmáře ze Zbyslavce a chystal se zavraždit i jeho manželku, zasadil ji dvě rány a v domnění, že je mrtvá, začal krást jejich majetek a chystal se utéci: „...*mord nemalej ve vsi Zbyslavci na ten slavnej Hod velikonoční v neděli ve věci na pondělí skutkov vykonal a tolikož jest manželku jeho mínil zamordovati a již ji dvě rány zadělal a všecko pobrati mínil a přeč ujíti chtěl.*“³²¹ Matěj Kubinů se na Jakuba krčmáře zaměřil pravděpodobně proto, aby ho okradl. Krčmáři byli totiž v raném novověku považováni za bohaté muže.³²² Ale Matěj Kubinů byl dopaden a vyslýchán útrpným právem, před tím i po tortuře se před městskou radou přiznal „*a před plnou radou před trápením i při trápení se přiznal na tom všem, že chce život svůj skonati a umříti a jináče že není.*“ Rozsudek zněl, že „*má předkem k koni přivázán, potom po ulicích smejkán bejti, kdy by pak na rozhraní přivlečen byl, od popravcí mají mu kolem hnátovy přeráženy bejti. On pak sa roztažen neb vpleten do kola, má k hrůzy a k přestrašení jiných morděřův s týmž kolem vyzvižen bejti. Ale poněvadž pak Matěj milosti žádá a my uznávajíc toho slušnou příčinu poněvadž tu při tom místě popravním letos vobilím blízko voseto jest, aby tělo jeho na kůle souce lidem k vohyzdnosti smradem nebylo ku překážce, ta se mu milost státi má, že mečem bejti má trestán.*“

V den, kdy byl s'at Jan Křtitel, lidé uctívají jeho památku. A právě den před tímto svátkem, tedy 28. srpna roku 1554 zavraždili Beneš Sladovník a Matěj Dvořák, oba poddaní

³¹⁹ SOkA Chrudim, AM Ronova nad Doubravou, inv. č. 50, kn. č. 2. Sirotčí kniha města Ronova 1551 – 1703. Fol. 164r – 165v. Viz RŮŽIČKOVÁ, Renáta. Jak v Ronově nad Doubravou soudili. s. 196 – 197.

³²⁰ SOkA Chrudim, AM Ronova nad Doubravou, inv. č. 50, kn. č. 2. Sirotčí kniha města Ronova 1551 – 1703. Fol. 205r.

³²¹ TAMTÉŽ.

³²² HRDLIČKA, Josef. Úředník, in: Václav Bůžek – Pavel Král (edd.), Člověk českého raného novověku. Praha, 2007. s. 201.

Viléma Trčky z Lípy, Fabiána bednáře, poddaného Zikmunda z Ronovce.³²³ Na počátku této vraždy byla zřejmě hádka. Tento nejasný případ trestného činu byl odeslán městskou ronovskou radou apelačnímu soudu v Praze. Mezi oběma vrchnostenskými pány došlo zřejmě k nedorozumění, které vrchnosti zavražděný Fabián bednář jako poddaný náležel: „*poněvadž o to při počátku té pře mezi stranami, či by někdy Fabián, syn bednáře, dědičnej poddanej býti měl.*“ Roku 1555 v červnu provedl apelační soud v Praze reformaci ortelu městského soudu, ale nám není znám.

Z těchto výše popsaných případů usuzuji, že trestný čin zabití byl posuzován mírněji než vražda a téměř nikdy za něj nebylo vyměřeno stětí mečem, ale jen peněžitá pokuta.

VII. 6. 4. Infanticidium

Infanticidium je zahubení svého neřádně nabytého plodu a je posuzováno jako vražda dítěte. Infanticidii předcházelo smilstvo, znásilnění či cizoložství a rozumělo se jím jak vražda novorozeněte, tak i potrat, pokud se prokázal úmysl připravit dítě o život. Trestáno bylo ovšem i jakékoli vypuzení plodu. V Koldínově zákoníku najdeme, že žena vraždí, když si sama způsobí potrat a též když vhodí plod do záchodu nebo studně. Zákoník uvádí, že provedení potratu si zaslouží trest smrti.³²⁴

Potraty se v 16. a 18. století zabývala jak teologická tak i lékařská literatura. Církev vždy tvrdila, že potrat je hřích, což činí i v současné době. Eucharius Roeslin vydal roku 1513 porodnickou knížku, ve které uvedl, že potrat je předčasné nebo samovolné vypuzení plodu z různých příčin. Píše v ní, že tělo někdy plod nedokáže přijmout, v prvním, druhém, třetím nebo i ve čtvrtém měsíci těhotenství. Matouš Filomateus Dačický se ve svém díle z roku 1574 přidržel tradiční hranice 45 dní od početí a rozlišoval tři vývojové etapy. To znamená, že dítětem se rozumělo až doba po 45 dni otěhotnění. K potratům docházelo v případech, kdy selhala přerušovaná soulož a nastoupily mechanické způsoby vypuzení plodu. Bylo to zvedání těžkých břemen, napařování v horké vodě, tlačení na břicho, skákání z výšky a bylinky. Bylinářky doporučovaly ožanku větší, chvojku klášterskou, jalovcovou vodu a saturejku.³²⁵ Ty měly vyvolat ztrátu plodu. Často prováděly potraty ženy rasů. Stejně jako katovna i rasovna stála na okraji vesnice a těhotné ženy a dívky po nocích tajně navštěvovaly manželku rasa, aby jim od nechtěného těhotenství pomohla.³²⁶ Některé ženy dovedly skrývat svá

³²³ SOkA Chrudim, AM Ronova nad Doubravou, inv. č. 50, kn. č. 2. Sirotčí kniha města Ronova 1551 – 1703. Fol. 155r – v.

³²⁴ FRANCEK, Jindřich. *Velké dějiny zemí*. s. 163.

³²⁵ TAMTÉŽ. s. 164.

³²⁶ TAMTÉŽ. s. 165.

nechtěná těhotenství a rodily v ústraní bez svědků. Při výsleších pak tvrdily, že přivedly na svět již mrtvé dítě. Jejich tělíčka schovávaly ve stodolách, zahrabávaly je v lesích, na zahradách i v hnoji, a házely je do záchodů, studní i rybníků. V případě, že se podařilo takové dítě nalézt, zjišťovaly se důkazy násilného usmrcení.³²⁷ Některé ženy stíhané pro smilstvo, cizoložství a podezření z infanticidia statečně vydržely v mučírničkách všechny stupně tortury, neboť bojovaly o svůj život, když se k potratu či vraždě dítěte nepřiznaly a chyběly přímé důkazy, byly stíhány jen pro mravnostní delikt. Jsou to smutné osudy venkovských žen a děveček na statku.³²⁸ Známé případ děvčete ze *Starých letopisů českých*, které otěhotnělo se statkářovým synem a bylo ze statku vyhnáno. V lese porodilo živé dítě, které zástěrou udusilo a zahrabalo do listí. Přestože hospodář s hospodyní o milostném poměru syna s jejich služkou věděli, dívku vyhnali ze statku a ponechali ji svému osudu. A tak trestný čin, který spáchala, byl vlastně projevem zoufalství a strachu. U výslechu se přiznala a byla zaživa zahrabána.³²⁹ Zajímavé je, že hospodářův syn potrestán nebyl. Z toho usuzuji, že služka usmrtila své dítě ze zoufalství a beznaděje, protože se ocitla v bezvýchodné situaci. Kromě zmíněného trestu zahrabání zaživa bylo za infanticidium utopení ženy a nejčastější trest bylo stětí mečem a probodnutí srdce kulem. Nevraždily ovšem jen matky novorozeňat. Stalo se, že jistá žena zabila dítě své dcery a byla apelačním soudem odsouzena k trestu smrti stětím. Její dcera byla ušetřena smrti, dostala jen 1 měsíc vězení.³³⁰ K potratům a vraždám novorozenců by ovšem nemuselo docházet, kdyby existovala legální cesta k přerušení těhotenství. Nemuselo by tolik zoufalých žen skončit pod katovým mečem s kulem se železnou špicí zabodnutým v srdci.³³¹

V Ronově nad Doubravou máme dochovány čtyři rozsudky apelačního soudu v Praze z infanticidia. První trest mečem a probodnutí srdce kulem byl vykonán roku 1678 nad Ludmilou Pazderníkovou. O čtyři roky později tak byla potrestána i Anna Spěváková. Roku 1700 byla vyslýchána pro infanticidium Anna Dobrá. Poslední rozsudek apelačního soudu za smrt dítěte byl vynesena roku 1755 pro Magdalenu Spěvákovou, to byla zároveň i poslední poprava vykonaná v Ronově nad Doubravou.

Z těchto čtyř dochovaných procesů infanticidia bylo jedno, které neskončilo popravou, ale pouze půlročními nucenými pracemi.³³² 13. května roku 1700 ve čtvrtek byla Anna Dobrá obviněna z infanticidia a vyslýchána purkmistrem Janem Kučerou. Tři svědkyně, Máří

³²⁷ FRANCEK, Jindřich. *Velké dějiny země*. s. 166.

³²⁸ TAMTÉŽ. s. 166.

³²⁹ TAMTÉŽ. s. 166 – 167.

³³⁰ TAMTÉŽ. s. 168.

³³¹ TAMTÉŽ. s. 169.

³³² RŮŽIČKOVÁ, Renáta. *Jak v Ronově nad Doubravou soudili*. s. 212 – 213.

Mitvalská, Benina Millerová a Marie Pernáčková vypovídaly, že Anna Dobrá byla těhotná. Tyto tři ženy byly porodní báby a při prohlídce Anny zjistily, že v ní plod není, ale její prsa vykazují předešlé těhotenství. Purkmistr vyzval Annu, dceru Martina Dobrého, ať se přizná k těhotenství, jinak bude k jejímu vyznání předveden kat. Další výslech Anny probíhal 25. června toho roku v pátek. Opět vyslyšel purkmistr Jan Kučera, za účasti již zmíněných tří porodních báb. Ty tvrdily, že Anna se zaobalila v bocích a v prsou jako by byla těhotná. Anna se přiznala, že měla poměr s bratrem pana purkrabího Václavem Vavřincem, který sloužil v Ronově nad Doubravou u bratra. Třetí výslech proběhl 10. července v sobotu téhož roku. Výslech prováděl purkmistr Jan Meltzer. Provedl výslech Vavřince a Anny. Vavřinec uvedl, že se s Annou smilného skutku nedopustil, sice po ní třikrát žádal soulož, ale nebyla nikdy uskutečněna. V záhabském dvoře vyžadoval soulož dvakrát a po třetí u jejího hospodáře, kde Anna sloužila. Purkmistr Meltzer žádal Annu před katem, ať poví pravdu, jinak, že dojde k tortuře. Jelikož se Anna při tortuře k těhotenství nepřiznala, mučení vydržela a plod nebyl nalezen, byl tento nejasný případ zaslán k apelačnímu soudu v Praze, který 19. srpna ve čtvrtek roku 1700 vynesl rozsudek, že Anna bude vykonávat půl roku nucené práce v poutech a železech na obecním nebo panském pozemku kromě neděle a svátku. Jak vidíme z tohoto rozsudku, Vavřinec nenese žádnou vinu, možná díky vlivu pana purkrabího a možná i proto nebyla Anna popravena a zachránila si život.

Další infanticidium, které skončilo popravou, se v Ronově nad Doubravou odehrálo roku 1682.³³³ V zápisech ronovského hrdelního soudu je uvedeno, že se Anna Spěváková dobrovolně přiznala, že zahubila svůj vlastní neřádně nabytý plod. V pátek 13. února 1682 ji kat sřal hlavu. Poté byla vložena do hrobu a kat jí ještě podle práva probil srdce kůlem. Domnívám se, že tento zvyk měl zdůraznit, že žena byla necitelná, neboť ta, která zabije své dítě, nemůže mít srdce. Zabití bylo považováno za nejtěžší hřích, natož usmrcení dítěte.

V pátek 5. prosince 1755 byla za infanticidium popravena již zmiňovaná Magdaléna Spěváková, která se též dobrovolně přiznala za zabití svého dítěte.³³⁴ I jí čekal trest smrti mečem a probodnutí srdce kůlem.

Ještě v 18. století hrozily ženám obviněným z infanticidia takovéto tresty, které přesahovaly svojí krutostí tresty za jiné zločiny proti životu a zdraví. Až v následujícím století se tyto tresty smrti s následným probodnutím srdce kůlem, aplikovaly jen výjimečně.³³⁵

³³³ RŮŽIČKOVÁ, Renáta. Jak v Ronově nad Doubravou soudili. s. 211.

³³⁴ TAMTÉŽ. s. 217.

³³⁵ TINKOVÁ, Daniela. *Hřích, zločin, šílenství v čase odkouzlování světa*. Argo, 2004. S. 312.

VIII. Závěr

Po přečtení této práce se vyskytne otázka uvedená již v úvodu, jestli by se dnešní lidé nebáli v raném novověku žít? Ronovští občané vedli jistě zcela běžný rodinný život. Ženili se, vdávali, rodili děti, pracovali na polích nebo u vrchnosti, provozovali řemesla a prodávali své výrobky na trzích. Přesto se našli tací, kteří loupili a kradli, vraždili a zabíjeli. Poddaní se bouřili proti vrchnosti, zbíhali z panství, prováděli lesní a vodní pynch. Těhotné děvečky zabíjely svůj plod, když se s nimi nechtěl selský synek oženit. Sousedé se mezi sebou hádali, pomlouvali, prali v hospodě, ubližovali si a podváděli navzájem. A to vždy musel na scénu vstoupit městský soud s rychtářem a městskou radou, aby aktéry usměrnil, rozsoudil a také potrestal. Někdy to byl i kapitální trest. Popisované delikty a trestné činy se opravdu staly a všichni tito jmenovaní viníci, o kterých píšu, skutečně žili.

Podle zjištěných úředních záznamů se v raném novověku opravdu událo více vražd než v dnešní době. Ale každá vražda se také pečlivě vyšetřovala a spravedlivě soudila. Často po dobrovolném přiznání následovala za vraždu peněžitá pokuta jako odškodnění pozůstalé vdově a dětem. Mělo to hlubší význam a smysl než aby viníka popravili. Takto splácel pozůstalým vyměřenou pokutu za vraždu a oni měli alespoň z čeho žít. A delikvent musel stále těžce pracovat, aby měl na splátky peníze. Je vidět, že na ronovském městském soudu rozhodoval rozumný rychtář a konšelé. V dalším případě neúmyslně zabil devatenáctiletý mladík a také ho nepopravili. Vyšetřování trvalo více než rok a dostalo se i k apelačnímu soudu v Praze. Mládenec, který v hádce a opilosti bodl svého bratrance, nakonec dostal milost. Pak ho čekaly nucené práce v řetězech. Ale po skončení trestu byl volný a dostal šanci na spořádaný život. Pouze jedna vražda byla u ronovského soudu potrestána stětím mečem. Z toho vyplývá, že se v raném novověku stále jen nemučilo, neupalovalo a nevěšelo. Tortura existovala, ale byla používána vždy v souladu se zákonem. Na rychtě a později na radnici neseděli bezcitní a sadističtí lidé toužící po krvi a bolesti vyšetřovaných. Vyslychalo se pro pravdu a ne ze msty.

Dokonce se našemu kraji vyhnuly i čarodějnické procesy a upalování lidí na hranici. Čarodějnictví se v Ronově nad Doubravou vyskytovalo zřídka a vždy bylo souzeno jen podmíněným trestem.

Nejpřísněji byly v Ronově nad Doubravou trestány činy proti životu a zdraví. Do této skupiny patří i infanticidium. V 16. století bylo trestáno stětím a probodnutím srdce kůlem. Ani v 18. století se trest za tento zločin nezmiřnil, neboť byl stále považován za nejtěžší delikt. Takový přečin se ženám nikdy neodpouštěl.

Naopak za cizoložství a smilstvo nebyl nikdy vyměřen kapitální trest. Cizoložství, spojené s dalším deliktem, bylo však trestáno přísněji než prosté smilstvo.

Z dochovaných zápisů vidíme, že se druhy deliktů v jednotlivých případech vzájemně kombinovaly. Nejčastějším typem trestného činu v Ronově nad Doubravou v 16. - 18. století byly činy proti majetku, které byly trestány převážně podmíněným trestem smrti. Tři případy skončili popravou delikventa. Dva z nich byli oběšeni a třetí sťat mečem.

V mé práci uvádím typologii trestné činnosti na ronovském panství zastoupenou škálou různorodých deliktů.

V práci jsem popsala všechny případy, které řešil ronovský hrdelní soud v 16. – 18. století a nejzajímavějším z nich jsem se do podrobnosti věnovala. Moje práce může sloužit pro další výzkum k porovnávání hrdelního soudnictví na dalších podobných lokalitách. Mnou provedené rekonstrukce ronovských případů mohou rozšířit bádání hrdelního soudnictví, neboť takto zpracované soudní procesy nebyly zatím v této podobě ještě uvedeny.

V této práci jsem poznala 105 zaznamenaných osudů jednotlivých delikventů v časovém rozmezí 200 let. Při rozebírání jednotlivých kauz jsem se snažila porozumět dotyčným osobám, co je vedlo ke spáchání trestného činu. U některých případů bylo uvedeno dostatek informací, což mi pomohlo pochopit danou situaci a určit rozpoložení, mentalitu a pohnutky člověka páchajícího v uvedenou dobu trestný čin. U jiných lidí jsem měla k dispozici méně údajů, ale přesto jsem se snažila, alespoň částečně, odhalit okolnosti vedoucí ke zločinu.

IX. Resume

According to official records there were much more murders in 16th – 18th century than it is today. Every murder was carefully investigated and fairly judged. From all murders only one was punished by decapitation.

My region was even free of big witchcraft proces. From preserved documents we know, that types of crime was combined together. The most common crimes in Ronov nad Doubravou were committed against possession.

In my work I described every case from capital crime court in Ronov nad Doubravou in 16th – 18th century. My thesis could be useful for future research comparing of guttural judiciary in other location.

I explored more than 105 different cases over two centuries. I tried to understand to each person and their cases. I have identified myself with this period and I have learned something about mentality of people from 16th – 18th century.

X. Seznam pramenů a literatury

Prameny:

SOkA Chrudim, AM Ronova nad Doubravou, inv. č. 50, kn. č. 2. Sirotčí kniha města Ronova 1551 – 1703.

SOkA Chrudim, AM Ronova nad Doubravou, inv. č. 52, kn. č. 4. Městská kniha Ronova 1555 – 1809.

SOkA Chrudim, AM Ronova nad Doubravou, inv. č. 332 - 343 a 348, kn. č. 5.

Literatura:

CULEK, Antonín. Drobné příspěvky k dějinám města Ronova nad Doubravou. In *Vlastivědný sborník Pardubický kraj 2, 1957*. (ed. Jaromír Kaplan). Praha 1958.

ČECHURA, Jaroslav – HLAVAČKA, Milan – MAUR, Eduard. *Ženy a milenky českých králů*, Praha, 2000. ISBN 80-85770-93-8.

ČELAKOVSKÝ Jaromír. In *Ottův slovník naučný IV*. Praha, 1981.

ČELAKOVSKÝ, Jaromír. *Ottův slovník naučný XIV*. Praha, 1899.

DÜLMEN, R. van. *Bezectní lidé. O katech, děvkách a mlynářích. Nepočestnost a sociální izolace v raném novověku*. Praha, 2003. ISBN 80-86569-43-8.

DÜLMEN, R. van. *Divadlo hrůzy. Soudní praxe a trestní rituály v raném novověku*. Praha, 2001. ISBN 80-86182-44-4.

DÜLMEN, R. van. *Kultura a každodenní život v raném novověku (16. – 18. století) II. Vesnice a město*. Praha, 2006. ISBN 80-7203-812-5.

FRANCEK, Jindřich. *Mistři ostrého meče*. Pardubice, 1995. ISBN 80-903002-4-3.

ELBEL, Martin. Strach z ďábelských sil v kultuře raného novověku. In *Olomoucké baroko*. Olomouc, 2010.

FRANCEK, Jindřich. *Čarodějnické příběhy*. Praha, 2005. ISBN 80-7185-697-5.

FRANCEK, Jindřich – ŠIMEK, Tomáš. (edd.) *Hrdelní soudnictví českých zemí. Soupis pramenů a literatury*. Pardubice, 1995.

FRANCEK, Jindřich. Hrdelní soudnictví českých zemí v 16. – 18. století. In *Sborník příspěvků z konference konané v Pardubicích 21. – 22. 9. 1995*. Pardubice, 1996. ISBN 80-86046-06-0.

FRANCEK, Jindřich. *Velké dějiny zemí koruny české. Zločinnost a bezpráví*. Praha, 2011. ISBN 978-80-7432-105-4.

FRANCEK, Jindřich. *Zločin a sex v českých dějinách. Manželské spory a sexuální kriminalita v raném novověku*. Praha, 2000. ISBN 80-86182-29-0.

FRANCEK, Jindřich. *Zločin a trest v českých dějinách*. Praha, 1999. ISBN 80-86182-68-1.

FRANCEK, Jindřich. *Zločin a trest v Pardubicích 16. – 18. století*. Ústí nad Orlicí, 2011. ISBN 978-80-7405-120-3.

GINZBURG, Carlo. *Noční příběh. Sabat čarodějnic*. Praha, 2003. ISBN 80-7203-514-2.

HALADA, Jan. *Lexikon české šlechty (erby, fakta, osobnosti, sídla a zajímavosti)*. Praha 1992. ISBN 80-901020-3-4.

HALADA, Jan. *Lexikon české šlechty III (erby, fakta, osobnosti, sídla a zajímavosti)*. Praha, 1994. ISBN 80-85770-12-1.

HRDLIČKA, Josef. Úředník, in: Václav Bůžek – Pavel Král (edd.), *Člověk českého raného novověku*. Praha, 2007. ISBN 978-80-7203-694.

HRUŠKOVÁ, Marie – TUREK, Jaroslav. ...*tam, kde teče Doubravka*. Havlíčkův Brod, 1997. ISBN 80-238-1201-7.

JIREČEK, Josef. (ed.) *Práva městská království českého a markrabství moravského spolu s krátkou jich sumou od M. Pavla Krystyana z Koldína*. Praha, 1876.

KAŠPAROVÁ, Kristina. Počátky Ronova nad Doubravou. In *Almanach Ronova*. (ed. Zdeněk Sejček). Ronov nad Doubravou, 1998. ISBN 80-901876-2-5.

KLABOUC, Jiří. *Staré české soudnictví (Jak se dříve soudívalo?)*. Orbis, 1967.

KREUZ, Petr. Aktéři bez hřiště a bez pravidel. In *Kuděj* 3, 2001, č. 2.

KUČA, Karel. Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, 6. díl. Praha, 2004. ISBN 80-7277-040-3.

MALÝ, Karel. *Dějiny českého a česko-slovenského práva do roku 1945*. Praha, 1997. ISBN 80-7201-045-X.

MALÝ, Karel. Trestní právo v Čechách v 15. a 16. století. Praha, 1989.

MALÝ, Karel. K některým obecným otázkám trestního práva městského v 16. století v Čechách. In *Městské právo v 16. – 18. století v Evropě. Sborník příspěvků z mezinárodní konference uspořádané právníkou fakultou UK ve dnech 25. – 27. září 1979 v Praze*. Praha, 1982.

MATLAS, Pavel. *Shovívavá vrchnost a neukáznění poddaní? Hranice trestní disciplinace poddaného obyvatelstva na panství Hluboká nad Vltavou v 17. – 18. století*. Praha, 2011. ISBN 978-80-257-0382-3.

MEDEK, Václav. Čarodějnické procesy a upálení K. Al. Lautnera v Mohelnici. In *Duchovní pastýř*, 1962.

PÁNEK, Jaroslav, Městské hrdelní soudnictví v pozdně feudálních Čechách. Výsledky, problémy a perspektivy studia. In *Československý časopis historický* 32, 1984.

ROUČKA, Bohumil. Poznámky k mapě hrdelních soudů v Čechách v první a ve druhé polovině 18. Století. In *Právně historická studie* 3. Praha, 1957.

RŮŽIČKOVÁ, Renáta. Ronovská privilegia. In *Almanach Ronova*. (ed. Zdeněk Sejšek). Triality 1998. ISBN 80-901876-2-5.

SEDLÁČEK, August. *Hrady, zámky a tvrze království českého, 12. díl – Čáslavsko, Lichnice Hrad*. Praha 1997. ISBN 80-7203-155-4.

SEJČEK, Zdeněk – ŽANDA, Milan. *Pomístní jména v Ronově nad Doubravou*. Ronov nad Doubravou, 2010.

SMETÁNKA, Zdeněk – ŠKABRADA, Jiří. K počátkům městečka Ronova nad Doubravou. In *Středověká archeologie a studium počátků měst. Sborník příspěvků přednesených na celostátní konferenci středověkých archeologů v Hradci Králové, 22. – 27. září 1975*. (ed. Miroslav Richter). Praha, 1977.

SOKOL, Petr. Hrdelní kriminalita v 16. a první polovině 17. století. Sonda do života a mentality obyvatel raně novověkého venkova. In *Folia historica bohemica* 20, Praha, 2003. ISBN 80-7286-060-7.

ŠANDERA, Martin. *Páni z Dobrušky a z Opočna. Kolonizátoři, dvořané, válečníci*. České Budějovice, 2007. ISBN 978-80-86829-28-9.

ŠIMEK, Tomáš. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, 6. Díl – Východní Čechy*. Praha, 1989. ISBN 25-057-89.

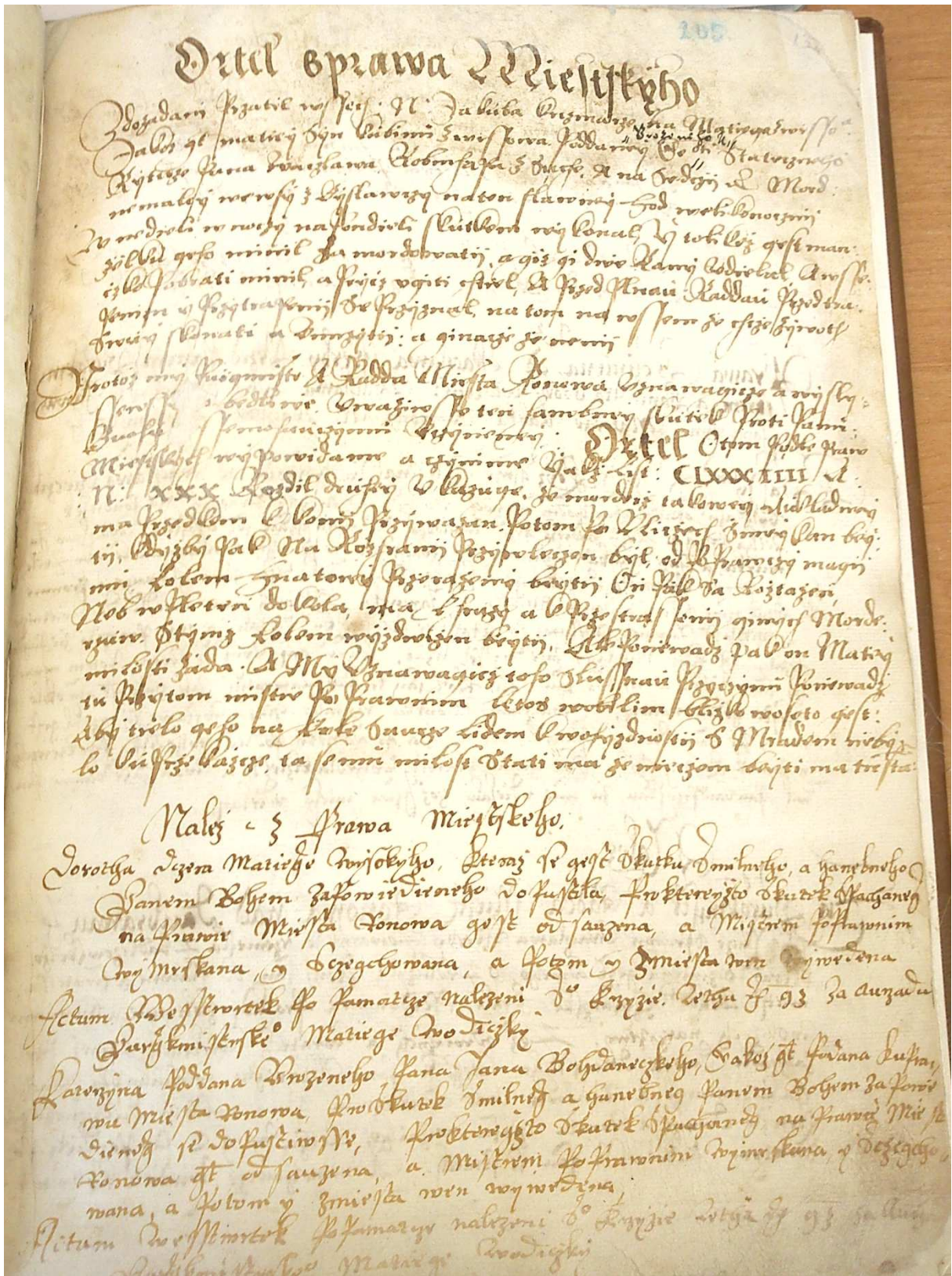
ŠINDELÁŘ, Vladimír. *Příběhy zpod šibenice. Hříchy, zločiny a tresty lidu jihočeského v průběhu staletí*. Písek, 2001. ISBN 80-903002-2-4.

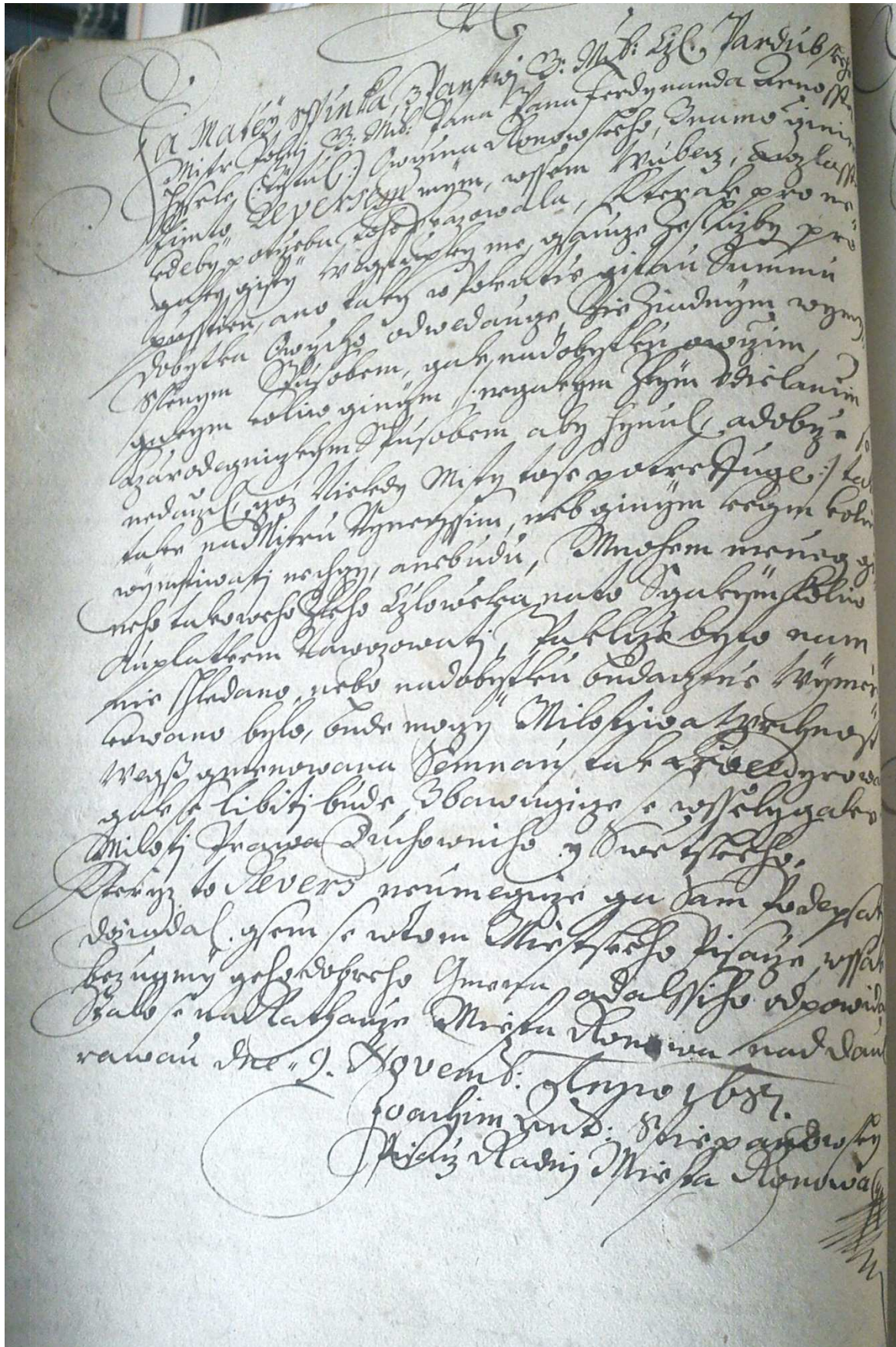
TINKOVÁ, Daniela. Úvahy nad problematikou „trestního práva“ a „hrdelního soudnictví“ v historii a historiografii. In *Kuděj* 3, 2001, č. 2.

URBAN, Jan. *Lichtenburkové. Vzestupy a pády jednoho panského rodu*. Lidové noviny, 2003. ISBN 80-7106-579-10.

VONDRUŠKA, Vlastimil. *Katovny a mučírny*. Praha, 1992. s. 42 – 46; FRANCEK, Jindřich. *Katovské řemeslo v českých zemích*. Hradec Králové, 2007. ISBN 80-205-0321-8.

XI. Obrazové přílohy

Obr. č. 2. Ukázka zápisu ze městské knihy: SOkA Chrudim, AM Ronova nad Doubravou, inv. č.
52, kn. č. 4. Fol. 284v.